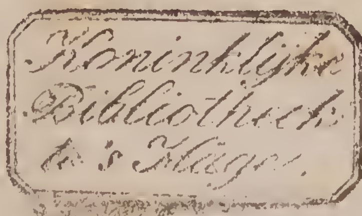
COMMENTARII
DE REBVS
IN
SCIENTIA NATVRALI
ET
MEDICINA
GESTIS.

VOLVMINIS XXII. PARS I.

LIPSIAE MDCCLXXVI.
APVD IOH. FRIDERICVM GLEDITSCH.

Venduntur etiam
Lugduni Batauor. apud Fratres Luchtmann. Londini apud Fr. Elmsly
Venetiis apud I. B. Pafcali, Romae apud St. Richard, Aug.
Taurinor. apud Giraud et Grauier.

I.

Hiſtoria et commentationes academiae electoralis ſcientiarum et elegantiorum literarum Theodoro - Palatinae. Volumen III. Phyſicum. Manhemii, Typis Academicis. MDCCLXXV.

Quum plurimi commentationes academicas mallent diuerſis prodire libris: ſocietas eorum voluntati ſatisfecit, ita, vt hiſtoricae et philoſophicae, quae prius vna cum phyſicis *) vulgabantur, nunc ſeparatim ederentur.

Ex hiſtoria academiae notamus, quaedam ex p. 3.
vita FRANC. IOH. OBERKAMPII M. Doct. Natus is eſt die ſolſtitiali aeſtiuo, ann. 1710. Amorbaci, patre BARTHOLOMAEO phyſico. Medicinae doctor ann. 1736. Bambergae creatus eſt. Plurimas adiit litterarum vniuerſitates Germaniae, maxime vero Lugduni Batauorum BOERHAAVIVM, ALBINVM et GAVBIVM doctores coluit. Lutetiam Pariſiorum ſe contulit, poſtea Bruchſaliam archiater Eminent. Schoenbornii Cardinalis vocatus eſt, ibique perſtitit, vſque ad ann 1742: vnde Herbipolim Medicinae profeſſor venit. Sexennio poſt, accepta comitiuae ſacri imperialis palatii dignitate,

*) Indicabimus tractationes phyſicas, in primis duobus voluminibus contentas in ſupplementis tertiae decadis proxime.

accersitus est in Palatinatum, vt et studia iuuenum Heidelbergae, et Principis Celsissimae AUGVSTAE valetudinem regeret. Quinquennio post consiliarius Electoralis intimus factus est. Ann. 1767. viribus debilitatis aquas marchicas petiit: Media vero valetudinis curatione, cum Serenissimus Princeps FRIDERICVS graui morbo affligeretur, vita sua posthabita, ad hunc curandum accurrit, succurritque tam efficaciter, vt morbus deuictus omnino crederetur: quum domum ipse regressus, et arrepto calamo formulam remedii sibi scripturus, d. VII. Iulii 1768, subita morte profligaretur. Dissertationes viginti sex, Wurzeburgii et Heidelbergae edidit, scripsitque libellum de acidulis Kissingensibus.

Ann. 1768. NATALIS IOSEPHVS DE NECKER socius ordinarius Academiae electus est.

Commentationes ipsae sunt.

p. 21. I. IOH. GOTTLIEB KOELREVTER historia tentaminum, quae inde ab anno 1691, vsque ad annum 1752, *de sexu plantarum* instituta sunt. Hic inprimis ostendit RVDOLPHVM IACOBVM CAMERARIVM primum fuisse, qui sexum plantarum propriis tentaminibus demonstrauerit. Simul corrigit errores, qui epistolae CAMERARII in *Misc. Nat. cur. Dec.* 3. *An.* 3. *pag.* 33. irrepsere. Reliqui Auctores, quos Noster commemorat, sunt SAMVEL MORLAND, GEOFFROY, VAILLANT, BRADLY, MÜLLER, LOGANVS, et GLEDITSCHIVS.

2. EIVSDEM *descriptio partium genitalium et verae impraegnandi rationis in Asclepiade et huic affinibus plantis.* Ostendit hic veras antheras latere sub operculo intra squamas, et esse sub singulo operculo binas compressas, oblongas, luteas, filamentis innixas; Hae

Hae antherae continent oleum pellucidum, non vero pollinem: corpus cylindricum medium truncatum tegit piſtillum; quod ſi ad longitudinem diſſecatur, offert in media parte ſtylos parallelos ſibi appoſitos, quorum apices ſeu ſtigmata, ſubſtantiae ſpongioſae corporis truncati cylindrici innaſcuntur. LINNAEVM *opercula* antherarum pro antheris habuiſſe exiſtimat; ſi enim veras antheras vidiſſet, Aſclepiadi non quinque, ſed decem ſtamina tribuiſſet: Pertinet igitur Aſclepias ad Decandriam. IACQVINVS *) vera ſtamina in *Cynancho* deſcripſit: ſed antheras fertiles putat, atque totum corpus truncatum ſtigma dicit.

Cl. Auctor itaque putat capitula lutea filamentis innixa eſſe idem, quod in aliis plantis pollen, atque oleum in iis contentum verum ſemen virile, quod ab interna ſuperficie ſaccorum, in quibus ſtamina ſunt, et qui ſtigmatis vice funguntur, ſugitur, et per corporis truncati ſubſtantiam piſtillo, eidem innato, traditur, ſicque ſemen impraegnatur. Similem rationem partium genitalium fere in orchideis plantis eſſe, quam alio loco et tempore deſcripturus eſt.

3. EIVSDEM *deſcriptio Lernaeae* Gadi Callariae LINN. *branchiis firmiter inhaerentis.* Singularis eſt ſtructurae: corpus eius ventriculi humani formam aemulatur. Caput tentaculis tribus vel quatuor inſtruitur, iiſque firmiſſime branchiis inhaeſit; altera parte liberum eſt animal atque in feminis affixa ſunt ouaria, inſtar tenuiſſimorum inteſtinulorum conuolutorum inferiori corporis parti adhaerentia. Iam Cl. Auctor coniicit, hanc a ſe deſcriptam Lernaeam p. 57.

*) vid. EIVSD. ſelect. ſtirp. Americ. hiſt. Vindob 1763. pag. 82. comm. noſtr. Vol. XII. p. 235.

naeam cum *L. branchiali* LINN. eiusdem esse speciei; quod confirmatur ex comparatione, quam nos cum icone a STROEMIO in *Sondmor* t. I. f. 18. data, instituimus: differt tamen, quod Lernaea branchialis maior sit, neque Cl. Auctor os circulare animaduertit, quod STROEMIVS indicat. Elegantibus figuris Cl. Auctor varia animalcula depingi curauit.

p. 62. 4. EIVSD. *relatio de cimice nigro bruna, in Strobilis Abietis hybernante et* LOXIAE Curuirostrae *pabulo inseruiente.* Est *Cimex abietis* LINN. thorace supra scutelloque nigro: femoribus anterioribus crassioribus, dentatis. Hoc cibo valde calido, instar aphrodisiaci, *Loxias* vesci Cl. Auctor existimat, quo ad coitum et generationem nouae prolis in tam frigida tempestate opus habent. Icon hic data est bona.

p. 69. 5. COLINI *descriptio quorundam Encrinitarum, in museo Serenissimi Electoris Palatinatus reperiundorum.* Primo negat Cl. Auctor *Vorticellam Encrinum* LINN. esse protypum huius petrificati: verum Palmam marinam a GVETTARDO *) et ELLISIO **) descriptam, illius Encrinitae, qui caule sit angulato, habendum esse protypum; alterius vero caule cylindrico, etiamnum ignorari. Deinde ipsos *Encrinitas* describit, et iconibus illustrat. Prima est noua species *caule ramoso*, articulis quinquangulis, Altdorfi in Calcareo inuenta: eam Cl. Auctor elegantibus iconibus illustrat eiusque structuram in minoribus partibus describit, quam tamen hic, cum iconum explicatione egeant, persequi non possumus. Alterum exemplar, quod hic natu-

*) Mém de l' Ac. Roy. de Par. 1755.

**) Phil. Trans. Vol. 52. P. I. 1761.

naturali magnitudine depictum eſt eiuſdem ſpeciei, quam LINNAEVS *Helmintholithum portentoſum* *) nominat; ſed notabile propter inſignem magnitudinem, quam habet ſex pedum et ſeptem pollicum, caulis verſus caput ſ. faſciculum confertum, craſſior fit; rami in faſciculo ſunt expanſi. Deinde de Protypo Encrinitae diſſeritur, atque exiſtimat illum fuiſſe Polypum marinum, qui eandem facultatem ſe multiplicandi habuerit, quam polypi aquarum dulcium ſ. *Hydrae* LINN. poſſident. Quod praeſertim ex eo, quem HIEMER deſcripſit, Encrinita demonſtrare ſuſcipit Cl. Auctor. In Encrinita, qui in Muſeo Electorali reſeruatur, in corona etiam parua veſtigia conſpiciuntur, quae de ramificationibus animalis teſtantur; ſed in caule Cl. Auctor nullum communicationis cum alio ſignum inuenire potuit.

In encrinitae corona, cuius rami conferti erant, obſeruauit, articulos ramorum iuxta baſin integros eſſe; poſtea vero in media parte ad longitudinem diuidi ita, vt altera pars alteram inuicem ſuſcipiat, vti in Mytilo Criſta galli: eandem ſtructuram nos in omnibus encrinitis, corona clauſa inſtructis reperimus.

Denique foſſile petrificatum depictum et deſcriptum ſiſtitur, quod multiradiatum, ex articulis multis teretibus compoſitum eſt: Verſus baſin radii ſunt conuoluti, ita, vt ne eorum coniunctio quidem conſpici queat. Ex quolibet articulo vtrinque alternatim radius minor, ſetae articulatae ſimilis exoritur. Pappenheimii in calcario ſciſſili repertum eſt hoc exemplar. In opere Knorriano **) ſimilia

*) vid. EIVSD. Syſt. nat. III. pag. 169. Deſcriptum eſt ab HIEMER in diſſ. Caput Meduſae, nouum diluuii vniuerſalis monumentum. Stutgard. 1724.

**) *Sammlung von Merkwürdigkeiten der Natur* 1755. Part. I. tab. 34. a. n. 1. et Part. II. Sect. 2. 1769. Tab. L. 1.

ſimilia deſcripta ſunt. Exiſtimat Cl. Auctor protypum huius petrificati eſſe aſteriam ſeu alium polypum marinum, etiamnum incognitum. Nobis ſtructura videtur affinis eſſe *Sertulariis* vel *Corallinis* LINN.

p. 106. 6. IOANNIS DANIELIS FLAD *hiſtoria naturalis vermis ceraſorum, et inde natae muſcae.* Primo oſtendit, muſcam hanc quidem, a REDI, REAVMVR et LINNAEO eſſe indicatam: ſed imperfecte tantum deſcriptam. LINNAEVM perperam *Muſcae Ceraſi* tribuere habitaculum in Ceraſi nucleis, cum pulpa tantum veſcatur, et, vti etiam iam LINNAEVS habet, ex verme *Curculionem druparum* naſci. Obſeruauit Cl. Auctor locum, vbi vermis ex ouulo natus in ceraſum ingrediatur, eſſe prope a pedunculo, vti etiam vulnuſculum conſpiciatur, et interdum duos vermes in vno ceraſi fructu vidit. Non vero omnia ceraſa, ſed dulcia et ea ex acidis, quae pulpa rubra inſtruuntur, hac larua infeſtari vidit. Cutis exterior ſegmentis duodecim diſtincta eſt; pedibus caret, interim non in dorſi latere ſerpere poteſt. Larua ſatis adulta, ex ceraſo per idem, quo in illud intrauit foramen, egreditur, et ſub terra in pupam ouatam luteam mutatur, ibique per decem menſes latet, atque tum muſca prouenit, alis faſciis quatuor inaequalibus fuſcis inſtructa, vti LINNAEVS eam deſcribit. Poſt ſex dies femina, quae aculeo inſtruitur, ouis ponendis apto, in ceraſo oua intrudebat. Iconibus bonis, *Larua, Pupa* et *declaratum inſectum* naturali et aucta magnitudine delineatur; id vitii tamen ſubrepiſſe videtur, vt antennae, quae ſetariae eſſe deberent, hic ramoſae pictae ſint.

p. 116. 7. *De propenſione plantarum ad copulam,* Auctore FRIDERICO CASIMIRO MEDICO. Propenſione

ſione hac ad copulam plus, quam irritabilitatem, potius ſenſus cuiuſdam ſpeciem indicari putat Cl. Auctor. Prima parte obſeruationes ſuas tradit, quibus acceſſionem ſtaminum ad piſtillum, huiusque iterum ad illa, irritabilitatem vtrorumque, et affinitatem harum proprietatum demonſtrat. Deinde has proprietates non incongrue inſtinctum artificialem plantarum nominari poſſe aſſerit, regulaſque tradit, quae in obſeruandis his phaenomenis attendendae ſint.

Magnus numerus plantarum eſt, in quibus ſupra dictas proprietates tum poſt alios Auctores, tum ſolus et primus obſeruauit, e quibus quasdam tantum nominare licet. In *Hyoſcyamo aureo*, et p. 117.
reliquis huius generis ſpeciebus, ſtamina primum pendula, polline maturo, erigi, et ſucceſſiue antheris ad piſtillum moueri. Succeſſiuum motum etiam in *Fritillaria perſica* (nos in pluribus Fritillariae ſpeciebus) *Polygono orientali*, et *Tamarice gallica* vidit.

In *Tilia Americana* inter nectaria et petala po- p. 119.
ſita ſtamina, a piſtillo nectariis ſeparantur, ſed maturo polline, antherae ſubito ad ſtigma accedunt. In *Ruta graueolente* et *chalepenſi*, quatuor ſtamina exteriora ſimul ad ſtigma mouentur, atque haec ſuccedunt quatuor minora interiora.

Zygophylli Fabaginis ſtamina, aperiente ſe flore aequalia ſunt longitudine; poſtea ea, quae germini ſunt maxime propinqua, celerius creſcunt, filamentis in arcum flexis; quibus adultis, ſingula ſucceſſiue extenduntur, et antherae piſtillo apponuntur.

In *Agrimonia Eupatoria et repente*, corolla p. 122.
euoluta, ſtamina ſimul reclinantur; antheris autem rubentibus redditis, eleuantur ſtamina ſimul et piſtillo propiora fiunt; et tum inferiora ſex ſtamina perſiſtunt, ſuperiora vero magis in fornicem

 flectuntur

flectuntur ſuper piſtillum. Atque hic motus celeriter a horis matutinis ad tertiam pomeridianam abſoluitur. Similem motum in *Riuina humili* et *laevi* vidit.

p. 123. In *Nigella ſatiua* piſtilla ſtigmatibus recuruantur et ad ſtamina mouentur, copula perfecta, iterum ſtigmata recedunt. Cum vehementia quadam piſtilla in *Sida Indica* petala reflectunt, eriguntur et ſtaminibus ſe vniunt. *Turnerae vlmifoliae* piſtilla tria conferta et erecta ſtigmata primum ſunt, deinde vero, polline perfecto, expanduntur, et pollen quaſi inſpirant. Hunc Piſtilli motum ad ſtamina in Paſſifloris, Oenotheris et Hibiſco obſeruauit.

p. 126. In *Boerhauia diandra*, quae vero ſaepe triandra eſt, motum ſtaminum et piſtilli ad ſe inuicem vidit. Mane et veſperi vtraque ad latera floris poſita ſunt; circa horam decimam ſtigma in medium florem mouetur, illic ſtaminibus huc flexis obuiam venit, et tam firmiter adhaeret, vt adnata videantur. Atque hunc motum in Maluaceis floribus omnibus conſpici aſſerit.

p. 128. Irritabilia ſtamina vidit in *Berberide vulgari* et *orientali*, in quibus, attacta filamenti baſi illud ſubito antrorſum ad piſtillum flectitur: quin imo ſi efflorefcentis floris petalum decerpitur, totus flos contrahitur et ſtamina ſtigma amplectuntur. *Kalmiae latifoliae* et *anguſtifoliae*, parum eleuatis filamentis, antherae explodunt pollen ſeque ad piſtillum flectunt.

In *Cacti* ſpeciebus quoque ſtaminum irritabili-
p. 130. tatem obſeruauit. *Ciſti Helianthemi* filamenta iuxta baſin irritata, lente verſus petala expanduntur, poſtea vero vehementius ad piſtillum contrahuntur. Matutino tempore, etiam in abrupto a ſtirpe flore et tempeſtate frigidiuſcula haec irritabilitas maxime

maxime eſt conſpicua. In *Ciſti apennini* filamentis hic motus celerior et vehementior eſt, vti quoque in *Ciſto ledifolio*, vbi vehementer expanſa filamenta, celerrime etiam ad piſtillum recedunt. In plurimis ad *Syngeneſiam* LINN. pertinentibus plantis, irritabilitas ſtaminum obſeruatur.

In *Martinia* et *annua perenni* et *Bignonia Catalpa* p. 268.
ſtigmata irritabilia ſunt. *Lobeliae ſyphiliticae, erini*, et p. 133.
erinoidis ſtigma, non eſt truncatum, vti LINNAEVS dicit, ſed bifidum, lobis ſemirotundis piloſis: hi lobi expanſi, attacti protinus contrahuntur.

Has proprietates, irritabilitatem et motum, ſibi p. 135.
affines eſſe, demonſtrat ex plantis, in quibus filamentum mobile, anthera irritabilis eſt, vti in *Vrticis Spinacia, Parietaria* et *Atriplice patula*: et ex iis, in quibus ſtamina et irritabilia, et per ſe mobilia ſunt: huc pertinent *Forskohlea tenaciſſima*, cuius floris partes tomento tantum ſecum connexa ſunt, ſtamina autem, quae tantum ſemper octo adſunt, prius p. 267.
arcuata lente mouentur, donec lanam anthera egreſſa ſit, quo tempore, ſubito exſilit, pollenque cum ſonitu explodit. *Ciſtus incanus* et *albidus* ſtamina mobilia offert, quae, ſi irritantur, ſenſibilitatem monſtrare videntur, et ſtigmati firmius opponuntur. Idem de *Agrimoniae*, *Parietariae* et *Sidae*, quae ſupra nominatae ſunt, ſtaminibus valet.

In altera huius tractationis parte primo enu- p. 146.
merat Auctores, qui quaedam horum obſeruatorum iam inſtituerint, a IO. BAVHINO *), (a. 1600.) ad LESKIVM **) vſque (a. 1773.). In *Caſſia*, cui LINNAEVS motum piſtilli tribuit, contrarium vi- p. 150.
dit, cum Caſſiae piſtillum ſemper in eodem ſit ſitu.

ADAN-

*) Hiſtor. plantar. vniu. Tom. II. p. 976.

**) Diſſ. de generat. vegetab. vid. comm. noſtr. Vol. XXI. p. 558.

p. 155. ADANSONVS, praeter alia, etiam *Sesamo* omnibusque stigmate bilobo instructis, irritabilitatem stigmatis adscribit: sed in *Sesamo Indico* insensibile stigma, vti in aliis multis stigmate bilobo Cl. Auctor vidit.

p. 164. Altera sectione Cl. Auctor iudicat, a veteribus non cognitum fuisse sexum plantarum, atque optime demonstrat IOACHIMVM IVNGIVM, Germanum, cuius merita male plerumque aestimari solent, primum veram de partibus floris sexualibus ideam habuisse: GREWIVM quidem antheras recte partes masculinas habuisse; sed in Syngenesiae floribus minus recte pistillum dicere masculam partem. CAMERARIVM deinde, vti iam KOELREVTERVS probauit supra, suis experimentis, itemque IOANNEM FRIDERICVM BVRKHARDVM, Iungianum inuentum confirmasse.

Tertia sectione, ex motu radicis versus pinguem terram, adscensu caulis, motu multiplici foliorum, florumque adscensu probare annititur, esse motum arbitrarium atque sensum in plantis, quum adsint obseruata, (quae vero Cl. Auctor non commemorat,) motum non oriri, neque impediri a caussis internis. (Interim negari non potest frigore et calore, humida aut sicca tempestate magnopere vel mutari, vel tolli motus diuersos, in plantis.) Perperam ideo plantis denegari sensum, inquit, quoniam neruis careant, vel vitam, cum circulo humorum priuentur; ad haec medullam plantarum cum ramis, neruis esse analogam, neque vitam
p. 190. cogitari posse sine sensu. Caussam denique irritabilitatis, motus voluntarii, et sensus, esse substantiam, a materia diuersam, atque iuxta omnia analogiae praecepta esse animam vegetabilem. Mechanismum plantarum, neque ad praecepta dynamica

dynamica neque physica, sed ex organisatione, vi actiua in motum posita, explicari debere.

Nos nostrum consulto suspendimus iudicium de hac denuo, multoties tamen ab aliis philosophis iam dicta, de plantis opinione: phaenomena autem congrue ad LINNAEI, Phil. Bot. §. 133. p. 88. HALLERI et LVDWIGII praecepta explicari posse existimamus.

8. *Obseruationes Botanicae*, Auctore EODEM. Primo nouas species describit, vt *Verbenam obletiam*, tetrandram, stigmate bifido, caliceque quinquies aristato. Indicata iam haec planta supra *) a nobis est, cum a ROZIERO collectas tractationes recensebamus: *Oenotheram repandam*, foliis inferius profunde sinuato dentatis superius plerumque integris ouatis tomentosis. Similis haec est *Oenotherae sinuatae* LINN. Mantiss. II. p. 228. Syst. Nat. XIII. p. 296. sed differt foliis omnibus summe repandis, sessilibus et amplexicaulibus, atque eo, quod diu dormiat, noctu autem vigilet, quod contrarium in *O. sinuata* reperitur iis denique characteribus, qui in definitione indicati sunt: p. 193. p. 194. p. 198.

Cotyledonem integram; octandram, foliis omnibus integris magnis crassis, cochleatis margine aut integro, aut parum crenato floribus quadrifidis. In eo praesertim a *Cotyledone laciniata* LINN. differt, quod *integra* multos ramos floriferos protrudat, *laciniata* autem vnicum tantum caulem floriferum. In Catalogo horti Parisiensis manuscripto species haec iam indicatur, *Cotyledon aegyptiaca frutescens foliis subrotundis, flore coccineo vmbellato.* Ill. ADANSONVS *Kalanchoe* nominat, et a Cotyledone hanc et laciniatam separari vult: *Arenariam muscosam, caule repente, flore longe pedunculato, unico nudo,* p. 200. p. 202.

*) v. comm. nostr. Vol. XXI. p. 276.

nudo erecto: foliis oppositis ouatis, petiolatis, vltimis sessilibus, inferius glaucis, superius villosis. Forte ab Ill. HALLERO *) indicata est. Martio floret. *Nepetam mollem*, verticillis pedunculatis, trunco adpressis, crassissimis, tomentosis foliolis oblongo lanceolatis angustis: differt a *N. violacea*, quod procumbens, et tomentosa sit, bracteaeque angustissimae, lanceolatae.

p. 235. *Alceam procumbentem, caulibus procumbentibus, foliis petiolatis, aut erectis, aut patentissimis.* Propinqua est *Maluae roseae, folio subrotundo* etc. MORISONI Hist. Plant. P. II. p. 524. differt tamen in eo, quod haec fere nullos, *Alcea procumbens* vero multos habeat caules: interim tamen Cl. Auctori hae duae plantae vnam eandemque speciem constituere videntur.

p. 244. *Ambrosiam fruticosam;* cui masculi flores compositi sunt, et stamina tota in tubum cylindricum connata, vt inde, *monadelpho — syngenesia* oriatur: feminei, infra masculos in vna spica. Propensus est Cl. Auctor, vt nouum genus ex hac specie constitueretur, cum vero reliquas *Ambrosias* disquirere Ei non licuerit, differentias indicat. *Ambrosiae fruticosae* receptaculum est paleaceum, femineis floribus nullus calix, germina autem duo, stili duo et stigmata quatuor, nux bilocularis, et semen oblongum. Quae omnia in *Ambrosiis* alia sunt, vt ex LINNAEI Generibus cuique cognoscere licet. Specificum characterem hunc tradit Cl. Auctor
p. 247. *Ambrosia fruticosa* trunco lignoso, ramis herbaceis, spicis solitariis multis; quibus differentia fructificationis, iam indicata addatur.

Nouum

*) Hist. Stirp. indig. Helu. p. 386. sub no. 877. Alsine, caule erecto, prostrato, foliis ouatis, a qua tamen differt, cum, HALLERO ipso auctore, sit tenerior, et pedunculis longioribus, foliis lanceolatis instructa.

Nouum genus praeter *Spielmanniam*, fecit *Pyrethrum*, quod inter *Spilanthum* et *Bidentem* medium esse vult; charactere hoc: *Receptaculum conicum, paleaceum, paleis persistentibus, corollis quadrifidis saepius quinquefidis mixtis.* A *Cotula*, *Eclipta* et *Verbesina* praecipue differt, defectu florum femineorum. Huic generi species has subiicit: 1) *Pyrethrum bidens, corollulis omnibus quadrifidis, foliis ouatis, parum repandis hinc inde crenatis.* Haec noua species est, a *Cotula pyrethraria* LINN. Mant. I. (quam in Syst. veget. XIII. omissam, vel consulto neglectam deprehendimus) differt foliis carnosis flore luteo. 2) *Pyrethrum spilanthum*, quod est *Spilanthus oleracea* LINN. quae etiam a Cl. IACQVINO in *horto Vindobonensi Vol. II. p.* 63. *tab.* 135. *) descripta et depicta est. *Pyrethrum acmellam*, quod est *Verbesina acmella* et *pseudo acmella* LINN. p. 237. p. 241. p. 273.

Praeterea characterem genericum *Lantanae* mutauit et correxit ita: Flores multi, longi, in capitulum oblongum pedunculatum collecti. Calix, antherae et stigmata minima. Drupa tribus loculamentis composita, quorum duo superiora semen continent. Species huius generis assumit sequentes, quorum synonyma, descriptiones et icones dat, et ab aliis data emendat. *Lantanam trifoliam* LINN. *Lantanam involucratam*, caule inermi lignoso, foliis oppositis, orbiculatis, leuiter crenatis, spicis foliosis, floribus carneis mutabilibus. PLVKEN. *Almag. Tab.* 114. *f.* 5. *Lantanam flauam*, foliis cordato acuminatis, rugosis, pilosis, profunde crenatis, crenis repandis: corolla flaua non mutabili. DILL. *hort. Elth.* tab. 57. f. 66. *Lantanam splendentem* foliis ouato oblongis, splendentibus, floribus flauis, in croceum colorem mutabilibus. DILL. H. E. t. 57. p. 220. p. 225. p. 226.

*) Indicabimus pretiosissimum hunc librum, vti et *Floram Austriacam* EIVSD. proxime.

t. 57. f. 67. *Lantanam mistam*, foliis ouato acuminatis rugosis asperis colore florum a croceo in purpureum sese mutante DILL. H. E. tab. 56. f. 64. *Lantana camera* foliis ellipticis, non multum rugosis parumque asperis, ramis iunioribus aculeatis, colore floris e citrino in rosaceum mutabili DILL. H. E. p. 65. tab. 56. fig. 65. *Lantanam sanguineam* caule aculeato, aculeos tractu temporis deponente, colore sanguineo, limbo florum solo ex colore croceo in sanguineum se mutante. *Lantanam aculeatam* LINN. Pluribus ostendit Cl. Auctor in Lantanae speciebus colorem florum certum praebere signum specificum.

p. 204. Praeterea etiam *Teucrii* tredecim species ad exempla ex horto Palatino describit, *Teucrium Asiaticum*, *masiliense*, *scorodoniam*, *marum*, *multiflorum*, *flauum*, *purpurascens*, *seu flauum var.* β. LINN. *lucidum*, *virginicum*, *chamedrys*, *lusitanicum* et *polycephalon*, quod BARRELIERVS *) habet; est hoc capitulis multis, per totum ramum pedunculatis, imbricatis oblongis: calice dentibus rigidis, erectis, inaequalibus et summe villosis; staminibus distantibus, flore incarnato rubro. Ex his descriptis plantis, delineatae sunt nouae species, quas diximus, deinde *Teucria*, *asiaticum*, *Masiliense*, *purpurascens*, *lucidum*, *virginicum*, *polycephalon*; *Pyrethrum spilanthus*, *P. Bidens*, et *P. Acmella*.

p. 267. Vtrique huic commentario Cl. Auctor adnotationes quasdam addit, in quibus vel recentissima botanicorum obseruata cum suis comparat, vel quaedam certius definit, quorum notatu digniora nos suis locis inseruimus.

9. *De*

*) Plant. p. Galliam et Ital. obseru. pag. 35. n. 338. Ic. 1083.

9. *De generatione Filicum obſeruationes, Auctore* Cl. DE NECKER. Cl. Auctor, cuius merita in botanicam ex aliis ſcriptis, deliciis nempe Gallicis, et Phyſiologia muſcorum, quae etiam a nobis indicabuntur, ſatis cognita et perſpecta ſunt, in hoc commentario notiones illic demonſtratas vlterius confirmare ſtudet, atque negat, omnibus plantis eſſe datas partes ſexuales, neque vlla in iis reperiri ſigna foecundationis. p. 275.

Prius ſuas tradit obſeruationes, poſtea rationes et definitiones fructificationis in filicibus ab aliis datas recenſet: quae, cum mirum in modum a ſe inuicem diſcrepent, incertam omnem de ſexu filicum eſſe doctrinam, demonſtrent. Cl. Auctor mauult, p. 286. *Cryptogamiam* LINN. dici Agamiam ſ. Pſeudogamiam, cum in iis plantis ſint limites vegetationis, vt in vermibus, ab Ill. MÜLLERO deſcriptis, animalitatis: iisque animale et vegetabile regnum attributis phyſicis iisdem vniri: Se nouiſſime obſervaſſe corpora organiſata, in quibus ſigna ſint mineralis et vegetabilis; alia, quae vegetabilia et animalia ſimul ſint, ideo, quod vegetent, et creſcant ſucco nutritio, qui iuxtapoſitione iis adhaereat, et origo eorum tam vegetabilis, quam animalis ſit: Quaenam autem haec ſint corpora Cl. Auctor nondum indicat.

Omnia corpora organiſata oriri, vel concurſu p. 287. duplicis ſexus, vt animalia maiora; vel ſine foecundatione, ſola euolutione, vti vermes, polypi vulgo dicti, et cognita vegetabilia: non itaque opus eſſe copula in plantis. Plantas in duo ordines diſtribuit, quorum prior viuiparas comprehendit, alter ouiparas. Ouiparae 1) vel ſe continuant attributis viſibilibus, i. e. ſi ſemen quadam parte adhaeret plantae, a qua oritur, vel inuiſibilibus, ſi principia plantae latent ſub terra, donec quodammodo

aucta ſint: 2) vel floriferae ſunt, ſed ſemina non proferunt; 3) vel ne veſtigium quidem fructificationis oſtendunt. Viuiparae 1) quaedam attributa oſtendunt, quae pro mare et femina habentur, etſi minime experientia id probatum ſit. 2) vel in extremitate aut folii ſuperficie partes habent, quas ſyſtematici fructificationis eſſe dicunt. 3) vel parte fructificationis, et ſemine carent.

p. 290. Etſi Cl. Auctor MORISONI, TOVRNEFORTII et DILLENII experimenta, quibus ex puluere filicum nouas ſtirpes eiusdem generis naſci viderint, non negat: dubitat tamen ſemper hanc rationem locum habere: nam ipſe cum puluere *Oſmundae regalis*, *O. lunaris*, *Ophioglosſi vulgati* et *Pteridis aquilinae* idem experimentum inſtituit, quod tamen ſucceſſu caruit *). Contra vidit in duabus diuerſis plantis, quas vero, quod dolendum, non nominat, verſus extremitatem partis carnoſae protuberantiam cinctam extremitate inferiore cauliculorum plantae ſolitarium. Perforabat haec protuberantia quaſi cuticulam, ita, vt aucta fieret planta, ſimilis ei, a qua producta erat. *Pteridis aquilinae* ſubſtantia carnoſa nuda eſt, atque fibris interſtincta, et producit aliam, quae verticaliter ad ſex pollicum longitudinem ſub terra aſcendit, propriiſque radicibus inſtruitur: ex qua duo, nudi, plumis ſimiles, albeſcentes ramuli oriebantur, qui euoluti plantam integram offerebant, eademque pars verticalis poſtero anno nouas plantulas producebat: atque ita propagatio continuatur, donec ſubſtantia corticalis plane ſit exhauſta. Quodſi filicis huius pars

*) At vero non licet propter experimentum, quod effectus nullus ſequutus eſt, dubium reddere euentum alius experimenti: quoniam multae cauſſae adeſſe poſſunt, quae ſucceſſum impedierint, quibus ſublatis euentus rei felicior futurus eſſet.

pars carnoſa in locis cultis aratro aut alio modo tranſuerſim in plura fruſta diſſecetur, multiplicatio augetur. In quolibet fruſto enim collectio nouarum plantarum latet, quae non niſi nutritione egent, vt euoluantur: numerus indiuiduorum, quae ex ſingulo fruſto oriuntur, a ſubſtantia corticali pendet, et a multitudine vaſorum, ſuccum nutritium ſugentium. Quae cum fiunt, ſubſtantia corticalis denuo formatur, et augetur, ita, vt hoc modo generatio continuet, abſque pollinis foecundatione.

Oſmundae regalis puluis ſatus, vti diximus, non germinauit, ſed ex plantis in ceſpitibus iuniores plantulae productae erant. Non enim poſſe, ait Auctor, plantam ex ſemine natam, primo anno iam in ceſpite collectam reperiri. Reliquae plantae huius claſſis *Polypodium mas*, *femina*, *fragile*, *dryopteris*, et ſimiles *Oſmundae regali* nectuntur in generationis ratione. Squamas in *Polypodio mare et femina* defendere putat ſubſtantiam corticalem a terrae iniuriis. Pars carnoſa P. *dryopteris* eſt inaequalis, atque rugas fertiles emittit, ex quibus nouae plantae fiunt. *Polypodium vulgare* ſimiliter in parte carnoſa, ſubterranea ſquamis, cingitur, quae poſtea nuda fit, et tuberculata, tuberculis primo truncatis, poſt conuexis: tubercula haec ſunt principia nouorum indiuiduorum.

His praemiſſis *Marſilaeae* characterem dat, qui p. 296. Linnaeano eſt plane contrarius: *Marſilaeae, pro mare* pili tres, aut quatuor articulati ab initio verſus apicem incuruiuſculi, dein rectiuſculi, ex papillis ſingulis ſupremae foliorum paginae egredientes. *Pro femina* globi in medio radicum infimae paginae, ſolitarii vel plures, in quorum cauitate corpuſcula plura. *Gemmatio* ex apice plantae baſique

ſique laterali oppoſitorum foliorum, ſolitaria, ouata, ac pediculata. Speciem, quam vnam tantum aſſumit, dicit M. *Saluinioidem, foliis oppoſitis*, vtrinque piloſis, longe radicatis globiferis: tab. XIX. picta eſt. Omnino itaque LINNAEO repugnat, atque negat antheras et ſtigmata, eosque glomerulos, vel ſtylos, quos LINNAEVS, in Mantiſſa p. 506. deſcribit, nihil eſſe, niſi eminentias foliorum pilis inſtructas. Comparat iam GVETTARDI obſeruationes cum ſuis iiſque adſentitur, praeter quod neget in globulis maioribus et ſuperius ſitis contineri antheras, et in minoribus et inferioribus piſtilla, vti GVETTARDVS contendit: nam fecundationem ſic non fieri poſſe, cum inſuper globuli hi nunquam dehiſcant, piſtillaque careant ſtylo et ſtigmatibus. Praeterea ſeparandam exiſtimat Auctor *Marſilaeam* a filicibus, quoniam et eae partes, quas loco antherarum et piſtilli habet, alia ratione ſtructae ſunt, et, quod praecipuum eſt, quoniam principia nouae plantae non circinata ſ. conuoluta ſunt, vti in filicibus, ſed eo modo ſe euoluunt, quo plures leguminoſae plantae.

p. 303. *Zaluzianſkiae* *), nomine intelligit *Marſilaeam quadrifoliam* LINN. cum characteres omnino a priori genere differant. Eſt enim huic corpuſculum commune ouale, coriaceum, biloculare, planiuſculum filamenti terminale ad latus plantae, duo corpuſcula, quae ſexus vterque putantur. *Gemmatio.* Initialia plantae coarctata, circinata, ſemper praeſentia. Speciem dicit *Z. marſiloidem*, foliis terminalibus quaternis vtrinque glabris, capitulo petiolari ſolitario.

Iam

*) Dictum hoc genus eſt, in honorem ZALVZIANSKY, Botanici Poloni: qui *methodum* herbariam, 1592. Pragae edidit.

Iam de *Equiſetis* agit Cl. Auctor, quae duplices surculos, alios ſubterraneos, quos alii perperam radices nominent, alios extra terram emittere dicuntur. In quolibet articulo, ſi is transſecatur, medio foramen, cinctum paruis punctis ſub forma radiorum, conſpicitur. In peltis caulis floriferi *Equiſeti* continetur puluis, qui, ipſo Auctore fatente, microſcopio diſquiſitus, elaſtica vi pilorum, quibus affixus eſt, exſiliat. Saepe ex ſurculo ſubterraneo nihil niſi caules ſteriles, ſine capitulo florifero germinant: ſyſtematicos itaque inductos eſſe in errorem, opinantes, caules floriferos et ſteriles ex diverſis naſci radicibus. p. 304.

Recenſitis et impugnatis HALLERI, OEDERI, ADANSONI et LINNAEI definitionibus de partibus fructificationis in equiſeto: putat ex ſurculo ſubterraneo, tanquam parte eſſentiali, reparari perpetuo plantam, vnde gemmae protrudantur, et cuius fertilitas non ſolum a quantitate vaſorum nutrientium in articulis poſitorum, verum etiam a congruo ſitu ipſius ſurculi pendeat. Si enim nimis profunde ſub terra latet, principales partes euolui nequeunt. Hos ſurculos ſubterraneos in *Equiſeto*, vti quoque in *Tritico repente*, eſſe *Hydras* regni vegetabilis. Denique Equiſeta a filicibus ſeparari vult, propter fructificationis diuerſam rationem, ſeminaque iis denegat. Ex his ſequi putat Cl. Auctor Filices, Marſilaeam, Zaluzianskiam et Equiſeta ex ſyſtemate ſexuali eſſe excludendas, atque Filices polyparos eſſe, pulueremque in foliis reperiundum, non ſemen ſed ſemini quidquam analogum eſſe. Depicta hic ſunt Marſilaea, Equiſetum aruenſe et hyemale. p. 309.

10) *Obſeruationes Gnomonicae*, Auctore Cl. WALLOT. p. 319.

II.

L' art du deſtillateur des eaux fortes. Par Mr. DE MACHY à Paris MDCCLXXIII. fol. c. fig. aen. 12. pagg. 198.

i. e.

Ars deſtillandi ſpiritus acidos. Auctore Cl. DE MACHY.

Continetur hoc opere non ſolum, vt inſcriptio docet, ars deſtillandi ſpiritus acidos vitrioli, nitri, ſalis et aceti, ſed exhibentur inſuper praecepta in copioſiori praeparatione ſpirituum inflammabilium, aromaticorum, acidorumque dulcificatorum; nec non oleorum aethereorum et camphorae, aquarum porro abſtractitiarum obſeruanda; et quae ad ſicca quoque et ſolida producta chemica in copia elaboranda pertinent. Adiunxit praeterea Auctor tum officinarum, in quibus parantur, tum inſtrumentorum et enchireſium egregiam deſcriptionem, iconibus nitidis magis illuſtratam. In his vero recenſendis non meri forſitan hiſtorici munere fungitur, qui, quae vel vidit, vel inaudiuit, enarrat; ſed indicem agit atque magiſtrum, qui ipſe experimenta cepit et cur ſic potius, quam aliter procedendum ſit, ſedulo indagauit. Et quamuis Cl. Auctor modeſte fateatur, quum, quae proponit, inuenta ſint iam antea, ipſi nullam deberi gloriam, quam forte hanc, quod bene obſeruarit, clare deſcripſerit, et ad noua detegenda quaedam viam ſtrauerit, eſt tamen et huius rei laus certe non vltima.

p. 20. Seligimus vero ex toto opere quaedam, quae in communes vſus cedere poſſe putamus. Ad aquam fortem parandam laudat potiſſimum argillam

lam gryſeam ſtriis rubris intercurrentibus quaſi marmoream redditam. Pluribus tamen experimentis edocet, non acido vitriolico, vt quidam putant, argillae tribuendam eſſe vim in expellendo acido nitroſo vel muriatico. Quibus artificibus puriore, quibus impuriore aqua forti opus ſit, enarrat. Aceto deſtillato cuprum ineſſe ſpiritus ſalis ammoniaci detegit, ſtannum color opalinus. Enarrat modum e ſulphure parandi acidum vitrioli. p. 36. p. 36.

Bene obſeruat liquorem vinoſum, e quo velis parare ſpiritum vini, ebullire debere, alias merum obtineri phlegma, quale ſemper praecedit ſpiritum vini; inde vero, paullo, vt videtur praecipitantius, infert Spiritum vini vino ipſi nondum ineſſe, ſed produci demum inter deſtillandum actione caloris in quaſdam partes vini iam fermentati. p. 65.

Purificationem camphorae enarrat multis. Alia Summatrana eſt, alia Borneenſis. Vltima vnguinoſior, minus ſicca, ex fruſtulis paruis ſolitariis, ſemipellucidis fragilibusque conſtans, calore penetrantem odorem diffundens, tardius, ſed cum diuturnitate ardens et extinctionis difficulter capax. Officina pro camphora depuranda Amſtelodamenſis aream ſiſtit quadratam, decem feneſtris, ſuis valvis claudendis, nimirum a quolibet latere tribus et in aditu et regione aditui obuia duabus, colluſtratam; in iſtius areae interioribus viginti exſtructi ſunt fornaces, octo nimirum, in vnoquoque latere et quatuor in regione foribus contraria. Bini quilibet furni communi vtuntur foco, quem et commune tectum aperit. Cinerarium valde humile. Foci ianua latior, quam altior. Ad ſingulum furnum parietibus adfixum haeret thermometrum. A latere vtroque forium duo mortaria ferrea conſti- p. 76.

tuta ſunt, in quibus vtraque camphorae ſpecies commiſcetur. In medio menſa repoſita eſt et promtuarium vaſorum. Vaſa, in quibus camphora depuratur, ſunt cucurbitae maiores e vitro tenui albo capacitatis decem vel octo ſaltim librarum, ad collum inque baſi planae, colloque inſtructae, quod tres quatuorue pollices patulum eſt.

p. 80. Eſſentiale purificationis camphorae requiſitum verſari monet Auctor in inueniendo temporis momento, quo ſubſtantia volatilis liquefacta in vapores abire incipit. Nunc vero eſſe ait apertis valuis feneſtrarum refrigerium admittendum ad partem ſuperiorem phialae, quo condenſati vapores praebeant firmam baſin, cui et ſubſequuti vapores ſeſe adiungant, qui alias in fundum vaſis refluerent.

p. 89. Spiritum vini ab odore, quem ex commixtione olei aetherei contraxit, quae non raro fieri ſolet, liberare docet adiectis libris duabus cinerum ſarmentitiorum ad duodecim pintas ſpiritus ſic aromatiſati; quae inuicem deſtillata fundunt quidem vnam pintam odorati ſpiritus, cui vero vltra nouem puriſſimi ſpiritus vini ſuccedunt.

p. 92. Aquae ſtillatitiae ſeruandae ſunt in lagenis non nimis occluſis, non ſubere, ſed charta leuiter obturatis, quae alias facile corrumpuntur. Aſſeruatione quoque perit odor empyreumaticus, quam alias fugat quoque lenior calefactio et ſubſequens magnum refrigerium. Fallax examen ſpiritus vini fieri poſſe probat per alcali fixum, ſi multus tartarus vitriolatus inſit; et per puluerem pyrium, ſi in cochleari ad nimiam altitudinem aceruus eius exſtruatur.

p. 102. Caementum aquae fortis eſt argilla in deſtillatione ſpiritus nitri indurata in formam lateris rubri, bene

bene cocti, salia tamen sua adhuc continens. Vtuntur eo ad sternenda atria pauimentarii et ad colorum in plantis varietatem producendam olitores.

Terram ad polienda specula et alia corpora, quae splendere debent, vtilem esse caput mortuum a destillatione spiritus nitri cum vitriolo residuum, rubrum, elutriandum elixiuiandumque, licet nondum elixiuiatum melius sit, significat. p. 103.

Salis mirabilis GLAVBERI libras triginta quinque obtineri posse ex libris viginti in aqua soluti capitis mortui, quod relinquunt viginti quinque librae salis culinaris cum duodecim libris olei vitrioli destillatae, confirmat. Et Cl. MONTET experimenta laudat, qui ex cineribus tamarisci magna in copia sal istud Glauberianum eduxit. In sale SEIGNETTE quaerit, cur nulla crystallorum figura aequiuoca fiat, si quidem, vt statuunt recentiores chemici, in cremore tartari verum alcali sit vegetabile? Cur istud non mutet figuram? aut quid demum ipsi hic eueniat? p. 112.

Sal ammoniacum, Aegyptiaco simile, parari docet ex muria salis et spiritu vrinoso, obtento ex destillatione substantiarum animalium, scilicet laciniarum panni, serici, lanae vetustae, ossium, similiumque. Et quamuis albidius sit Aegyptiaco, cum fuligine careat, atque hinc a stannariis aliisque artificibus repudietur; monet tamen et horum vsibus adaptari posse quarta fuliginis parte addita. p. 120.

Francogallorum *Eau de Luce* parari Auctor docet ex spiritus salis ammoniaci caustici singulari lege parati libra vna et tincturae sequentis vncia dimidia inuicem commixtis. Pro tinctura nimi-

rum conficienda recipiuntur Olei ſuccini rectificati drachmae duae, Balſami de Mecca drachma vna, Alcali fixi per horae quadrantem in mortario triti vncia dimidia, quae mixta digeruntur cum ſpiritus vini vnciis octo. Spiritum volatilem autem ſic iubet elaborari: vt calcis viuae libris duabus vna aquae infundatur; mixta ſtent per noctem, mane ponderanda, quo quicquid libris tribus deſit, aqua adfuſa reſtauretur. His dein admiſcetur ſalis ammoniaci probe triti libra; deſtillatio fiat ex retorta ampli colli, quod charta intus obtucta defenderat ab inquinatione, dum maſſa deſtillanda immitteretur. Abſtrahatur autem libra vna, calore ſenſim augendo.

In parando ſale ammoniaco volatili cretae et
p. 128. alcali vegetabili praefert ſodam. Poſtquam vero Sacchari lactis Heluetici et Lotharingici, ſalis Acetoſellae, Succinique olei ambrae et bituminis Iudaici ex Succini oleo praeparationem expoſuit, in Belgio conſuetam, agit de purificatione Boracis. Tranſit deinde ad praeparata antimonialia et Mercuria-
p. 150. lia. Cinnabarin minio adulteratam cognoſci poſſe monet ex flauore, quem concipiat vſtione relictus puluis. Mercurium ſublimatum corroſiuum parari Amſtelodami et in Anglia methodo Cl. BOVLDVC. Criminationem de arſenico ipſi addito, quippe quod nullius eſſet vtilitatis, falſam eſſe iure aſſerit.

Oſtendit compendia, quibus Belgae vtuntur
p. 157. in conficiendo mercurio dulci. Vtrum mercurius praecipitatus ruber minio adulteratus ſit, ignis tortura ſola non detegit, flaueſcit enim etiam puriſſimus, detegit vero eius cera impaſtati fuſio ante flammam lampadis flatu directam in carbonem excauatam, cui fundenda maſſa inhaeret. Sic enim mercurius auolat, minium vero in globulum plumbeum reſtituitur. Praecipitati albi mangonium per

amylum

amylum vſtio detegit, quae carbonem relinquit; ceruſſam vero admixtam flauedo prodit, quam calx in vſtione reſidua, auolante mercurio, concipit. Reliqua pertinent ad praeparata plumbi, minium ſcilicet vtrumque, lithargyrium, ceruſſam, ſaccharum Saturni, porro ad viride aeris, alumen vſtum, atramentumque fumoſum.

III.

RVDOLPH AVGVSTIN VOGELS, *weiland Doctor der Philoſophie und Arzneywiſſenſch.* etc. *Lehrſätze der Chemie ins Deutſche überſetzt und mit Anmerkungen verſehen von* IOHANN CHRISTIAN WIEGLEB *Apothecker in Langenſalze. Weimar bey Carl Ludolf Hoffmann* 1775. 8. *Seit.* 648.

h. e.

Inſtitutiones Chemiae, Auctore Cl. VOGELIO; in vernaculam verſae et animaduerſionibus ditatae a IO. CHRISTIANO WIEGLEB, Pharmacopoeo Longoſaliſſano.

Quum vtique multa contineat, ſuccincta ceteroquin breuitate rerumque copia placens b. VOGELII inſtitutionum chemicarum opus, quae ab experimentorum fide deflectant penitus, vel cum aliqua demum reſtrictione admitti poſſint, neque in lingua vernacula adeſſet aeque rerum locuples compendium chemicum, gratus ſine dubio plerisque erit, Cl. WIEGLEBII, de chemica arte, multis iam modis, maxime vero ingenuitate ſua, meritiſſimi labor, quem in vertendo et emendando VOGELII libro poſuit. Pertinent autem emendationes iſtae inprimis ad receptas hactenus opi-

niones de eductis atque productis chemicis, ad quae internoſcenda in praefatione vt ſignum certiſſimum, eductorum difficillima vel adeo impoſſibilis, productorum perquam facilis reſolutio in partes conſtitutiuas adfertur.

De b. VOGELII laboribus, vtpote alibi *) laudatis non opus eſt, multa referri. Verſabitur igitur potiſſimum induſtria noſtra in recenſendis iis, quae Cl. WIEGLEBIVS adiecerit correxeritque.

p. 11. Igitur *Gummi Copal* praeeunte LEHMANNO ad bitumina refert et plumbo, ſtanno, ferro, cupro nomen metallorum perfectorum, quamuis ignobi-
p. 16. lium, recte vindicat. *Platinam* ſorte iam HENCKELIO notam fuiſſe coniicit. Mercurii fluiditatem ab intime immixta portione aquae repetit; id quod eo magis, miramur, quum in admittendis partibus conſtitutiuis, quas non fidiſſima obſeruatio confirmat, ſed ingenioſa excogitatio inuenit, ſeuerus alias iudex ſit. Omnem plantarum efficaciam ab aethereis ipſarum oleis pendere recte reiicit. Saponaceum quorundam vegetabilium principium, rarius ex oleo cum acido ſale iuncto, frequentius vero ex alcalino ſale ipſi nupto naſci iudicat.

p. 45. Pro elementis corporum chemicis vulgaria habet quatuor; pro terris ſimpliciſſimis, calcaream, magneſiam, aluminoſam et ſilicinam, quarum dotes deſcribit. Primariam terram cinerum plantarum calcaream eſſe credit et argillaceam, quum ſelenitem atque aluminis cryſtallos praebeat; negat igitur eius indolem ſilicinam; vtque putamus, recte. Vitreſcibilis terrae vocabulum ipſi diſplicet, ſi proprium eſſe debeat ſilicinae, quae omnium minime eo nomine digna eſt. Principium ſalinum

*) v. comm. noſtr. Vol. VI. p. 120 ſq.

ſalinum vniuerſale, ex quo reliqua ſalia omnia progignantur, haud admittit, ſed in ignis, terrae et aquae connubio ſalium natales quaerit, aut adeo in ſola luminis materia, quae cum ignea conueniat, ponit. Acidum peculiare aereum negatur, multoque magis natura eius vitriolica.

Phlogiſti accuratior exhibetur deſcriptio. Arſenicale principium terraque mercurialis BECCHERI exauctorantur. Praeter alcalina ſalia, vt ex aliis Noſtri ſcriptis conſtat, etiam ſpiritus vini inter educta refertur argumento odoris aetherei in ſecali et fructibus horaeis obuii, vt fermentatio tantum euoluat, non vero generet. p. 72.

Salia quoque corporum media in eductorum claſſe ponit. De igne vberrima legitur animadverſio, cui etiam ineſt hiſtoria magnae iſtius controuerſiae Blackianorum atque Meyerianorum *) circa cauſticam vim calcis viuae; cuius quidem controuerſiae vltima diiudicatio haec eſt, vt cum leui immutatione vtraque inuicem conciliatur, calxque viua dicatur corpus aëre vacuum, ſed materia ignea larga repletum. p. 98. p. 112.

Bolo et Argillae eatenus ineſſe dicit vim acidum nitri et ſalis exturbandi, quatenus vitriolicum contineant acidum. Recentia odorifera vegetabilia aut parum concidenda aut plane non ſunt, inprimis, ſi ex conciſione odoris gratiam perdant. Optimus index apti gradus caloris deſtillatorii, eſt, ſi recipiens vas non calefactum eſt. WEIGELII mercurius e ſpiritu vini gallici obtentus et amalgamationi auri impenſus in dubitationem adducitur. Laudatur quoque ratio parandi aquas ſtillatitias in veſica ad tertiam vnam partem aqua impleta ex vegetabili ſacco incluſo, quem aqua tamen haud attingat. Cohobatio reprobatur. Vt de iuſta olei aethe- p. 181.

*) v. comm. noſtr. Vol. XVIII. p. 481. 484. 489. 492. 494.

aetherei copia iudicari poſſit altera deſtillatione opus eſt, reaffuſa aqua in priori obtenta ad novam vegetabilis portionem. Exſiccatae herbae plus olei aetherei praebent, quam recentes eiusdem ponderis, quia in recenti ſtatu et nondum ſiccatae maius pondus habebant.

p. 204. Olea aetherea ſuper calce viua vel ſale alcalino abſtracta neutiquam miteſcunt, immo acriora euadunt et quodammodo deſtruuntur. Olea expreſſa aetherea citri, aurantiorum et bergamottae ab iisdem deſtillatis differunt admiſtione ſubſtantiae reſinoſo mucilagineae, quae ipſa paullo et mitiora et gratiora et minus in vini ſpiritu ſolubilia reddit. Viridem colorem, quem oleum balſami de Copaiua vel iuniperinum aliquando contrahunt non tam ex veſica cuprea repetit, quam potius ex viridi aeris, quod forte enatum eſt in canali cupreo per vas refrigeratorium eunte, alias enim ſemper naſceretur neceſſe eſſet in omni deſtillatione ex veſica.

p. 219. Cryſtallinam ſubſtantiam, quam olea aetherea deponunt, modo oleum cryſtallino modo coagulatum; modo ſal verum, modo camphoram eſſe comprobat, ſimulque mentionem iniicit ſalis eſſentialis olei macis. Ad olea ab aquis ſeparanda ſal culinare his ſolutum facere; ex oleis per aetatem inſpiſſatis et cum recenti vegetabili deſtillatis nondum corruptam partem tantum euolui, neutiquam vero acceſſu noui ſpirituoſi principii ditari omne, multo minus reſtitui. Nullum verum diſcrimen eſſe inter Alcohol ex ſpiritu frumenti vinique. Oleoſas ſpiritui vini partes ineſſe admittit ita et aquoſas; acidas vero, vtpote nullius idonei argumenti fulcro innitentes, reiicit, omnemque vini ſpiritum putat eſſe oleum in aqua, modo haud imitabili, tenuiſſime ſolutum.

Emenda-

Emendationem ſpiritus vini per abſtractionem ſuper offam nigram a deſtillatione liquoris anodini relictam amicus Noſtro dubiam reddidit, vbi plus amicitiae, ſi crederet Ipſe, quam veritati tributurus foret. Acidum ſalis eſſentialis vrinae et rubefacit ſyrupum violarum et cum creta feruet. p. 272.

Quum ad expellendum acidum ex nitro ſemper velit facere ea tantum, quae acidum vitriolicum continent corpora, neceſſario quoque recipiendum erat etiam arenae, marmori, aliiſque iſtud inhaerere. Sed cur acidum ſalis nitroſum eiicit? Scilicet exſuperante in copia, ſi addatur, reſpondet Noſter. Cur vero etiam arſenicum? Vtrum et hoc acido vitriolico ſcatet? Videtur certe hac in re paullo citius decretum fuiſſe. Origo vitriolica acidi ſalis et nitri recte reiicitur et iure ſtatuitur, acidum quoduis ſui generis eſſe, nec ab alio quodam deriuandum. Acetum aeque pertinet inter educta, atque Alcohol; hoc tamen aceto, vt pars neceſſaria, non ineſt. Origines acidorum vegetabilium ex mineralibus, multoque magis ſimilitudines meris figmentis innituntur. Hombergiana tentamina circa inueniendam acidi principii in ſpiritibus acidis copiam non accurata ſunt, niſi aeris inter efferueſcendum diffugientis iactura vna rationibus infertur. Ipſam naphtham non habet pro producto, fatetur tamen arctius cuilibet inhaerere acidi quicquam quocum parabatur. Loco octo partium Alcoholis ad ſpiritum nitri concentratiorem dulcificandum duodecim recipiendae ſunt; et, vt ex reſiduo ſpiritus ſalis ammoniaci ſaturatum ſal digeſtiuum SYLVII obtineamus, tres potius ſalis alcalini fixi, quam duo. p. 295. p. 332. p. 364.

Offa HELMONTII nil videtur niſi Spiritu vini ſeparatum alcali volatile. Pro parando ſale vrinae fuſibili laudat methodum Cl. BVCHOLZII, qui illud confecit ex reſiduo vrinae, ad ſpiritus alcalini expulſio- p. 381.

pulſionem vſque deſtillatae calcinato, ſpirituque alcalino ſaturato et elixiuiato, ſuccedente lixiuio
p. 432. cryſtalliſatione. Saturata calcis viuae in acido ſalis ſolutio non mutat ſyrupi violarum colorem. Iactura, quam ſalia alcalina in igne patiuntur, partim referenda eſt ad aquam, partim ad eam portionem, quae in crucibula penetrat, vt iam alibi Cl. WIEGLEBIVS docuit*). Recte monet alcaliſationem nitri per ſulphur putatitiam eſſe. Alcalium origines primordiales denuo inculcat.

p. 439. Cur ſalis alcalini volatilis ratione ponderis plus abigi videatur ex ſale ammoniaco ope ſalis alcalini fixi, quam reuera ineſt, tribuit iure aëri, quem alcalinum ſal fixum adhuc in ſe continet. In duabus ſalis ammoniaci vnciis drachmas nouem cum ſemiſſe ſalis vrinoſi veri contineri oſtendit, drachmas quinque vero et dimidiam, quas vltra largitur analyſis, ex aëris acceſſu eſſe. Volatiliſatio ſalis fixi per oleoſa addita ſublimationis ope peracta negatur, et alcali tunc obtentum volatile eductis annumeratur.

p. 473. Recenſetur quoque praeparatio *ſalis acidi* HOMBERGII, HENCKELII, LEHMANNI, denique illius, quod Cl. WESTENDORFIVS**) ex duabus drachmis mercurii praecipitati rubri in vncia vna aceti concentrati ſolutis, ad ſiccitatem abſtractis et forti igne ſublimatis, floribus benzoes ſimile obtinuit. Salis ſedatiui natura ammoniacalis merito negatur. Sal ammoniacum ſecretum GLAVBERI vere eſt ſublimabile, non item vero terra foliata tartari, cuius eleuatio potius eſt vegetationis quaedam ſpecies. Salis mirabilis ac nitri cubici et vulgaris fuſio requirunt ignem, quo vaſa candent; nitrum flammans vero fuſionis verae non capax eſt; tartarus denique vitriolatus forti igne certe funditur, vti iam MARGGRAAFIVS docuit. Principium arſenicale

*) v. comm. noſtr. Vol. XXI. p. 223. **) v. ib. p. 218.

cale antimonii fictitium est. Incrementum ponderis calcium metallicarum ex igneis particulis sese adiungentibus repetitur. Parum antimonium diaphoreticum cum sapone nigro detonare rectissime negatur. Pyrophorum, praeter sulphur, terram calcaream continere, festinantius scriptum est: et apparet ex sequentibus legendum esse: terram alcalinam, scilicet aluminosam. p. 547.

Omnium solutionum causam ponit esse materiam igneam. Vim fulminatricem auri sic dicti fulminantis negat ex nitro flammante auro adhaerente explicari posse, quum etiam aurum ex aqua regia, spiritu salis et nitri confecta per aquam calcis praecipitatum hac virtute polleat. Menstruorum vis solutrix in quaedam corpora ex partium similitudine declaranda Nostro videtur. p. 562. p. 573. p. 593.

Sulphur antimonii auratum, HIRSCHINGIO praeeunte, quamuis paullo mutata proportione praeparat ex vncia vna antimonii crudi, sulphuris dimidia et salis alcalini fixi vnciis tribus inuicem fusis, dein contusis, aqua bulliente solutis et acido vitrioli diluto praecipitatis. Sic vna eademque praecipitatione optimum statim et tutum obtinetur. *Garayana* extracta essentialia parandi ratio, respectu salium essentialium plantarum, non penitus contemnenda videtur. Omnem praecipitationem nouam quandam esse solutionem, respectu certe praecipitati non in vniuersum cum Nostro recipere possumus, quamuis in omni fere praecipitatione nouam solutionem fieri largiamur. Scilicet non semper cum praecipitato, sed cum menstruo pristino quoque fit coniunctio praecipitantis. p. 600. p. 610.

Amalgama ferri parare Noster docet ex mercurii sublimati corrosiui partibus duabus in spiritu salis solutis, quibus per vices sensim ingeritur pars vna limaturae martis purissimae. Mixtura p. 642.

 calefit

calefit cum multo vapore et excuſſo croco martis rubro quodam atque decantato fluido verum amalgama remanet. Atque haec ſufficiant ſpeciminis loco excerpta ex iis, quae WIEGLEBII induſtria Vogelianis addidit.

IV.

IOSEPHI IACOBI PLENCK Chirurgiae Doctoris, nec non Chirurgiae, Anatomes atque Artis obſtetriciae Profeſſoris Caeſareo - regii, publici ac ordinarii in Caeſareo - regia Vniuerſitate Tyrnauienſi. Primae Lineae Anatomes. in vſum praelectionum. Viennae apud Rudolphum Graeffer 1775. 8. pag. 309.

Propoſuit Cl. Auctor, cui et alia bene elaborata et docta ſcripta, a nobis quoque indicata, debemus, anatomen et quidem praecipua eiuſdem dogmata tabularum forma et interdum quaedam phyſiologiae et pathologiae monita adiecit, vt inde ſtatim vſus anatomes appareret. Poſtquam quaedam in genere de anatomia Cl. Auctor diſſeruit, ſingulas eiuſdem diſciplinas pertractat ita, vt cuique elenchum doctrinae praemittat, deinde generalia eiuſdem conſideret, denique ipſas corporis humani partes, ad diſciplinam ſingulam pertinentes, deſcribat et in bonum ordinem diſponat.

Nunc ad ſingula, quae inprimis notatu digna
p. 7. iudicamus. Ex fibra ſimplici oritur filamentum, ex filamento, textus filamentoſus, ex hoc, laminae, ex laminis, tela celluloſa et ex hac formantur
p. 19. omnes humani corporis partes. *Syndeſmoſis* eſt ſymphyſis membranacea e. g. in fetu coniunguntur
p. 20. tur oſſa parietalia cum frontali ſyndeſmoſi. *Synoſtoſis*

ſtoſis eſt ſymphyſis oſſea. Hac ratione concreſcit acetabulum ex oſſibus innominatis. Color oſſium p. 21. varius eſt, mox albido-rubens in oſſibus compactis, mox albido coeruleſcens in cranio, mox fuſco-rubens in ſpongioſis, mox albiſſimus ſplendens in dentibus. Cuiuſcunque oſſis conſiderat ſitum, figuram, diuiſionem, apophyſes, cauitates, nexum, vſum et reliqua. Cum de perioſteo exter- p. 94. no loquitur, etiam periorbitam et perideſmium nominat. Cartilagines diuiſit in *obducentes*, quae p. 95. caua et capita inueſtiunt, in *interarticulares* et *vnientes*, quae in immobili nexu manent, vt in nexu oſſium pubis. Nomina ligamentorum partim ex WEITBRECHTII libris, partim ex aliis deriuauit.

In enumeratione muſculorum adhibuit et nomina Albiniana et alia, nec non ad actionem muſculorum optime ſemper reſpexit. Mitra aponeurotica p. 133. cranii muſculos temporales et occipitales tegit, frontales vero illam tegunt eique incumbunt. Muſculum lingualem proprium, cauatorem linguae p. 140. quoad actionem nominat. Cuticulam diuidit in ex- p. 173. timam ſiccam et intimam mucoſam, quae etiam mucus Malpighianus appellatur. Oritur epidermis ex muco Malpighiano exſiccato; admodum poroſa et inſenſilis eſt.

Vngues oriuntur etiam ex muco MALPIGHII p. 175. exſiccato, neruis et vaſis deſtituuntur. In enarrandis viſceribus etiam ſemper ſitum, figuram, diviſionem et cetera annotauit et muſculos, vaſa, nervoſque harum partium indicauit. Splanchnologiae adiunxit conſiderationem et hiſtoriam vteri grauidi et fetus.

Sermoni de vaſis adnexit circulationem ſan- p. 278. guinis in fetu et apte inſeruit quaedam de vaſis lymphaticis. Contendit arterias lymphati- p. 279

cas non dari, ſed omnia lymphatica vaſa venoſa eſſe. Finiuntur vel in ductum thoracicum vel in
p. 280. venas maiores. Glandulae lymphaticae ſiue conglobatae ſunt glomeres vaſorum lymphaticorum tela celluloſa coniunctorum, in quibus haec arterioſa fiunt et iterum venoſa facta exeunt. Dolendum eſt Cl. Auctorem in denominandis arteriis HALLERVM non ſecutum eſſe. De neruis breuiter expoſuit.

p. 300. Glandulas diſtribuit Auctor in *folliculoſas*, *globatas*, *glomeratas* et *conglomeratas*. Glomeratae ex glomere vaſorum ſanguiferorum conſtant, praeditae ſunt ductu excretorio, ſed nullo cauo v. c. lacrymales et mammariae. De globatis ſiue lymphaticis iam dictum eſt. Habent neque cauitatem, neque ductum excretorium.

V.

Diſſertatio nonnulla de liene ſiſtens, quam Praeſide IOHANNE FRIDERICO LOBSTEIN defendit *Ioh. Iacobus Buſch*, Argentorati. 1774. 8. pag. 32.

Cl. LOBSTEIN, cuius eximiam cognitionem anatomicam iam diu admirati ſumus, et hic de re aliqua ſatis obſcura, ſcilicet de phyſiologia et anatomia lienis, egregia monita, quae nullo modo praeterire poſſumus, exhibuit. Conſiderat primum inuolucra lienis, deinde internum viſceris habitum, poſtea phyſiologiam et denique ex his quaedam corollaria pathologica ducit.

p. 4. Primum inuolucrum, quod ex peritonaeo formatur et ex diuerſis ligamentis colligitur, duplex, tenerum et extus laeue eſt. Lamina anterior omenti

omenti gaſtrocolici anteriorem partem lienis obducit; ligamentum verticale ſuperiorem, ſuſtentatorium inferiorem, et tranſuerſale, quod a diaphragmate originem accipit et etiam phrenicum appellatur, poſteriorem. Quae peritonaei portiones ſeſe vnientes lienem inuoluunt. Duplicem p. 5.
hanc membranam eſſe multi negarunt. MALPIGHIVS duplicaturam hanc primus in vitulino liene ſpectauerat, in quo Cl. Auctor etiam ſaepenumero vidit. Maceratione etiam in aliis lienibus duplicem tunicam detexit et vaſa inter laminas decurrere animaduertit. Alterum inuolucrum idque p. 6.
lieni proprium, mittit ad interiora viſceris filamenta et laminulas, quae vaſa ſplenica comitantur illisque robur conciliant.

Enarratis iis opinionibus, quas de fabrica lienaris viſceris anatomici tradiderunt, ea refutat, quae iam RVYSCHIVS ſuo tempore docte reprehenderat. RVYSCHIVS enim veriora propoſuit ita, vt eum HALLERVS et ALBINVS ſequerentur. Aſſumſit enim lienis fabricam talem, vt eam praeter neruos ex arteriis, venis et vaſis lymphaticis compactam eſſe profiteretur et vltimas vaſorum propagines ſuccoſas rotundas faſciculatim diſpoſitas eſſe diceret.

Multos humanos lienes et quoque vitulinos p. 12.
Cl. Auctor tam feliciter glutine animalium, cera, ſebo mixta et reſinis in ſpiritu vini ſolutis repleuit, vt materiam ex arteria per venas redientem et vaſa lymphatica intueretur. Vitulinos aqua macerauit, humanos vero, detractis et remotis inuolucris, aqua, cui pauculum olei vitriolici addebatur.

Arteria ſplenica, datis ramificationibus ad pan- p. 13.
creas, ventriculum et omentum in ipſam ſubſtantiam penetrat, alii rami ad profundam ſubſtantiae

 partem

partem progrediuntur, alii vero in inuolucris flexuoſe migrant. Vltima vaſa partim in penicillos, partim in ramos et arcus curuatos finiuntur. Ex horum arcuum tum parte concaua, tum conuexa progerminant rurſus ramuli et penicilli ita, vt rete vaſculoſum oriatur. Rami, qui ſubſtantiam perrepunt illique immerguntur, non in multos ramos diuiduntur, ſed iuxta longitudinem totam viſceris minores minimoſque edunt ramulos. Talis truncus, ſi ad extremum lienis peruenerit, protinus in innumeros ramos diuiditur et in penicillos abit.

p. 15. Penicilli, qui ex trunco abeunt numero octenario interdum conſpiciuntur et quilibet penicillus in duos et plures ramulos diuiditur, quorum quisque iterum bifidus aut trifidus eſt. Penicilli, qui interna ornant, inordinatim poſita ſunt, illi vero, qui in ſuperficie ſedem habent, erecti ſunt et cum papillis linguae conueniunt. Penicilli ſemper a ſe diſtant atque omnes arteriae in venas finiuntur, iis exceptis, quae vel in vaſa lymphatica mutantur, vel ad nutritionem celluloſae et inuolucrorum impenduntur.

p. 16. Venae recedunt ab arteriis easque deſerunt et immittunt inter quemuis penicillum eiusque ramos ramulum venoſum. Qui cum ſodalibus plexus formant, in quibus penicilli includuntur et ex his plexibus oriuntur venae, quae cum arteriis penicillorum communicant. Ex hac et maiori formatione plexuum oritur elegantiſſimum rete, ita, vt quaeuis areola quoſdam penicillos includat.

p. 17. Ex hoc rete aliae venae arterias legunt, aliae, cum maior numerus venarum ſit, vel maiori ramo inſeruntur vel in truncum confluunt. Nonnullae arteriae etiam in venas mutantur et omnes venae ope tranſuerſalium ramorum anaſtomoſes alunt et

nouum rete pro penicillis componunt. Venulae ex retibus collectae maiores truncos arteriarum ſocios efficiunt, egrediuntur e liene et reliqui rami venae ſplenicae vſque ad hepar iam innoteſcunt. Fabrica lienis humani non multum a vitulino diſcrepat. Plexus neruorum ſplenicus a ganglio ſe- p. 18.
milunari ſiniſtro prouenit, cui aſſociantur ramuli ſtomachici poſterioris plexus et coeliaci. Vaſa lymphatica in ſatis magna copia obſeruantur et in interna lienis ſuperficie et inter duo eius inuolucra. Vaſa illa collecta verſus vaſa ſanguifera ingredientia progrediuntur et propinquas glandulas adeunt. Ortus vaſorum lymphaticorum adhuc p. 19.
multa obſcuritate obtegitur. Pauciſſima originem ducunt ex celluloſa tela, ex arteriis ſine dubio plures, quam ex venis.

Nunc ad phyſiologica animum vertit atque, vt p. 20.
alii, ex ſanguine venoſo colligit, ſanguinem in liene attenuari. Sanguis enim per longum tempus in liene detinetur perque retia reptat ibique conquaſſando attenuatur; ſi vero in venas patentiores venerit, ne plane ſubſiſtat, a ſanguine a tergo veniente propellitur; vibratio arteriarum vicinarum, motus diaphragmatis et aliarum partium etiam ſanguinem promouent. Quaerit Cl. Auctor: anne ſanguis lie- p. 21.
nalis ob moram et calorem et ob particulas putridas, quas a colo accipit, reſolui, ſemiputridus fieri neque amplius coagulari poſſit? Reſpondet vero his ita, vt dicat, primum humores noſtros, ſi modo leuiſſimam actionem experirentur, non reſolui neque lienem ab actione vaſorum liberum eſſe; deinde particulas coli putridas etiam non magnam noxam afferre poſſe, colon ſolummodo apice inferiori lieni adhaerere, lienemque a pinguedinoſo vapore omenti ita obliniri, vt reſorptio particula-

rum putridarum arceatur; in obesis denique lienem ita pinguedine esse cinctum, vt colon nullo modo tangat. Etiam finem Cl. Auctor non percepit, cur lien particulas putridas a colo reciperet.

p. 22. Experimentis explorauit, sanguinem venae cavae mox coagulari et post horae spatium etiam lienalem sanguinem coagulabilem esse atque serum a cruore separari obseruauit et quidem adhibito sanguine hominis laqueo suspensi beneque valentis. Autumat igitur illos, qui sanguinem lienalem in homine non coagulabilem assumserunt, cadauera mor-
p. 23. bosa et iam putrida dissecuisse. Destillationem sanguinis lienaris incertam et dubiam censet. Attenuare sanguinem, non vnum lienis est munus, sed, vti HALLERVS bene monuit, lien sanguinem per arteriam allatum venosumque redditum ad hepar mittit.

p. 24. Sanguis non solum in liene diu retinetur, sed etiam alio tempore longe celerius expellitur. Tortuosa trunci arteriosi directio, vasculorum minimorum numerus et hinc insigniter parietum aucta ratio de celeritate multum detrahunt. Tenerrima tela cellulosa, quae arterias inuestit atque minorem resistentiam in extendendis vasis sistit, retardat sanguinem celeremque motum imminuit.

p. 25. Postea sanguis in laxiores venas irruit atque lentissimum circulum absoluit, celerrimeque moueretur, nisi per retia deuia ambulando quodammodo detineretur. Sanguine itaque retento et ventriculo vacuo lien turget et licet WINTRINGHAM venas lienales non magno robore praeditas esse dixerit, tamen hoc non de interioribus valet, cum membrana lienis propria robur vasis internis con-
p. 26. ciliet. Quoque ad vasa coercenda atque firmanda multum confert duplex inuolucrum. His omnibus absolutis, sanguis tandem lento motu per trun-

truncum lienalem cum meſeraico, vt vis hepar penetrandi augeatur, ad venam portarum aſcendit. Ventriculo turgido magnitudo lienis minuitur, ille ſitum mutat lienemque verſus anteriora ducit eumque ab actione diaphragmatis liberat; tamen cum omnibus viſceribus abdominalibus premitur.

Vi aliqua per totum corpus diffuſa eaque agente ſanguis tunc ex liene ad hepar promouetur, quod materia indiget ad bilem praeparandam. Sed contractio lienis ingreſſui ſanguinis arterioſi lienalis reſiſtere videretur, niſi iter nonnullarum arteriarum in venas breue et facile, venae ampliores, lien cordi vicinior eſſet et contractio ipſa arterioſum ſanguinem melius promoueret. Ergo ſanguis lienalis ad hepar vehitur ad conficiendam bilem et dum cibi coquuntur, eo maior quantitas hepar ingreditur, quo maior ſanguinis copia ad bilem perficiendam requiritur. Vaſa lymphatica ſuperfluam lympham ſanguini reddunt, crudo craſſoque chylo in glandulis conglobatis lympham immiſcent, vt ille ibi diluatur; denique lymphae pars, poſtquam glandulas tranſierit, ad venam portarum tranſgreditur, quia eſt communicatio horum vaſorum cum lymphaticis.

p. 27.

p. 28.

Nonnulli lienem exſcindi poſſe ſine detrimento ſanitatis et interdum non adfuiſſe quoque aſſeruerunt, at hoc nihil nobilitati lienis demit. Tunc enim ſanguis alias vias legit et tamen ſaepe etiam multa mala ex hac lienis iactura oriuntur, digeſtio corrumpitur, bilis ſtagnat. Obſtructiones et ſcirrhi ſaepe in liene nidulantur, quia, ventriculo vacuo, ſanguis lentiſſime mouetur. Hinc creator anaſtomoſin arteriarum inter ſe inuicem creauiſſe videtur.

p. 29.

p. 30.

VI.

Experiments upon the human bile: and reflections on the biliary ſecretion with an introductory eſſay. By JAMES MACLVRG, M. Doct. London: printed for T. Catell. MDCCLXXII. 8. maj. pagg. 217. Introductio pagg. 64.

i. e.

Experimenta ſuper bile humana, et cogitata ſuper eiuſdem ſecretione. Accedit introductionis loco tentamen Auctore IACOBO MACLVRG M. D.

Introductio elegantiſſime pariter ac ſolidiſſime conſcripta de diſſenſu dogmaticorum et empiricorum, vere incrementum doctrinae medicae iuuante potius, quam turbante, de vitiis, quibus ſyſtemata animiſtarum, chemicorum ac mechanicorum laborant, ac de officio, obſeruationibus experimentisque factis, doctrinam ad altiorem perfefectionis gradum deducendi, exponit: vti ſimul merita virorum celeberrimorum NEWTONI, quod primus naturalém aeque ſciêntiam ac medicinam a ſpiſſis hypotheſium chemicarum tenebris liberaverit, HALLERI, quod primus experimentis docuerit, quantum momentum poſitum ſit in actione neruorum ad oeconomiam animalem declarandam, et CVLLENI, quod his fundamentis ſyſtema ſuperſtruxerit rationi quam maxime conſentaneum, iuſtis laudibus extolluntur.

In libro ipſo primo quaedam: de ſententiis auctorum ſuperioris aetatis ratione indolis ſaponaceae
p. 4. bilis proponit Auctor: quas quidem non bene fundatas

datas esse ex eo colligit, quod mucilagines vegetabilium et gelatinae animalium aeque bene commistionem olei cum aqua efficiant. Inde perperam auctoritatem BOERHAAVII induxisse HALLERVM, GAVBIVM, CADETVM; cuiusque inprimis experimenta ideo minus sufficientia iudicari deberes, quia tunc pari modo lac sapo dicendum foret, similiter oleum et alcali fixum ope ignis largiens. Cl. RAMSAY labores ad finem perducti non fuerunt, idque vitii habent, quod nonnisi bilem animalium solis vegetabilibus nutritorum concernant. Reliquorum experimenta Nostro nonnisi ex physiologia HALLERI innotuerunt, neque tamen plane perfecisse negotium ipsi videntur.

Inde cum superiori, antequam hunc librum p. 7.
ederet, hyeme Parisiis in dissectione cadauerum esset occupatus, consilium cepit non quidem ope ignis analysin bilis instituendi, sed potius, minus quidem artificiosa, at vtiliore methodo, in relationem eius cum aliis corporibus inquirendi: et in eo quidem BAGLIVII vestigia pressit, cuius experimentis primas omnino partes tribuit. Primo igi p. 8.
tur de attributis bilis humanae agit. Odor recentis ingratus, postquam per tempus aliquod seruata fuit, mutatur in acutiorem, sacharinum, non ingratum, qualis esse solet cereuisiae fermentantis, similem ei, quem praebet lac in certo gradu fermentationis constitutum, vel serum eius cum succo pomorum, quae *renettes* dicunt, paratum. Postea, tempore non exacte definiendo (interdum post 12 dies), putredo odore ouorum putridorum se prodit. Cum aqua frigida pariter atque calida, aeque ac cum lacte, perfecte miscetur, non autem cum oleo. Acidum vitriolicum meracius si superfunditur, ex instanti coagulum producit coloris pallidi, sed protinus in viridem transeuntis, aeque

ac

ac liquor clarus, cui innatat; agitato vaſe diſparet coagulum, ſolutioque viridis turbatur. Adfuſa aqua liquor egregie viridis ſupernatat, copioſo ſedimento viridi ad fundum miſſo. Aliquando vidit Noſter bilem colore et odore theriacae communi ſimilem, quae vitrioli et ſalis acido ſoluti colorem fuſcum et turbidum acquirebat, coagula vero obſcure fuſca erant, in nigrum vergentia, et tinctura cum ſpiritu vini parata rubrofuſca, ſed pellucida. Spiritus ſalis bilem non coagulabat, ſed tantum ſolutionem turbidam, ſimilis viridis coloris, efficiebat Spiritus nitri placentam tenuem offerebat in fluido ſuſpenſam, quae in ſuperficie circulo viridi cum bullulis aereis tecta erat, agitatione augendis, ſed breui circulus diſparebat, ſolutione fuſca turbida relicta, quae quiete, ſpuma obtegebatur: gradatim color turbidus ſeri ſimilis euadebat, cum ſedimento albicante. Phiala obturata et in loco calido digeſta, ſubito vapor ignei coloris, elaſticus, naſcebatur, epiſtomium deiiciens, ſimulque ſpuma diſparebat; vaſe rurſus clauſo et refrigerato, fumi condenſati fundum petebant, et liquor ſucceſſiue ſaturate viridis reddebatur. In aperto vero vaſe quamquam fumus et bullulae vt ante prodibant, tamen mixtum, non viridem, ſed flauum colorem et pelluciditatem, nec ſpumam nec ſedimentum monſtrabat; quod eueniebat, quum poſt digeſtionem calidam vas apertum in frigore ſeruaretur.

Solutio turbida viridis cum acido vitriolico et ſalis facta, adfuſo ſpiritu nitri protinus colorem fuſcum acquirebat, eaſdemque mutationes ſubibat, quas acidum nitroſum ſolum produxerat. Clarus vero liquor ab his ſolutionibus obtinendus, ad dimidium euaporatus, turbidas ſolutiones aequabat,

ad

ad ſiccitatem inſpiſſatus, paſtam nigram acidae indolis largiebatur, impreſſiones ſeruantem; adfuſa aqua, acidum diſparebat, et materia tenax, inſipida, nec ſpiritu vini, nec aqua ſoluenda, remanebat. Eadem materia maiori in quantitate ex ſolutionibus turbidis obtinebatur. Reſiduum ex ſolutione nitroſa coloris vel pallide flaueſcentis, et pelliculae ſimile, quam albumen oui calori expoſitum contrahit.

Ex his experimentis copioſe ſatis Auctor Noſter de actione acidorum mineralium in bilem diſputat, monſtratque, principium inflammabile in illa aeque ac in aliis corporibus duplicis eſſe indolis, aliud facile ſeparandum, aliud pertinaciter inhaerens; acidum nitri cum eodem affinitatem quandam alere, in eodem vim tingendi ſitam eſſe cet. p. 18.

De vi aceti et ſucci citri in bilem; his protinus coagulabatur et colorem flauum acquirebat, liquor vel ſupernatans maius occupabat volumen, quam acidum adfuſum, ergo partim ex bile ipſa ſeceſſerat; eius ſapor erat manifeſte acidus, coaguli autem intenſe amarus; poſt 24 horas addito ſale tartari effervueſcebat, coagulum diſſoluebatur, et color fuſcus redibat: tunc ſapor acidus prorſus aberat, et cum ingenti amaritie potius alcalina acrimonia ſe prodebat. Solutiones hae cum acidis vegetabilibus poſt tres dies ſedimentum ſolidum nigrum deponebant, ſupernatante liquore fuſco, ſaporis primo acidi, ſed relicta amaritie nauſeoſa: lac et bilem recens adfuſum coagulabant. Hoc coagulum SCHAPERVS et HOMBERGIVS perperam pro pinguedine habuerunt. p. 29.

Acida mineralia diluta, quamprimum infuſa fuerint et vas conquaſſatum, ſubitiſſime coagulum producunt (contra aſſertum HALLERI, quo meracius p. 33.

cius acidum minerale fuerit, eo promtius existere coagulum) coloris flauissimi. Spiritus vini subito coagulat, colorem flauum et saporem ex dulci amarum assumit, et sedimentum fuscum superficiei inaequalis, quasi corrugatum, deponit.

Bilis euaporata floccos duros, fragiles, aloe similes, relinquit, qui neque in aqua, neque in spiritu vini exacte soluuntur, sed in alcali caustico.

p. 37. Inde principium coagulabile in bile disquirit Noster, idque idem esse docet, quod in sanguine, lacte, albumine oui, nimirum veram lympham, sed aeque ac in sanguine cum principio inflammabili coniunctam, arctius tamen, quam in sanguine, quia ex bile non vt ex sanguine sponte secedit. Ad separandam hanc partem coagulabilem spiritu nitri dulci vsus est, quo productum coagulum albissimum, aqua ablutum, perfectissime concretiones polyposas sanguinis referebat. Hoc coagulum a spiritu vini paullo magis indurescebat, sed ab alcali caustico penitus soluebatur, ac tum addito acido praecipitatum floccosum praebebat: idem coagulum a spiritu salis aegrius soluebatur.

p. 44. Deinde inquirit in combinationem principii tingentis cum lympha, quae bile per acida vegetabilia coagulata contingit: acida mineralia concentrata affusa eundem colorem producebant, ac si bili soli addita fuissent. Spiritus nitri dulcificatus colorem perfecte, spiritus vini imperfecte extrahebat, aeque ac aqua sola. Idem etiam de sapore valet.
p. 49. Alcali bili cysticae colorem et amarorem intensiorem restituens euincere videtur, has proprietates in corpore nostro omnino ab eius stagnatione repeti oportere: qua occasione contradictiones a BAGLIVIO et HALLERO admissae arguuntur,

hic

hic tamen ideo excuſatur, quod propriis experimentis deſtitutus aliorum auctoritati ſoli fiſus fuerit. Syrupus violarum adfuſus neque purae neque cum alcali commiſtae bili colorem viridem conciliauit. De aere fixo in bile, qui prodit, ſi eidem alcali additur, poſteaque adfuſo acido efferueſcentia excitatur. Ferri veſtigium nullum detegere potuit, ideoque aſſertum Cl. DVRATE *), ab eodem colorem bilis proficiſci, in dubium vocat.

Iam de relatione bilis ad putrefactionem diſputat. Contra Cl. GABER adfirmat, ſe bilem poſt quatuor a morte dies eiuſdem ac recentem qualitatis inueniſſe, et vna vtrumque ratione adfuſis acidis coagulaſſe; poſſe tamen fieri, vt ex diſpoſitione corporis ipſius vel morbo praegreſſo mutatio quaedam inducta ſit: bilem, prius quam putreſcat, fermentationem quandam ſubire, quae odore ſaccharino ſe detegat, cet. Tum phaenomena recenſet, quae in commiſtione bilis putridae cum acidis mineralibus concentratis et dilutis, vegetabilibus, ſpiritu vini, et aqua cum pane remiſta, idem in eiuſdem euaporatione nouaque ſolutione in aqua ſe obtulerunt; in neutro horum experimentorum odorem moſchi ſimilem detegere potuit. Ex omnibus inter ſe collatis declarat coagulabilitatem bilis putredine imminui, ipſamque quodammodo cum ſpiritu vini miſcibilem reddi; ſaporem ſubdulcem fermentatione praegreſſa deſtrui, amaritiem contra augeri, et in hac qualitatem antiſepticam, vt in aliis amaris, latere, quamuis putredinem prorſus praeuertere nequeat, cum iuncta ſit lymphae adeo in

p. 61.
p. 68.

*) Traité phyſiologique & chymique ſur la nutrition, ouvrage, qui a remporti le prix de phyſique de l' Academie royale de ſciences & belles lettres de Berlin 1766. A Paris 1767. 12.

in eam pronae; bilem acidis vegetabilibus coagulatam et cum aqua frigida infusam, substantiam exhibere potius antisepticam, quam bilem naturalem, quia tunc aqua minorem portionem lymphae, sed principium amarum perfecte suscipit. Experimentis etiam in carne bubula et veruecina institutis vidit, hanc infusionem diutius putredinem coercuisse, quam vel aquam solam, vel bilem in substantia cum aqua remistam, vel succum citri aqua dilutum. Caro veruecina vero in aqua sola macerata primo fortem odorem acidum sparsit, similem sudoris hominum quorundam, posteaque citius in putredinem abiit, quam reliquae eiusdem carnis
p. 75. particulae: ex quo phaenomeno concludit Noster, inde patere, cur recens caro nauigantibus scorbuto affectis adeo proficua sit.

p. 78. Ab his experimentis ad varia consectaria transit. Ex omnibus fluidis animalibus bilis et lac maximam similitudinem habent cum inter se, tum cum vniuersa massa sanguinis, quum vnam eandemque basin habeant, lympham coagulabilem. Vt autem eadem lympha extra corpus varias successiue mutationes subit, pro varietate circumstantiarum: sic idem in corpore euenit, cursusque circulationis partem oleosam lactis in principium tingens sanguinis, et hoc in idem principium bilis
p. 84. vertit, qua occasione experimenta varia ad declarandum ortum coloris rubri in sanguine adducuntur. De genesi sanguinis ex vitello oui. Inde noua
p. 85. scala fluidorum animalium, similarium quidem, sed inter se diuersorum, eo ordine, quo ad indolem animalem magis magisque accedunt; lac, vitella, sanguis, bilis. Comparatio partis butyraceae lactis et phlogisti bilis cum oleis expressis ac destillatis vegetabilium. In specie de bile, ceu fluido summum gradum

gradum indolis animalis adepto: quod euincitur ex ipſa eius ſecretione, eademque aucta in temporibus anni calidioribus et morbis putridis, ex eius augmento in animalibus fame pereuntibus, et ex aduerſa parte ex eiuſdem indole blanda in fetu, eius aquoſitate in cachecticis, vel in magna ſanguinis penuria: inde conuenientia principii tingentis in ſanguine et bile, quae conſiſtit in euolutione partis oleoſae. Contra Cl. HEWSON, pinguedinem in circulum ſanguinis reductam, nutritionem non praeſtare. Comparatio partis coagulabilis in ſanguine (quae a viribus circulationis ſoluta ſerum praebet) cum eadem in bile: in hac arctius cum parte aquoſa et oleoſa coniuncta deprehenditur, quam in ſanguine, quare concretiones polypoſae, in ſanguine generari ſolitae, in bile non conſpiciuntur. Rurſus prolixa tractatio de morbis ab aucta et acriori reddita bile ortis, inprimis ex LINDIO.

p. 95. p. 104.

De duplici genere aeris ex corporibus euoluti, inflammabilis, qui putrefactione, et mephitici (alias fixi,) qui fermentatione producitur, et inprimis de teterrimis effectibus prioris, qui concentratiſſimus neruorum vires celerrime ſufflaminando videtur Noſtro hominem interficere poſſe abſque febre, qualis ſit effectus venti illius notiſſimi Samiel. p. 120.

Licet ergo bilis dici debeat productum gradus cuiuſdam putredinis animalis, tamen eodem modo putredini reſiſtere poteſt, quo acetum, ſpiritus vini et alcali volatile variis gradibus fermentationis, quibus ipſis ortum debent, reſiſtere animadvertuntur. De vſu bilis in digeſtione alimentorum: Cl. RVSH *) euincit, in ventriculo verum acidum p. 128. p. 131.

*) de digeſtione. Edinb. 1769. 4.

dum ope fermentationis gigni; ſi ergo liquidum hoc in duodeno cum bile concurrit, haec coagulatur; liquor autem inteſtinalis, aquoſo haud abſimilis, ex coagulo hoc partem actiuam extrahit, adeoque liquidum conſtituit efficacius bile ipſa, (iuxta experimentum prius enarratum), quod etiam, ſaltem interdum, per vaſa lactea ad ſanguinem defertur: coagulum vero ipſum cum foecibus excernitur. Largior itaque ſecretio bilis in tempeſtate calida id quoque commodi habere videtur, quod hac ratione ex ſanguine particulae in corruptionem pronae eliminentur, et acidis ingeſtis miſtio ſanguinis reſtauretur et conſeruetur. Hac occaſione dubia quaedam de noua theoria aeris fixi in vegetabilibus, eiuſque efficacitate in corpore
p. 140. animali, mouentur. De influxu vehementiorum animi affectuum in bilem: ſicut in vniuerſum actiones omnes corporis iis intenduntur, ita etiam aucto motu humorum ſecretio bilis augetur; quum vero aliae ſecretiones, v. c. lactis, inde potius reprimantur, aliam ſubeſſe cauſſam oportet, quam Noſter in neruis ponendam eſſe ſuſpicatur, quaerens, numne forſan hi affectus eodem modo in ſecretionem bilis agant, quo electricitas in fermenta-
p. 145. tionem? Poſtmodum copioſe ſatis de temperamento bilioſo eiuſque cauſſis exponit, praecipue ad Anglos habito reſpectu.

p. 154. De calculis biliariis. Quam difficilis negotii ſit, morbum hunc cognoſcere, vel ſi cognitus fuerit, iſtos ſoluere velle. Efficacitas graminis aduerſus eos valde dubia eſt, quum conſtet, lac omnium animalium phytophagorum ad coagulum procliuius eſſe, quam carniuororum: et ſi quid inde vtilitatis perſpectum vnquam fuerit, id potius excitatae, vt ab omnibus vegetabilibus recentibus,

diar-

diarrhoeae, quae excretionem bilis per inteſtina liberiorem reddiderit, tribuendum videri. Vero-ſimile eſſe, omnes partes corporis animalis pro baſi habere terram calcaream cum acido phoſphori coniunctam. De figura, colore, ſtructura cet. iſtarum concretionum. Quod ad originem illarum ſpectat, Noſter neque bilem cum maiori ad con- p. 169.
creſcendum diſpoſitione ſecerni, neque ſtagnatione ſola coagulari putat, neque ipſe bilem ad putredinem vſque ſeruatam vllo modo concreſcere vmquam vidit: ex analogia vero cum experimentis ſub initium libri enarratis concludit, acidum quoddam ad geneſin calculorum concurrere, idque efficere poſſe putat liquorem ventriculi aceſcentem, cuius portio quaedam in finem ductus p. 176.
choledochi intrare queat, ideoque in bilem in ipſa veſicula contentam vires ſuas exſerere. Experi- p. 182.
menta nonnulla in calculis eiuſmodi capta. Aquae immiſſi primo ſuperficiei innatabant, poſtea fundum petebant, relicta in ſuperficie ſpuma oleoſa; exemti et in acetum iniecti protinus ſubſidebant, ſed ſiccati aeque ac ii, quod ex ſola aqua extracti fuerant, iterum in aqua natabant. Alius calculus durus et politus, 24 horas in aceto digeſtus, non ſubſidebat. Oleum vitrioli excitato calore eum in maſſam glutinoſam atram mutabat, aqua fortis adfuſa et igni impoſita vaporem ignei coloris excitabat, calculus exemtus in ſuperficie erat corroſus et friabilis, et aquae innatabat; ſpiritus nitri dulcis eum in ſubſtantiam cretaceam conuertebat, quae adfuſo ſpiritu vitrioli cum excitato calore in maſſam rubram, dein nigram et gelatinoſam tranſibat. Spiritus vini frigidus eum non aggrediebatur, ſed cum aqua forti commiſtus colorem virideſcentem, calculus autem ferrugineum acquirebat; in calore vero digeſtus ſpiritus vini

 eum

eum soluebat, et laminas splendentes; talci similes, innatantes offerebat. Oleum terebinthinae mediante calore cum eodem digestum colorem fuscum assumebat, calculumque fragilem reddebat, licet ipsum non solueret. Alii calculi firmioris texturae in spiritu vini per 24 horas digesti non mutabantur; sed addita quadam particula olei terebinthinae intra paucas horas comminuebantur liquore fusco et turbido reddito. Alcalia fixa aeque ac volatilia a quibusdam calculis colorem fuscum nanciscebantur, eosque molliores reddebant: sed idem quoque aqua simplici calida fieri perhibent. De colore viridi, ex lixiuio alca-
p. 194. lino addito ferro obtinendo: quod ex pluribus corporibus contingere, experimentis didicit Noster. Tandem de remediis morbum hunc praecauendi disserit, et, enarratis vitiis saeculi, diaetae regulas praescribit, et potissimum vsum exercitationum corporis, aquae frigidae in balneo ac potu, et vegetabilium acidorum commendat.

VII.

Abhandlung einer Priuatgesellschaft in Böhmen, zur Aufnahme der Mathematik, der vaterländischen Geschichte und der Naturgeschichte. Zum Druck befördert, von IGNATZ EDLEN VON BORN. *Zweeter Band. Mit 5 Kupfert. Prag* 1776. *In Verlage der Gerlischen Buchhandlung.*

i. e.

Tractatus societatis priuatae Bohemicae in augmentum matheseos, historiae patriae et naturalis editi ab IGNATIO DE BORN Tom. II.

Ex

Ex hoc altero volumine *) ad nos pertinent sequentes tractatus.

1) *De Topazio veterum, et Chrysolitho* PLINII, *Auctore* IGNAZIO DE BORN. Omnino optandum est, vt Cl. Auctoris votum, de congressu societatis doctorum virorum, qui in edendo PLINIO, et THEOPHRASTO, aliisque iunctis viribus laborarent, tandem aliquando expleatur: cum omnia adeo adhuc sint incerta, et imperfecta, quae de veterum scientia naturali habemus. Omnem itaque plausum meretur Nostri opera, qui, qua pollet cognitione mineralogica, eam etiam illustrandis dubiis veterum locis impendere constituit. Laudandum hoc primum Eius de adeo obscure et dubie descripto lapide est specimen.

Primo *de loco natali et etymologia Topazii* tractat: atque ex diuersissimis veterum de iis relationibus id tamen patet, nomen *Topazii* a loco natali sumtum esse; an vero insula *Topazos* in mari rubro sita, vel alius eiusdem nominis locus verum natale *Topazii* solum fuerit, in dubio manet. p. 2.

Descriptio *Topazii* in veterum scriptis admodum diuersa est. *Graeci* eum colore aureo, vel opacum, vel pellucidum esse dicunt, excepto ALEXANDRO POLYHISTORE, qui eum colore viridi flauo esse ait, vti *Perodoll* recentiorum dicitur. PLINIVS contra viridi, ad porri succum accedente colore, et opacum describit, vt itaque *Topazius* PLINII nihil, nisi Iaspis aut Achates viridis habendus sit. Simul hic demonstratur, vocem ὑαλίνος, non viridem colorem, sed vitream texturam plerumque significare, et Graecos succinum p. 3.

 saepe

*) Primum volumen vide in comm. nostr. Vol. XXI. p. 322.

ſaepe ὑαλον appellare: Forte igitur ὑαλοειδης THEOPHRASTI erit Hyacinthus recentiorum.

p. 16. His diſputatis oſtendit *Chryſolithum* PLINII maxima cum probabilitate *Topazium* Graecorum eſſe, cum omnibus proprietatibus ſecum conueniant,
p. 20. praeter patriam, quae *Chryſolitho* Aethiopia, India, Bactria et Pontus erat. Probat hoc vlterius, cum omnes PLINII ſpecies de Chryſolitho, cum recentiorum Topaziis, qui cum iis, quos Graeci deſcribunt, iidem ſunt; comparantur. PLINIVS Chryſolithos alios pretioſiores, vt Chryſolampidem, Chryſophidem, quos ad Topazium referendos putat Cl. Auctor; alios viliores, vt *Arabicum*, qui ſit cryſtallus rubro flaua *); 2) *Chryſelectrum*, qui probabilius ipſum ſuccinum, atque *Craterites* **) Hyacinthus ſuccineo colore ***); 3) *Ponticum*, ſeu Cryſtallum quarzeam coloratam; 4) *Hiſpanicum*, qui etiam flaua quarzea cryſtallus ſit. 5) *Lemochryſum* vel *luteum Chryſolithum*, i. e. Topazium pallide flauum, 6) *Capnitem*, qui ſit bruna quarzea cryſtallus, vulgo *Rauchtopas* dicta †), 7) *vitreis ſimilem*, ſ. noſtrum Hyacinthum. 8) *Melichryſos*, qui vel flauum fluorem mineralem, vel flauum Hyacinthum ſignificet. 9) *Xyſtion*, quae tamen vox recte a SALMASIO, vt ſpuria, repudiatur, eique Xanthos ſubſtituitur, qui ſit Haematites flauus.

p. 39. Cauſſam, cur iterum factum ſit, vt noſtris temporibus Topazii nomine flauam gemmam intelligamus, cum tamen PLINIVS viridem lapidem ſic nominet, in eo ponit, quod patres, interpretandis libris ſacris ex Graecis ſcriptoribus, Topazium flauo

*) BRÜCKMAN *von Edelgeſteinen* p. 150.
**) PLIN. lib. 37. cap. 10.
***) BRÜCKMAN l. c. S. 113.
†) CRONSTEDT. §. 52. 2. 1.

flauo colore esse viderint, a quibus deinde lapidicidae hoc nomen receperint.

2) IOSEPHI STEPLING *determinatio longitudinis geographicae vrbis Pragae Bohemorum.* p. 44.

3) *Comitis* DE KINSKY *relatio de quibusdam incendiis terrestribus in Ellbogano circulo Bohemiae.* p. 58. Ostendit hic Ill. Auctor, vestigia terrarum adustarum, calores subterraneos, fumos, et alia, non esse eiusmodi, vt inde illic montes igniuomos s. vulcanos fuisse colligere liceat. Primum AGRICOLA *) incendiorum horum mentionem fecit, quae postea Cl. SCHREBER **) curatius describit. Posita sunt ea inter *Lessauiam* et *Culmam*, pagos, atque in iis terra rubra, adusta, conspicitur. Dubitat Ill. Auctor, saltim vix explicari posse putat, quomodo lignum a laua penetrari possit, cum illud prius comburi debuisset.

Deinde post *Falkenauiam* prope a flumine *Eger* p. 63. similis terra conspicitur, illicque ab AGRICOLA collis ardens describitur. Ill. Auctor craterem invenire non potuit, neque ignem ardentem vidit, sed collis iam plane exustus est. In iis locis fodina ferrea est, quae, per quoddam tempus, non colitur, vapores inflammabiles emittit. Id, quod BALBINVS de metuendo monte igniuomo his in locis p. 66. meminit, falsum est: nihil enim nisi stratum lithanthracum est, quod, e terra eminens, post pluuiam flammas concipit: pendet hoc a multo vitriolo, quod iis admixtum est.

Negat igitur Ill. Auctor fontes Thermarum Carolinarum hic esse quaerendos, vti Cl. BECHER ***) p. 69. putat.

*) vid. EIVSD. de natura eorum, quae effluunt ex terra Lib. IV. pag. 565. Basil. 1657.

**) vid. EIVSD. *Reise nach Karlsbad. Leipz.* 1771. *S.* 99.

***) vid. EIVSD. tractationem de thermis carolinis edit. II. Pars II. pag. 94.

putat. Nam montes, qui thermas Carolinas cingunt, Granite componuntur: pyritae vero et in Ellbogano circulo in ſtratis montium argillaceorum poſiti ſunt. Debuiſſet igitur in Granite, cui ſtrata ſulphurea haec impoſita ſunt, rima eſſe, per quam in thermas Carolinas materia inflammabilis ducta eſſet. Probabilius eſſe putat, ſi in Granite ipſo circa thermas Carolinas locus natalis fontium quaeratur.

p. 98. 4) *Diſquiſitio, an vnum ſit acidum vniuerſale in natura rerum, vel an* DE IVSTI *probauerit, ſalia acida eſſe modificatum vniuerſale acidum*, Auctore FRANCISCO DEMBSCHER, *finitore fodinarum* Schemnitzii *in* Vngaria. Primo refellitur Cl. DE IVSTI, cum acidum vniuerſale ab eo plane non demonſtratum ſit: deinde oſtenditur, arte varia ſalia in iis locis parari poſſe, vbi a natura non producerentur, non tamen opus eſſe, vt acidum vniuerſale aſſumatur.

p. 112. 5) Cl. LOMMERI *deſcriptio dentium animalium petrefactorum, circa Leſſauiam Bohemiae inuentorum, qui iis ſimiles ſunt, ex quibus Turcoſa, in Perſia et Gallia paratur.* Cl. Auctor dentes eum in modum combuſſit, quem REAVMVR deſcribit, atque tunc lento igne obtinuit veras Turcoſas. Dentes petrificati griſei ſunt, et argillacei: color, quem hic dentes igne concipiunt, pendet a nigra terreſtri ſubſtantia, quae vel in punctis, vel rimis dentium conſpicitur: ea per horam et vltra in igne immutata manet, poſtea autem colorem dilute coeruleum aſſumit. Cuiusnam naturae haec ſubſtantia ſit, Cl. Auctor non definit.

6) IOANNIS ZAVSCHNERI, Prof. Publ. hiſtoriae naturalis in vniuerſitate Pragenſi, *deſcriptiones Ornitho-*

Ornithogali Bohemici, et Erucae tenuifoliae perennis, flore luteo IO. BAVHINI. Primum depictum est bona icone: id tamen vitiosum est, quod staminum vmbra indicata sit, qua fit, vt duodecim stamina adesse videantur. Character eius est. Caulis foliosus, foliis alternis sessilibus, lanceolato linearibus, floribus axillaribus pedunculatis erectis. Nascitur hoc Ornithogalum prope Pragam. Altera planta est *Sisymbrium tenuifolium* LINN. foliis alternis petiolatis, pinnatifidis, laciniis subdentatis, floribus pedunculatis pendulis, siliquis praelongis.

7) IOH. STEPLING *de actione solis in variis terrae latitudinibus.* Versio est illius tractatus, qui in Actis Eruditorum Lipsiensibus anni 1750 prostat. p. 128.

8) EIVSD. *de congelatione aquae obseruationes.* Repetiit hic experimentum, quod Cl. WILKE in *Actis Holmiensibus* de anno 1769 *) descripsit. Aqua quiescens, cum summum esset frigus, (d. 19 et 20. ian. 1776.) non congeluit, et tamen maxime frigebat, ita vt thermometrum in eam positum, sub punctum congelationis caderet: cum vero hoc modo aqua thermometro esset in motum acta, prius mercurium in punctum congelationis ascendere coëgit, deinde ipsa congeluit. p. 134.

9) IO. TESSANEK *quorundam locorum ex operibus* NEWTONI *disquisitio.* p. 136.

10) I. T. KLINKOSCH *litterae ad Ill. Comitem* FRANCISCVM DE KINSKY, *super animali magnetismo et electricitatis vi se ipsam restaurante.* Primo narrat factum, vbi alter, qui magnetismum animalem defendebat, eoque morbos pro lubitu tolli et p. 171.

*) v. comm. nostr. Vol. XVIII. p. 14.

et excitari putabat, admoto magnete artificiali, effecta in aegra produxit; alter autem, magnetismum negans, cum ad eandem aegram accederet, et clanculum magnetem artificialem secum tulisset, nihil omnino dictorum effectorum excitare potuit: vnde patet, caussam non in magnete esse positam, sed vel in imaginatione, aut, quod probabilius, ab arbitrio aegrae pendere, vt itaque tota res pro fraude habenda sit.

Deinde ostendit, eas vires, quae magnete a Viennensibus tribuuntur, non ab eo, sed potius ab ipsa electricitate, quae forte in illis experimentis magneti communicata erat, pendere; cum eadem effecta sequantur, ex quocunque, vel metallo, vel ligno, vel alio corpore acus facta sit. Apparatus, quo hoc demonstrat, constat ex duobus ligneis orbibus, quorum alter resina superficiei inferiori mensae cuiusdam affixus, sicque symperielectricus est, ex cuius media parte columella, acum magneticam, aliam quamcunque sustinens prominet; alter in parte eius superiore lamina metallica tectus, et resina, superinductus, frictione vel alio modo electricus factus, inferiori superficiei prioris orbis contiguus ponitur ita tamen, vt sursum deorsumue moueri possit. Iam vero constat, hoc modo, ipsi acui columellae impositae electricitatem communicari, atque igitur omnia phaenomena eiusdem ab electricitate pendere. Patet hoc clarius ex descriptione, quam de *Electrophoro* a Cl. VOLTA composito dat, qui re ipsa cum superiore instrumento conuenit. Hunc *electrophorum* et *electricitatem vindicem*, seu, quae se ipsam restituat, a Cl. BECCARIA *) demonstratam, vnam eandemque electricitatis naturam indicare comprobat.

Electro-

*) in Libro cui titulus: experimenta et obseruationes quibus electricitas vindex late constituitur atque explicatur. Turin. 4.

Electrophorus Cl. VOLTAE conſtat ex lamina metallica, lineam craſſa, margine conuexo et formicatim inflexo, in cuius media parte eminentia eſt, cui columella vitrea vel alia idioelectrica affigitur. Huic laminae, alia etiam metallica plana, ſupponitur, quae eiuſdem ſit craſſitiei, ſed duos pollices latior, et reſina ſuperinducta: Quodſi experimentum inſtitui debet, reſina haec frictione electrica redditur, et prior lamina ei imponitur, manuque altera attingitur, altera retrahitur, atque ſic plures ictus et ſcintillum extrahuntur, praeter, quod electrica vis renouetur. p. 176.

BECCARIA vitream tabulam, in vno latere lamina ſtannea texit, altera parte filis ſericis vel laccea columella laminam ſtanneam inſtruxit eique conductore electrico vim electricam communicauit.

Hinc nullum aliud diſcrimen ſequitur, niſi, vt *poſitiua electricitas* ſe oſtendat in inſtrumento BECCARIAE, vbi in Electrophoro a VOLTA inuento *negatiua* agat.

Acui magneticae, vel alii cuicunque, ſi hoc modo electrica vis communicatur, ea mobilis eſt verſus omnia corpora, non electriſata. Atque ſic forſan etiam in iis experimentis, quae ad animalem magnetiſmum demonſtrandum inſtituta ſunt, electrica vis, non magnetica egit; cum magnes in theca, vernice obducta, contentus, menſae cuidam metallicae, quoque vernice obductae, et antea politae impoſitus, ſic electricus factus ſit.

11) Cl. HACQVETI, *Chirurgiae et artis obſtetriciae doctoris* Laybachi *in* Carniolia, *obſeruationes in itinere verſus* Semlin *inſtitutae.* Spectant multae ad mores et vitae genus incolarum, quorum adiit Cl. Auctor terras. Iis inſperſit obſeruationes quaſdam phyſicas. Breuiter deſcribit montes p. 230. p. 231.

tes Carnioliae inferioris, qui ſunt calcarii, ab oriente verſus occidentem extenſi, petrefactis referti: hos interiacent minores argillacei colles, qui mineras ferreas continent.

p. 230. In Vngaria et Illyria fere ſemper febres graſſantur, quod ab aqua impura, incolarum impuritate, noctibus frigidis diebuſque calidis et transpiratione ſic ſuppreſſa deriuat.

p. 234. Vngariae magnam planitiem, vndique montibus cinctam, putat, antiquiſſimis temporibus fuiſſe mare, quod Caſpico ſimile fuerit, et denique verſus *Portam* ferream perfregerit ſicque inundauerit Bulgariam et Romeliam; Vngariam vero et Illyriam in ſiccum fertile ſolum mutauerit. Confirmare hanc hypotheſin videntur, petrefacta ligna et conchylia, ſenſim adſcendentes montes Friaulenſes, et ſolum calce et argilla mixtum.

p. 240. De *Populo nigra* notat eam diu in aqua iacere neque tamen putreſcere, quare vtilis huius arboris cultura oeconomis ſuadenda eſt.

p. 246. Vti aues et quaedam inſecta in alias regiones migrant, ita quoque obſeruauit Cl. Auctor ſerpentes, et praeſertim Colubrum natricem ex Slauonia et Sirraeia, Seruiam trans Sauum fluuium autumni tempore petere; et vere iterum remigrare. Simul deſcribit *Boletum*, eumque depictum tradit, quem et in *Croatia* ſemper ſalicibus adnaſci vidit. Similis eſt *Fungo pileo ſemicirculari, ſupra conuexo, petiolo cylindraceo et punctato* SCHAEFFERI (*Fung.* P. II. 117. tab. f. 1. 2.); ſed differt, quod ſupra concauus, ſubtus conuexus ſit.

Denique oſtendit Illyriam multis in rebus, ratione incolarum, animalium et plantarum, cum etiam illic oſſa Elephantorum inueniantur, cum Sibiria comparari poſſe.

VIII.

VIII.

Primae lineae de cognoſcendis mulierum morbis in vſus academicos ductae a GVALTH. VAN DOEVEREN Med. Doct. et Prof. Lugd. Batau. apud Sam. et Io. Luchtmans 1775. 8. pagg. 53. praeter praefationem et elenchum.

Cl. DOEVEREN agit hic de morbis mulierum in genere, virginum, mulierum nuptarum, grauidarum, parturientium, puerperarum, lactantium, effoetarum ſeu vetularum. Conſilium cepit Cl. Auctor ideo de hac re ſcribendi, quoniam libro hac de re exponente et praelectionibus academicis accommodato deſtitutum ſeſe intellexerat, vti et ex ipſa huius libelli inſcriptione patebit.

Morbi mulierum diuiduntur in vniuerſales et particulares. Vniuerſales plerique tales ſunt, vt iidem vel ſaltem iis ſimiles in viris quoque interdum occurrant, non vero tam ſaepius. Ac primum quidem hi deriuandi ſunt a conſtitutione corporis muliebris, quae eſt laxa, debiliſque ideoque prona ad morbos ex pituita nimia, lymphae aut ſeri colluuie, ſanguinis abundantia, cacochymia motuumque vitiis e. gr. obſtructiones frigidae, viſcidae cet.; dein a maiore ſenſilitate et teneritudine partium pendent, vt corporis et animi commotiones, ſpaſmi, conuulſiones, hyſteria, cet. quo forte haud immerito ipſe cancer reuocari poteſt; porro ex conſenſu vteri cum toto corpore, inde ſexcentorum morborum fontem iam HIPPOCRATES hauſit; item hi morbi vniuerſales mulierum proficiſcuntur ex animi plerarumque feminarum ſenſilitate nimia atque irritabilitate et cernuntur in neruorum affectione; poſtea genitalium muliebrium mechaniſ- p. 2.

mus

mus in censum venit e. g. sterilitatis variae species, hydrops vteri et ouarii, affectiones nonnullae venereae, scirrhi, sarcomata, herniae, prolapsus, descensus aliaque mala; postmodum diuersus habitus et diuersa fabrica partium in feminis quid confert, e. gr. alui frequens durities, herniae crurales, vmbilicales et vesicae, mammarumque morbi, claudicationes cet; nec minus et morbi vniuersales feminarum oriuntur ex vitae genere, vt lotrices cet. vt ex prauis nonnullis consuetudinibus, vt suppedaneorum fotus cet. et ex variis vitae feminarum stadiis, vti in sequentibus capitibus ostendetur.

p. 6. Particulares vel proprii feminarum morbi dicuntur illi, qui iis ex natura sui corporis et singularium partium fabrica earumque functionum diversitate contingunt, ideoque ex vario inprimis aetatis earum termino petuntur. Atque hos potissimum morbos particulares secundum ordinem, a nobis iam supra indicatum Cl. DOEVEREN hic persequitur.

p. 7. In capite secundo itaque agitur de morbis virginum, a pubertatis annis vsque ad matrimonium, vel donec coelibes euadant, effoetae. Fontes primarii sunt plethora, vitia genitalium organica, menstruorum defectus s. alia vitia, stimulus venereus, irritabilitas atque sensibilitas nimia, vestimenta arcta, ligaturae et machinae corporis deformitatem corrigentes, vitae genus varium pro regionis conditione, morum, consuetudinis cet. diuersitate. Ex magno itaque morborum, qui virgineam aetatem possunt comitari, numero, primarios modo hic Cl. DOEVEREN theoretice et practice pertractandos indicat: plethoram nempe pubertatis eiusque effectus, mensium retardationem

vel

vel suppressionem, earum fluxum nimium, fluorem album, chlorosin, passionem hystericam, furorem vterinum, sterilitatemque.

Accedimus iam ad morbos grauidarum. Prima eorum caussa exspectatur in seminis masculini ingressu in vterum, altera est maior corporis sensilitas, tertia est mirabilis mentis dispositio ad animi affectus validiores, vbi vero imaginationis maternae vim in fetum non largitur Noster. Menstruorum cessatio porro post conceptionem est quoque caussa morborum diuersorum tam in primo grauiditatis stadio, quam in altero. Plethora enim noua nata, haemorrhagias, spasmos, abortum cet. caussat. Iam accedit ad vteri grauidi incrementum, adscensum et immanem saepe expansionem, vnde nascitur magna series morborum abdominis, pectoris ipsiusque capitis, nec non artuum inferiorum torpores, dolores, crampi, oedemata, erysipelata, varices, haemorrhagiae, vlcera, labiorum vulvae inflationes, variaque vitia partium genitalium et alia multa pro diuersa partium compressarum aut distentarum actione variis nominibus insignienda. Increscunt praeterea illorum effectuum numerus et magnitudo ex situ vteri minus naturali. Partium peluis vicinia et consensus cum vtero grauido distento non minus obnoxias reddit grauidas affectionibus a vesicae, intestini et neruorum ischiadicorum aliorum connexione, compressione vel irritatione, vnde spasmi, dysuria cet. oriuntur. p. 13.

Non raro fetus ipse creat grauidis molestiam atque morbos. Circumvolutionem fetus Noster *) non admittit. p. 19.

Partu-

*) v. comm. nostr. Vol. XIV. p. 159 seqq.

p. 23. Parturientium morbi ſunt ii, qui a cauſſis partum concomitantibus feminis accidunt, quorum rurſus alii aliis etiam mulieribus ſuperuenire poſſunt, alii parturientibus omnino ita proprii ſunt, vt ſine partu locum habere nequeant. Cauſſae derivandae ſunt a matre, a fetu et ab obſtetricante. Exempli loco memorantur dolores ad partum ſpurii, partus lentus et difficilis; haemorrhagia vteri in partu ipſo ſuperueniens, conuulſiones parturientium, abnormis ſanguinis motus, congeſtiones eius inde natae.

p. 34. In capite ſexto morbi puerperarum pertractantur. Cingulam ſeu faſciam, quae abdomini puerperae applicatur, reiicit Noſter. Inter multos puerperarum morbos nominat earum debilitatem et ſenſilitatem, tormina poſt partum, ſecundinarum morboſam excluſionem; fluxum lochiorum imminutum aut ſuppreſſum, ſiue nimium, inflammationem vteri eiuſque ſequelas, abſceſſum, gangraenam cet. febrem lacteam et lactis motus abnormes ſiue errores, febrem purpuram, diarrhoeam, cui addi poſſet febris puerperarum ſingularis, de qua non multum poſt quaedam ſcripta Anglica indicabimus *).

p. 43. Iam in ſeptimo capite Noſter venit ad morbos lactantium, qui proficiſcuntur a peruerſa ſecretione vel excretione lactis, vel a vitiis organicis mammarum ad lactationem non aptarum, vel a conditionibus proximum cum his commercium habentibus. Agit itaque hic de lactis defectu et abundantia nimia, praua eius qualitate, de papillarum variis vitiis et de nonnullis mammarum morbis ſingularibus.

Tranſit

*) vid. paullo infra.

Tranſit nunc Noſter ad morbos effoetarum seu vetularum, quorum plurimi partim a ceſſatione catameniorum, partim a ſenectute ſunt repetendi. Plethora menſtrua itaque eſt praecipua cauſſa horum morborum, quae in totum corpus, vteri viciniam et vterum ipſum agit. Dein ſtagnatio ſanguinis in vaſis vteri et vicinarum partium, eiuſque corruptio et acredo efficit dolores, tumores, ſcirrhos, carcinoma, fluores cet. Similem in modum ſerum aut lympha ſtagnans anſam praebuit hydropi et tympanitidi vteri, ouarii, tubaeque. Noua occurrunt in vetulis conamina ad menſium fluxum renouandum, cuius exempla annorum LX et LXX occurrunt. Elegit Noſter potiſſimum hic grauiditatem falſam, ſcirrhum vteri et cancrum, hydropem vteri, eiuſque tympanitidem, ouariorum hydropem, molam et exereſcentias varias. p. 48.

IX.

CAROLI IOSEPHI OEHME diſſ. inaug. de morbis recens natorum chirurgicis. Lipſiae 1773. ex officina Breitkopfia. 4. pagg. 64.

Praeter haereditarios morbos ex labe parentum in natum hominem translatos, vt ſunt lues venerea et arthritis, aliis etiam, qui eo tempore, quo vtero includuntur, orti ſunt et qui connati appellantur, recens nati affici poſſunt. Quorum quidem cauſſa non raro in intima viſcerum fabrica vel fluidorum mixtione latens, poſt partum euoluitur, qualis v. c. eſt in morbis ex meconio ortis, in aſthmate pituitoſo et in ictero recens natorum. Saepius tamen partes aut a mala conformatione, aut a laeſione ſub partu morboſe afficiuntur. Ex tanta igitur morborum varietate, eos potiſſimum

Cl. OEHME persequitur, quibus chirurgia prospicit: monstrosae tamen fabricae nulla ratione habita, in qua mutanda nihil praeterea propemodum valet chirurgia. Quapropter recenset hic Noster praecipuos morbos, tum connatos, cum breui post natiuitatem accedentes, chirurgicum auxilium postulantes. Hi nempe sunt variae capitis laesiones, quae in partu accidunt, vt capitis tumor, caput compressum, suturae apertae, hydrocephalus, hernia cerebri, spina bifida, porro organa sensuum externorum laesa, labia atque palpebrae coalita, labium leporinum; item morbi linguae et faucium, morbi pectoris, vt bronchocele, abscessus in mammis neonatorum, morbi vmbilici, vt sunt varii exomphali; herniae inguinales et scrotales, morbi scroti, vrethrae, penis, atretae, anus clausus, extremitatum et integumentorum adfectiones.

p. 21. Labium leporinum et eius curationem accura-
p. 26. te hic Noster pertractat. Fasciam vnientem filis decussatis, non ab Anglis, vti Cl. BIEDERMANNVS *) credidit, sed a Nostro HEBENSTREITIO chirurgo Lipsiensi exercitatissimo inuentam esse, asserit Noster.

p. 32. Ranularum, in neonatis quoque apparentium **) exstirpatio cum cauterio actuali, vti Cll. LEVRETVS et DELEVRYE praeceperunt, Nostro non satis secura videtur. Si tumor ex abscessu fit, is, pure contracto, aperiatur; sin vero ad cysticos pertineat, destruatur post effluxum humorum cystis, ne tumor regeneretur ***).

Broncho-

*) vid. EIVSDEM diss. inaug. de labio leporino. Argentor. 1770. 4.

**) vid. comm. nostr. Vol. XXI. p. 256.

***) v. ib. Vol. XV. 349.

Bronchocele *) ſeu potius tracheocele conna- p. 33. ta hic a Noſtro commemoratur. Erat tumor permagnus, qui in puero recens genito ab aure et gena lateris dextri ad thoracis cum abdomine confinia propendebat. Eum cum arteria aſpera communicare et ad rariorem bronchoceles ſpeciem, quae ab aere erumpente oritur, pertinere, ambitus eius, in inſpiratione et dum puer clamaret, auctus, in exſpiratione et dum non clamaret imminutus et conſidens indicabat. Methodus, qua GOHLIVS **), cui debetur hic caſus, in eo vſus eſt, non deſcribitur; putat tamen Noſter in principio fomentationes ſpirituoſas et adſtringentes in ſimili caſu vtiles fore, quibus laxitas partium, morboſum ſtatum, aeris ſcilicet in glandulam quandam ingreſſum augens, aboleri et ſtatus naturalis reſtitui poterit. Si tumor nimium increſcat, illum variis locis incidere ſuadet Noſter, vt aer emittatur et hiatus morboſus aſperae arteriae detegatur: cuius coalitus tunc fortaſſe obtineri poterit. Aliud exemplum bronchoceles congenitae, ſtrumae magis analogae, pariter hic narratur. Hi tumores ſunt gerendi ad adultiorem vſque aetatem et tum vel reſoluentibus tentandi, vel exſtirpandi ſunt. Laudatur quoque alibi vſus teſtarum ouorum calcinatarum internus ***).

De tumoribus et abſceſſibus in mammis recens na- p. 34. torum †) hic agitur. Neglectam expreſſionem ſeri multi vt cauſſam horum abſceſſuum accuſant, et etiamſi hoc non omnino negat Cl. Auctor, tamen

 veretur,

*) v. comm. noſtr. decad. II. Suppl. I. p. 187.

**) v. Act. med. Berol. Dec. II. Vol. VI. p. 70.

***) vid. comm. noſtr. Vol. XVIII. pag. 216. ib. Vol. XIX. pag. 488.

†) vid. ib. Vol. XX. pag. 691.

veretur, hos tumores multo ſaepius conſtrictioni faſciarum nimiae, vel incongruae, vel rudiori expreſſioni huius liquidi ſeroſi in mammis recens natorum vtriuſque ſexus reperiundi deberi. Suctionem eapropter omnibus reliquis modis hoc ſerum ſtagnans e mammis euocandi praefert.

p. 40. Exomphalis variis, vbi et hepatomphaloceles congenitae mentio eſt facta, deſcriptis, tumorem ſingularem in regione hypogaſtrica iam non deſcriptum Cl. Auctor commemorat, qui aliquot poſt partum dies pueros quandoque infeſtat. Ii enim nonnunquam tertio quartoue poſt partum die inquieti fiunt, febre agitantur cum tumoris ab oſſe pubis vſque ad vmbilicum duritie et dolore. Plerique hoc malo perierunt. Sectiones cadauerum non inſtitui potuerunt. Ad tumores inflammatorios pertinet et muſculis abdominalibus ac peritonaeo inſidere videtur. Durities, quae ſaepius in longitudinem protracta funiculorum forma ſentitur, inflammationem fortaſſe ex obſtructis arteriis vmbilicalibus oriundam, prodit. Hinc culpam Noſter in neglectam expreſſionem ſanguinis in ligatura funiculi coniecit, qui non raro peruerſe verſus abdomen exprimitur. Eos, qui hoc morbo affecti non perierunt, clyſmata, fomenta ex emollientibus et emplaſtra ſimilia per noctem applicata ſeruarunt.

p. 41. Paulo fuſius exponit hic Noſter hiſtoriam herniarum congenitarum, a recentioribus *) inprimis exornatam. In quibus herniis inteſtina per proceſſum peritonaei ad teſtem deſcendunt. In puellis quoque ſimilis proceſſus peritonaei ligamenta vteri rotunda comitatur, in quo aqua interdum morboſe colligitur et hydrocelem congenitam format.

Voluu-

*) v. comm. noſtr. Vol. XX. p. 695.

Voluulus infantum connatus a b. LVDWIGIO p. 59. hic Lipsiae est obseruatus, quo intestinum rectum non longe a fine suo obturabatur. Aluus bene respondebat, sed per interualla et cum crebriore et profundiore inspiratione. Sensim alui obstrúctio est inducta, quae pertinacior facta nullis remediis cessit, vt puella septimo aetatis mense obiret, postquam non multum ante mortem sanguinem multum sincerum, muco remixtum excreuerat. Clysmata effluebant et cereolo immisso resistentia paulo altius in intestino posita percipiebatur. Sectione facta, intestinum crassum totum in latere sinistro inferiore sex circiter pollicum longitudine in se contractum cernebatur; quo euoluto, secantes totum colon in se per plicas rediisse intelligebant, ipso etiam coeco non relicto, vt colon nunc euolutum longitudine sua vlnam et aliquot pollices superaret. Inuaginationem hanc, quae angustiam et plenariam fere emphraxin canalis induxerat, connatam et subinde auctam fuisse, summa et per tendinea quasi filamenta facta harum partium concretio clare demonstrabat. Simile exemplum a Cl. HEBENSTREITIO in alio infante obseruatum est.

Extremitatum morbos Cl. Auctor ad tria fere p. 60. momenta reducit, numeri scilicet aberrationem, situm vel nexum mutatum et vnitatis solutionem. Inter vitia integumentorum Cl. OEHME contemplatur quoque exanthema illud, quod Germani *Schälblasen* appellant et creberrime in recens natis apparet. Sunt vesiculae maiores, limpidam aquam continentes, quae marginem inflammatorium ostendunt. Apparent primo ad inguina, inde ad vmbilici viciniam, axillas et digitos deferuntur et post tres quatuorue dies exsiccatae decidunt. Seruant haec exanthemata typum morbi quasi epidemici,

vt vno anno frequentius et copiosius occurrant, quam altero. Curatio cernitur in laxantibus et forsan quoque in incisione harum pustularum inprimis magnarum, vt aqua sordida effluat.

X.

IOHANN STEIDELE *Wundarztes und Geburtshelfers Abhandlung von dem unvermeidlichen Gebrauch der Instrumente in der Geburthshülfe. Wien gedruckt bey Joh. Thomas Edlen von Trattner Kayserl. Königl. Hofbuchdruckern und Buchhändlern* 1774. 8. *m.* 2. *K. T. Seit.* 160. *ausser den Vorbericht.*

i. e.

Tractatio de ineuitabili vsu instrumentorum in arte obstetricia. Auctore Cl. IOANNE STEIDELE.

Practicis regulis vniuersalibus in applicandis instrumentis ad partum absoluendum praemissis, ostendit Cl. Auctor, quando et quomodo forceps curua capiti fetus difficili in casu sit applicanda; si caput est inclauatum; si caput intra matricem relictum est; si naturaliter quidem situm est, alia tamen adsunt impedimenta, quae capitis transitum morantur. Porro agit de capitis imminutione, de modo caput in matrice relictum instrumentis extrahendi; de aperiendo thorace, de herniis vteri. Addit praeterea hic Noster tentamen clunes singulari instrumento extrahendi, et finit hunc tractatum cum partu caesareo et vectis Roonhuysiani vsu.

p. 34. Situs capitis praeternaturales varios Noster hic describit et varias cautiones addit. Inter alia impedimenta, quae caput fetus neque magnitudine,

ne, neque ſitu errans, nihilominus tamen forcipe extrahendum ſuadent, ſunt retentio vrinae, imminens ruptura vteri cet. Signa rupturae vteri, de qua varia Noſter collegit exempla, alibi a nobis iam narrata*), ſunt abdomen admodum craſſum et tenſum, vagina vteri retracta, orificium altius poſitum, crebri nec partum efficientes atque promouentes dolores ad partum, nimius fetus motus, inprimis autem tenſi dolores fixi, quos puerpera clare et continuo ita ſentit, vt locum accurate indicare queat.

Leuretiana curua forceps omnibus reliquis forcipis ſpeciebus praefertur eaque hic in icone ſiſtitur. p. 64.

Quando cerebrum eximendum eſt ex cranio, vtuntur obſtetricii medici perforatorio, forcipe et vncis Smellianis. Perforatorium nimis breue habere Noſtro videtur manubrium, atque vncos prorſus reiicit. Cl. Auctoris perforatorium, quod et hic in icone ſiſtitur, eſt longiore et validiore manubrio inſtructum. Vncus pariter, quo vtitur Noſter, ad oſſa capitis frangenda et extrahenda, eſt longior vulgari et hic quoque in icone delineatus. Atque his ſolis duobus inſtrumentis hanc operationem perficit, quam hic quoque accurate expoſuit Noſter. p. 72.

Thoracem raro eſſe aperiendum Noſter affirmat ſemelque modo ab Eo hoc eſt factum. Intelligit Noſter hic non diſſectionem fetus in partes, ſed aperitur, tunc pectus et pulmones cum corde eximuntur, vt commodius pectus comprimi et extrahi queat. p. 94.

Si vterus vel ante vel poſt conceptionem per annulum abdominalem tranſit, hernia vteri appellatur, cuius curatio autem minime, vti veteres et p. 105.

*) v. comm. noſtr. Vol. XXI. p. 518.

et recentiores artis obſtetriciae ſcriptores ſunt autumati, ſecundum Noſtri opinionem in partu caeſareo cernitur. Verſionem fetus hic ſuadet et, annulo nimis contracto, praemitti debet diſſectio annuli, vti in herniotomia.

p. 112. A Noſtro excogitatum et hic icone repraeſentatum inſtrumentum clunes inclauatos extrahendi tunc a Noſtro laudatur, cum nec manu, nec forcipe, nec vncis Smellianis auxilium ferri poteſt, etiamſi illud ſine omni omnino laeſione aegrae poſſe applicari lubenter Noſter largitur.

p. 122. Iure meritoque videtur Noſtro a nonnullis probari partum caeſareum, praeſertim viribus puerperae non prorſus exhauſtis. Peluis anguſtia ſumma apparente, fetu tubario praeſente, ſeu in ouario, ſeu pelui latente, et tandem rupto vtero partum caeſareum Noſter concedit, in reliquis vero caſibus, vbi ille quoque eſt inſtitutus, eum reiicit totamque operationem hic deſcribit.

p. 152. Vectem tandem et Roonhuyſianum deſcribit Noſter, in icone ſiſtit, eius effectus declarat eoſque noxios non ſolum, ſed et interdum ſumme periculoſos iudicat ideoque eum plane reiicit. Atque ita tradit hoc opuſculum tironibus inexercitatis in arte obſtetricia. Omnes operationes breuiter deſcripſit Cl. Auctor et, partim ſua, partim aliorum experientia monitis illuſtrauit; exempla vero in poſterum pollicetur.

XI. A

XI.

A treatiſe on the puerperal fever, wherein the nature and cauſe of that diſeaſe ſo fatal to lying-in women are repreſented in a new point of view, illuſtrated by diſſections and a rational method of cure propoſed and confirmed by experience. By NATHANAEL HVLME M. D. London 1772. 8. pag. 141.

i. e.

Tractatio de febre puerperarum eiusque natura et cauſa ſectionibus illuſtrata et methodo iis medendi. Auctore Cl. NATHANAEL HVLME.

Animaduerſiones, Germanicae verſioni *) additae potiſſimum ex Gallicis depromptae ſunt ſcriptoribus. Summa vero totius huius Hulmiani libri eo redit, ut primum morbus deſcribatur, dein ſigna colligantur eius prognoſtica et cadauerum nonnullorum, hoc morbo affectorum, ratione habita, methodus huic morbo medendi proponatur. Quibus praemiſſis, ſententiae Auctorum de cauſis huius febris colliguntur, addita Noſtri ſuper cauſſis eiusdem opinione.

Febris haec puerperarum Ipſi Noſtro non nouus quidem videtur morbus, quin potius arbitratur iam diu illum feminis accidiſſe, attamen ſedes huius morbi atque eius cauſſa hactenus non recte a medicis ſunt cognitae. Appellatur idcirco et a Noſtro peculiaris morbus puerperarum haec febris, ſeſe diſtinguens ab omnibus reliquis morbis, Sect. I.

*) v. comm. noſtr. Vol. XX. p. 570.

bis, qui ſolent alias puerperas infeſtari. Accidit haec febris omnibus anni temporibus, omnibus aetatibus et iis aeque, quae raro pepererunt, ac iis, quae ſaepe. Nihilominus tamen videntur eae puerperae, quae valde et ſupra vires tempore grauiditatis laborarunt, huic febri prius et facilius eſſe expoſitae, quam eae, quae quietem et commoditatem quaeſiuerunt.

p. 14. Ad ſigna pathognomonica huius febris pertinent: Dolor ſat vehemens in regione epigaſtrica, cui accedit febris et plerumque dolor in fronte et haec ſymptomata mox poſt partum apparent, a quo die ſecundum GALENVM Noſter quoque incipit numerare, nec non vti alii, ab eo, quo coepit febricitare aegra. Lochia mutant colorem et copiam, id quod Cl. WHITE, qui eandem rem tractavit, negat, vti non multum poſt indicabimus. Quibus praemiſſis Cl. Auctor illos potiſſimum morbos contemplatur, qui quandam produnt ſimilitudinem cum morbo, ab Eo hic deſcripto, et horum morborum diverſitatem a febre puerperarum perſequitur. Atque hi ſunt dolores poſt partum, febris lactea miliaris, paſſio iliaca flatulenta, vteri inflammatio et cholera.

Sect. II. Venit nunc Cl. Auctor ad ſigna prognoſtica. Bona ſunt pulſus et reſpirationis non adeo magna celeritas et debilitas, ſudor vniuerſi corporis et vrina turbida cum pulſu tardiore. Vomitus materiae viridis et atrae frequenter malum morbi exitum annunciant, cet.

Sect. III. Iam ad ſectiones cadauerum eodem morbo pereuntium progrediamur: Abdomen erat tumidum interdum, plerumque non tumidum, diarrhoea

rhoea antea praesente. Primi cadaueris abdomen non erat tensum, integumentis vero dissectis ichor apparebat inter intestina et peluim latens. Omentum erat inflammatum et sphacelosum, imo ex parte etiam incrassatum. Quo aperto, ichor quoque emanabat. Intestina cohaerebant firmiter et in eorum anfractibus, etiam valuulis, materia alba seu flaua, sebacea conspiciebatur. Pariter intestina erant inflammata omnia, plurimum in sinistro latere, ibique et sphacelus minabatur. Genitalia externe et interne integra erant, vterus perfecte sanus, contractusque in pelui latebat. Reliqua abdominis viscera bene sese habebant, pectusque non aperiebatur. Secundi cadaueris abdomine valde tenso, aperto, aer foetidus et ichorosa colluuies occurrebat. Omentum quoque erat tenue et pariter sphacelosum. Ventriculus valde expansus in se continebat humorem crassum et atrum. Vterus erat integer. Pulmones inflammati cernebantur. Tertii cadaueris sectio easdem res offert et probat. Pariter quarta sectio conuenit cum praecedentibus et in hoc cadauere totum omentum erat sphacelosum, quod et vterum et tubas ouariaque colore imbuerat, nec non in substantia omenti vlcus apparebat. Vterus et hic, vti et in reliquis sectionibus, nullam praeternaturalem prae se ferebat mutationem. Videtur itaque sedes huius morbi in abdomine ac plerumque in omento esse.

Methodum huic febri puerperarum medendi Sect.IV Cl. HVLME postea recenset eamque duplicem proponit. Ac prima quidem attinet simplicem hunc morbum, altera spectat compositum et complicatum. Aluina euacuatio inprimis in his aegris est curanda ac primum quidem clysmatibus, dein remediis laxantibus et vomitoriis. Noster potissimum

mum vſus eſt ſale amaro, oleo ricini americani fructu racemoſo hiſpido *), tartaro emetico et vino antimoniali, quod ex croco antimonii ſeu metallorum et albo Hiſpanico vino paratur **). Quo facto et quidem cum leuamine dolorum, perſpirationem ſuſtentare et quodammodo augere iuuat. Hoc tamen oportet fieri remediis, quae neque obſtructiones aluinas efficiunt, neque exaeſtuationem cauſant. Et hoc praeſtant paruae doſes ipecacuanhae, ſeu tartari emetici, ſeu vini antimonialis addita parua doſi opii. Laudat et hic RIVERII potionem ſalinam ex ſale abſinthii et ſucco citri vt anthiphlogiſticum et diureticum remedium. Venaeſectionis vtilitas, de qua diſputatur hic in vtramque partem, in hoc morbo non negatur a Noſtro, interim tamen magna cautione in ea opus eſſe aſſerit. Veſicatoria nec minus hic interdum iuuant. Radice ſenegae ***), quae eſt *Polygalae ſenega* LIN. et contra pleuritidem laudatur, Noſter quidem vſus eſt, audet tamen nil ſtatuere de virtute eius, quae cerni dicitur in alui, vrinae et perſpirationis libertate et augmento, ita, vt aegre venaeſectio admitti debeat. Ceterum *Polygala vulgaris* in pleuritide et aliis pectoris morbis †) commendatur. Maximam itaque attentionem in hoc morbo merentur primo diarrhoea, quae nimia caute moderanda eſt, vitales porro vires, quae ſunt conſervandae, et denique putredo ſolidarum et fluidarum partium, quae eſt emendanda.

In-

*) v. comm. noſtr. Vol. XII. p. 456. Vol. XXI. p. 430.

**) *Neuverbeſſertes Engliſches Diſpenſatorium 2ter Theil* S. 94.

***) v. comm. noſtr. Imae decad. ſuppl. I. p. 96.

†) v. comm. noſtr. Vol. XXI. p. 139 451 et 585.

Inquirit tum Cl. HVLME in ſententias Auctorum de cauſſis huius febris puerperarum et de venaeſectione in hoc morbo, ſecundum variorum Auctorum diuerſas ſententias diſputat. Nos vero hic Auctores ſolummodo nominabimus et quorum ſententias indicabimus. Sunt vero hi: HIPPOCRATES, AVICENNA, EVCHARIVS RHODION LVDOVICVS MERCATVS, FELIX PLATER, DANIEL SENNERT, LAZARVS RIVERIVS, THOMAS WILLIS, FRANC. DE LE BOE SYLVIVS, FRANC. MAVRICEAV, THOMAS SYDENHAM, HERRMANN BOERHAAVE, EDVARD STROTHER, FRID. HOFFMANN, DE LA MOTTE, IOANNES BVRTON, WILLIAM SMELLIE, S. A. TISSOT, GERHARD. LIB. BARO VAN SWIETEN, IOANNES ASTRVC, THOMAS COOPER, THOMAS DENMAN, ROBERTVS WALLACE IOHNSON, IOANNES MILLAR, HENRICVS MANNING. His Auctoribus in Germanica verſione ſunt additi NICOLAVS PVZOS, ANDREAS LEVRET, F. A. DELEVRYE. Sect. V.

EDVARDVS STROTHER *) primus a Noſtro appellatur Auctor, qui de febre puerperarum ſcripſit. Refert illam ad febres inflammatorias et credit eam oriri, vti plerique horum ſupra nominatorum Auctorum ſolent arbitrari, a lochiorum ſuppreſſione. Vt ſignum pathognomonicum febris huius indicantur a Cl. STROTHER, dolores ſub vmbilico, in omni abdomine et lumbis. Alii vt SWIETENIVS, TISSOTVS et DELEVRYE in hoc morbo et ad aberrationem lactis reſpexerunt. Venaeſectio in hoc morbo laudatur atque vituperatur. Nos vero a parte Noſtri Auctoris nonnullorumque aliorum Auctorum, vt Cl. MANNING, ſtamus, qui nullam vniuerſalem regulam hic ſtatuant, ſed pro ſymptomatum varietate, eam ſuadeant vel diſſuadeant.

Nam

*) Criticon febrium: or a critical eſſay on fevers Lond. 1718. chap. IX. p. 212. The puerperal fever.

Nam pro febris vehementia, doloris magnitudine, morbi ſtadio, ſanguinis profluuio ante et poſt partum cet. dirigi oportet venaeſectionem in hac febre puerperarum. Item omnino cauſarum diuerſitas aliam atque aliam huius febris medelam requirit. Vteri inflammatio, lochiorum ſuppreſſio, humorum acredo, aeris infectio, latens in ſanguine acrimonia miliaris, perſpiratio ſuppreſſa, lactis aberratio ſ. metaſtaſis lactea, impuritates infimi ventris, inflammatio inteſtinorum et omenti cet. dicuntur huius febris cauſſae atque ad eas potiſſimum eſt reſpiciendum medicis in aegris his medendis. Optatur eapropter in verſione huius libri Germanica, vt differentia et ſigna harum ex diuerſis cauſſis oriundarum febrium explicentur et dein earum medela ſecundum harum cauſarum varietatem definiatur. Praecipuae cauſae harum febrium puerperarum indubitato ſunt inflammatio inteſtinorum partim, partim impuritates in iis collectae, interdum utraque. Vtrum vero inflammatio ab vtero grauido oriatur, an ab impuritatibus inteſtinorum proueniat, dubitat Cl. Auctor. Nos arbitramur, potius ab impuritatibus inteſtinorum, quam ab vtero eam oriri.

Sect.VI Cl. HVLME autem, vti ex ſectione ſexta, qua ſua ſententia de cauſis puerperarum traditur, apparet, vteri grauidi preſſionem iudicat cauſam praediſponentem inteſtinorum inflammationis. Recte omnino cauſas diſpeſcit in immediatam ſeu proximam, atque in praediſponentem ſeu remotam et occaſionalem. Proxima cauſa huius febris a Noſtro ſecundum ſuas cadauerum ſectiones ſupra *) etiam a nobis commemoratas, quaeritur in inflammatione inteſtinorum et omenti.

Omen-

*) v. ſupra p. 75.

Omentum pati poſſe per grauiditatem et inde ortam extenſionem et preſſionem, BAVHINVS, SWIETENIVSque animaduerterunt. Bene autem quoque monet Cl. Auctor, omentum ideo adipe eſſe imbutum et totum canalem inteſtinorum et omnino abdominis cauitatem ita eſſe formatam, ne vteri gravidi preſſio noceat, id quod et nobis cum Cl. LEAKE videtur.

XII.

Practical obſeruations on the child-bed fever; alſo on the nature and treatment of uterine haemorrhages, conuulſions and ſuch other acute diſeaſes, as are moſt fatal to women during the ſtate of pregnancy. By IOHN LEAKE M. D. Member of the College of Phyſicians in London and Phyſician to the Weſtminſter Lying-in Hoſpital. London printed for I. Walter. 1772. 8. pagg. 404.

i. e.

Practicae obſeruationes circa febres puerperarum, naturam et curationem haemorrhagiarum vterinarum, conuulſiones grauidarum letales cet. Auctore Cl. IOANNE LEAKE.

Germanice et hic liber *) prodiit, cuius iam ſummam cum Lectoribus communicaturi ſumus. Haec verſio Germanica appendicis loco ſeſe finit deſcriptione novae forcipis tribrachialis a Cl. LEAKE inventae et ex alio Cl. Auctoris libro

*) *Praktiſche Bemerkungen über verſchiedene Krankheiten der Kindbetterinnen und Schwangern nebſt der Beſchreibung einer neuen Zange zur Geburthshülfe durch* IOHN LEAKE. *Aus dem Engliſchen überſetzt. Leipzig bey M. G. Weidmanns Erben und Reich* 1775. 8.

libro *) depromtae. Genuina autem huius libri editio iterum prodiit Londini 1774 **) secundum quam germanica versio quoque est facta. Tribus tractationibus constat hic liber, quarum vna attinet febres puerperarum, altera spectat naturam, caussas et curationem haemorrhagiarum vterinarum, quae ante et post partum apparere solent, et tertia conuulsiones et alias breui letales affectiones morbosas grauidarum sistit.

p. 1. In introductione monet Cl. Auctor, se docere iam per tres annos de febribus puerperarum id, quod Cl. HVLME in sua tractatione, quam non multum ante breuiter recensuimus, proposuit, omentum scilicet inprimis in iis pati et inflammatum esse. Obseruauit enim Cl. LEAKE anno sexagesimo nono et sequente seculi decimi octaui diuersas eiusmodi aegrotas partim in praxi sua priuata, partim in puerperarum nosocomio Londinensi (*Westminster*) cui praeerat Noster. Ianuario et Februario mensibus hic morbus valde erat acutus et in diuersis vrbis partibus vere epidemicus. Ad causam itaque huius morbi eo melius detegendam cadauera aperiebantur. Cernebatur tum omentum vel penitus deperditum et corruptum ac in pus lacti corrupto simile mutatum, vel ex parte in-

*) Lecture introductory to the theory and practice of midwifery Lond. 1773. 4. De quo opere notat translator, sese ideo suae germanicae versioni addidisse descriptionem forcipis novae et iconem, quoniam illud praeter vnam tractationem de morbis haereditariis et de praecauendis variolis, quae et inserta est volumini secundo: *Sammlungen zum Gebrauch practischer Aerzte Leipzig* 1776. 8, caeteroquin nullas nouas complectitur res.

**) Practical obseruations on the acute diseases incident to women cet.

inflammatum et ſuppuratum. Haec inflammatio ſeſe extendebat ad ſuperficiem inteſtinorum et in abdomine purulenta materia, ſero lactis ſimilis, ſanguine et lacte coagulato ſimili materie mixta erat. Anno 1770. mortuae ſunt feminae 270. antecedente anno 158. et in ſequente 172. Apparet itaque, anno 1770 plures, quam tertiam partem eſſe mortuas, neque dubitat Noſter, quin ſaltem dimidia harum pars hoc morbo ſit mortua. Quoniam autem numerus demortuarum puerperarum per totum annum non vnus idemque, ſed a menſe Decembris vsque ad Maium maior erat: a nulla alia cauſa, quam a maligna et noxia aeris conditione deriuari hoc poſſe Noſter adducitur vt credat.

Qua cauſſa vlterius demonſtrata et tempeſtatum viciſſitudinis ratione habita, hiſtoriam morbi ſecundum ſua ſymptomata enarrat Cl. LEAKE. p. 31. Verſus veſperam ſecundi vel tertii diei poſt partum puerperae horrore vehemente afficiebantur. Interdum horror ſerius ociusue apparebat, raro tamen quinto aut ſexto die poſt partum. Comitabantur eum capitis dolores, anxietates, nauſea et vomitus bilioſi, virium proſtratio. Pulſus erat magna diuerſitas, tum quoad fortitudinem, cum quoad celeritatem. In ſingula ſexageſima horae parte a nonaginta vsque ad centum triginta et ſeptem ictus numerabantur. Die propemodum ſecundo poſt horrorem querebantur aegrae de dolore vehementi in ſcrobiculo cordis ſiue ventriculi regione, qui verſus vmbilicum et interdum verſus coſtas ſpurias ſeſe extendebat. Porro et dolor ſentiebatur in ſcapula. Interea abdomen tumebat et tenſum erat. Si haec abdominis intumeſcentia et tenſio, diarrhoea diſparente, apparebat et dolorifica loca ſupra nominata inprimis occupauerat: letale inde deriuabat Noſter

ſignum, et eius potentiorem cauſam quaerit, quam flatulentiam cet. Facies tum erat fera, artus tremebant, genae rubebant, labia coeruleum oſtendebant colorem, alae narium tenſae et ampliatae erant. Nec quidquam hic cum natura, tum ars poterat praeſtare. Lochia interea bene fluebant, id quod vero Cl. HVLME negat *). Sedes itaque morbi non eſt in vtero neque febris cauſſa eſt vterus. Raro apparebat in hac febre criſis perfecta. Galli et SWIETENIVS **) hanc febrem a metaſtaſi lactea et ab obſtructione lochiorum deriuarunt. Mammae autem vsque ad mortem lacte erant impletae. Id, quod in inteſtinis pro lacte habuerunt, erat purulenta materia omenti. Lochia ſaepe plane non turbabantur, interdum remanebant ſine vllis ſymptomatibus malignis. Vterum Cl. LEAKE ſemper ſanum et integrum reperit. Quapropter nunquam phantaſiae et deliria apparuerunt, vti alias fieri ſolet, vteri inflammatione praeſente.

p. 18. In ſectione ſecunda continentur practicae obſeruationes et concluſiones ex hiſtoria huius morbi ſimul cum medendi ratione, quae in hac febre fuit optima. Inter concluſiones practicas hae potiſſimum memorantur: 1) Quaedam mechanica mutatio, quae per partum in corpore parturientis inducitur, eſt praecipua cauſſa praediſponens huius morbi et ea, quae efficit, vt haec puerperarum febris ſolummodo poſt partum appareat. 2) Eſt haec febris nec a metaſtaſi lactea, nec a lochiorum ſuppreſſione, neque ab vteri inflammatione, neque a preſſione vteri grauidi, vti Cl. HVL-

*) v. ſupra p. 74.

**) v. ib. p. 177.

HVLME videtur *), repetenda. Venaesectionem suadet Noster, cito institui, alias prorsus omitti. Obseruauit enim pulsum debilem, plane nullam inflammationem indicantem, et postea reperit in cadaueribus quarto quintoque iam die pus, cuius generationem Noster sine praegressa inflammatione non assumit. Quapropter et adeo vrget mox ab initio venaesectionem, quoniam sera nihil iuuat, dein laudat lenia purgantia et attenuans decoctum, quod largum in modum propinari oportet, vti omnino in inflammationibus fieri debet. Cum vero pulsus debilis saepe adsit, nec minus inflammatio oriatur: suadet Noster, vt ad vitae genus, aetatem, grauiditatem cet. quidem respiciatur; attamen inprimis in re dubia, pulsus etiam obseruetur sub ipso sanguinis evena effluxu. Si tunc pulsuum ictus fortiores, pleniores et aequales sunt, venaesectio fiat larga; e contrario, si sunt debiliores cum maiori inaequalitate, venaesectio est finienda. Attendendum autem et hic est ad ligaturam, quae saepe ex compressione arteriae pulsum debilem efficit. Quae cum ita sint, venaesectio primo morbi impetu est instituenda, dein vehementia et duratio horroris est minuenda; et hic suadet Noster infusum theiforme ex mentha; porro bilis, qualitate et quantitate peccans, partim eliminanda, partim corrigenda est; item diarrhoeam, si nimia est, nec critica, moderare oportet medicum et ad hunc finem obtinendum emollientia et anodyna, lenia diaphoretica; siue, si debilitas adsit nimia, opiata et leniter adstringentia remedia prosunt. Denique, apparentibus signis putredinis et febris intermissionis conducunt antiseptica remedia, vt cortex. Balnea calida Nostro quidem non admodum profuerunt, interim tamen ea non reiicit. Bilem euacuat vomitoriis eamque dein corrigit

*) v. supra p. 78.

mixtura ſalina, ex ſale abſinthii et ſucco citri, addito ſpermate ceti et gummi Arabico temperata, quae ita praeparata lenius primas vias purgat. Oleum ricini, quod et Cl. HVLME *) ſuaſit, pariter hic Noſter laudat, et illud ſequentem in modum exhibet: recipe olei ricini cum vitello oui ſoluti vnciam vnam, magneſiae albae drachmas duas, mannae Calabrinae drachmas tres, aquae hyſſopi vncias octo. Miſce. Detur. Signetur: omni bihorio ſ. trihorio duo aut plura cochlearia. Simulac leniter euacuatae ſunt infimi ventris impuritates hoc remedio ex oleo ricini, dat Noſter puluerem ſequentem: recipe tartari emetici granum vnum cum dimidio, magneſiae albae drachmam vnam. Miſce, fiat puluis in ſex partes aequales diuidendus, detur per quartam horae partem vnus in iulapio ſequenti: recipe aquae cinnamomi ſimplicis, aquae menthae vel aquae ſimplicis ana vncias quatuor, ſyrupi croci drachmas tres M. F. Iulapium. Si tartarus emeticus nimis irritet et diarrhoeam minus ſalutarem excitet, quinque guttulae tincturae thebaicae iulapio poſſunt addi. Laudat praeterea tartarum emeticum, vt praecipuum remedium in hac febre, praeſertim ſi ſuam efficaciam per lenem ſudorem totius corporis cum leuamine aegri et ſymptomatum remiſſione prodit. Ad hunc ſudorem ſuſtentandum calidum copioſum potum Noſter ſuadet. Tandem fit haec febris purulenta, et in hoc ſtadio inquirit Noſter hic in corticis Peruuiani vſum, quem theoria vero pariter, ac experientia aegre admittit in hac febre. Putredini enim etiamſi cortex reſiſtit, tamen purulenta materia in abdomine, quae inde non deriuari poteſt, mortem cauſare debet. Interim tamen, cum deſit certum ſignum de praeſentia puris, omnia tentanda eſſe remedia arbitratur Noſter et

co

*) v. ſupra p. 76.

eo consilio corticis vsum hic largitur. Lochia hoc remedium, vti nonnulli rati sunt, non turbat, quin imo interdum auget. Diarrhoeam interdum auget cortex, et tum est addendum opium s. granatorum cortex cet. Vesicatoriis, quae abdomini applicari possunt, praefert Noster sinapismos. Vnguenta vt linimentum volatile (*volatile liniments*) *) aliaque cum fructu Noster adhibuit. Inter omnia remedia autem, quae vtilia in hac febre puerperarum Noster obseruauit, inprimis commendat venae sectionem in initio morbi et methodum antiphlogisticam.

In tertia sectione traditur ratio has febres puerperarum arcendi. Potissimum haec curatio prophylactica cernitur hic in diaeta, inprimis vegetabili, puritate aeris, linteaminum cet, quiete, animi tranquillitate cet. p. 148.

Morbi historias et super iis annotationes complectitur quarta pars, additis praeterea nonnullorum cadaverum sectionibus. Si deiectiones sint putridae, clysmata adhiberi possunt ex aere fixo; de quibus alibi **) dictum est. Omentum fere omne in pus mutatum et resolutum; reliquam partem inflammatam et intestinis adhaerentem Noster reperit. In peluis cauitate putrida et sero lactis similis humiditas, quae pure crasso et cruore, qui ex arrosis vasis omenti manare videbatur, mixta erat. Vterus iam erat contractus, caeteroquin sanus et integer. Hepatis substantia erat illaesa, eiusque color ac si coctum fuisset. In intestinis p. 161.

 erat

*) v. BVCHAN'S domest. medicine. v. comm. nostr. Vol. XXI. p. 585.

**) v. comm. nostr. Vol. XXI. in 98. 125 453. 446. 600.

erat quoque obſcure viridis humiditas. Pulmones erant ſani, paululum vnus lobus pleurae adhaerebat. Mentionem hic facit Noſter phaenomeni, quod contra ſuam ſententiam de ſede et cauſis huius febris puerperarum apparuit. Omnes puerperae, quae hac febre afficiebantur, mammarum morbis ſunt deſtitutae; e contrario quarum mammae vlcerofae fiebant, nullae ſunt mortuae, item etiamſi mammarum vlcera multas creabant doloroſas moleſtias, tamen febris non erat tam vehemens, quam haec febris puerperarum, nec diarrhoea aderat.

Ex reliquis cadauerum ſectionibus id, quod non multum ante breuiter tradidimus, probatur confirmaturque: nonnulla igitur partim phaenomena, partim concluſiones ſolummodo hic ex iis notabimus. Raro occurrunt in his puerperarum febribus vlcera purulenta thoracis. Bilis plerumque ita craſſa erat, vti mel, et fuſca. Thoracis mediaſtinum erat inflammatum, pulmones vero ſani reperiebantur. Interdum in thorace materia purulenta aderat; illaeſis tamen pulmonibus. In vno cadauere Noſter ſolummodo reperit omentum, nec corruptum, nec ſuppuratum. Inteſtina interdum erant inflammata. Apparuerunt quoque petechiae in quibusdam aegris.

In noſocomio obſtetricio Londinenſi (*Weſtminſter Lying-in Hoſpital*) ſunt decem domicilia. Numerus erat earum, quae pepererunt in hac domo a 10. Aprilis 1767, quo anno et illa eſt fundata, ad 30 Novembris 1769, CCLVIII. Ex illis tres febre puerperarum laborarunt et vna ex iis periit. Alia moriebatur variolis die primo poſt partum. Ab initio Decembris 1769 vſque ad 15. Maii 1770. epidemica haec febris erat. In ea domo hoc tempore LXIII erant puerperae. XIX earum febre puerperarum laborarunt, aliae leues modo inſultus habebant. Ex iis in noſocomio

morie-

moriebantur vndecim et duae apud ſuos affines. In eadem periodo vna puerpera in noſocomio inteſtinorum inflammatione obiit. A. 15. Maii 1770 ad 29 Septembris 1772. CCCV. puerperae in noſocomio puerperii tempus abſoluerunt et inter eas duae tantum vitam cum morte commutarunt.

Haec febris Londini iam 1760 epidemice graſſata eſt. In Brittannico noſocomio obſtetricio a 12 Iunii ad vltimum diem Decembris eiusdem anni viginti et quatuor obierunt. Ab eo tempore haec febris vsque ad annum 1770 nunquam tam periculoſa euaſit.

In ſecundo tractatu de natura, et cauſis haemorrhagiarum vteri, quae partum vel antecedunt, vel ſequuntur atque de earum medela diſſeritur a Cl. LEAKE. Vteri haemorrhagiae oriuntur a violenta extractione placentae, a continuata item uteri extenſione per fetum relictum, vti fieri ſolet in partu gemellorum, nec minus eae deriuandae ſunt a defectu vis contractilis vtero propriae, qui plerumque ſequitur debilitatem et laxitatem ſolidorum in vniuerſum. Si quis eos caſus definire vult, quibus vel topica remedia vel interna medicamina vel tandem arte excitatus partus conducat, cauſſae haemorrhagiarum et ſymptomata aegrarum, corporis conſtitutio atque varia conditio, in qua vterus ante et poſt partum verſatur, diligenter ſunt expendenda. Poſtulant interdum haemorrhagiae vteri partum artificialem, qui minime eſt accelerandus, ſed viribus vitae declinantibus, et tum vel animi deliquiis praeſentibus partus eſt promovendus. Cortex vero cum elixirio vitrioli haemorrhagiis ſedandis ſeruiit. Narrat hic Noſter exemplum, quod Cl. COTE obſeruauit, vbi placenta penitus vtero adhaerebat, magna pars vero p. 243.

 ſpu-

ſpurii chorii ſ. membranae deciduae Cl. HVNTERI ſeparata erat ab vtero. Venaeſectiones hic raro conducunt, licet eae ſimul cum vſu interno remediorum adſtringentium, opii, ac quidem magna in doſi, ligaturaque membrorum praecipua haemorrhagias ſiſtendi remedia, vti putant, efficiant. Adſtringentia, inprimis ſaccharum ſaturni reiicit Noſter. Exemplum narrat, vbi eius vſus obſtructiones pertinaces alui, doloresque colicos et ſpaſticos effecit, nec quidquam ad haemorrhagias vteri ſiſtendas contulit. Ad extenſionem arteriarum vterinarum imminuendam et haemorrhagiam ea ipſa temperandam ſuadet Noſter relaxantia remedia. Quorſum et refert tartarum emeticum in parca doſi. Excitauit enim quarta grani parte nauſeam ſine vomitu. Item potio ſalina ex nitro ſ. ſale ſedatiuo HOMBERGI huc pertinet. Quamuis enim horum remediorum effectum difficulter definiri poſſe Noſter largitur; tamen experientia confirmat in hoc caſu eorum vtilitatem. Quod opii vſum attinet in his haemorrhagiis, obſeruauit Noſter quidem magna opii doſi dolores ad partum eſſe imminutos, parua auctos contra, cuius rei et Cl. YOVNG mentionem iam fecit, attamen haemorrhagiarum potius augmentum, quam decrementum Cl. LEAKE expertus eſt; quapropter opii vſum, cuius vis cum effectibus volatilium exaeſtuantium et cardiacorum remediorum maiorem in modum conuenit, in haemorrhagiis rarius conducere arbitratur. Ligaturas extremitatum iam veteres ad haemorrhagias ſedandas laudarunt, Noſter vero eas reiicit et theoretice atque practice noxias periculoſasque iudicat. Frigidum contra regimen, epithemata frigida, pediluuia e. ſ. p. his haemorrhagiis moderandis pulchre ſeruiunt. Haemorrhagiae ante partum ſunt periculoſiores iis poſt partum. In haemorrhagiis poſt par-

partum iniectiones vterinae adſtringentes vel purificantes conducunt. cet.

In tertia tractatione de conuulſionibus et aliis breviter letalibus ſ. acutis morbis gravidarum agitur. p. 319.
Venaeſectioni deriuatoriae et reuulſoriae Noſter non fauet. Conuulſiones neque ſemper ſedat partus *), neque continuo ſunt letales. Id quod Noſter quibusdam morbi hiſtoriis probat atque confirmat. Reliqui morbi, quos hic potiſſimum Cl. Auctor contemplatur, ſunt inflammatio pleurae ſ. pleuritis, dyſenteria et variolae, quibus grauidae iis laborantes facile moriuntur. Mulierem in vtero gerentem ab acuto aliquo morbo corripi letale eſſe, legimus apud HIPPOCRATEM; Noſter vero e contrario exemplum hic memorat, vbi grauida morbum acutum feliciter ſuperauit et partum iuſtum atque integrum abſoluit. Methodus medendi dyſenteriae conuenit cum curatione diarrhoeae in puerperis, quam ſupra Noſter cum Lectoribus communicauit. Opium in dyſenteria raro leuamen, quod durat, efficit; auget potius anxietates et dolores inteſtinorum, cum euacuationem materiae morbificae impediat. Variolarum veſtigium nunquam Noſter obſeruauit in fetu, adſunt vero profecto exempla **) etiamſi Cl. COTVNNIVS ***) ea negat. SWIETENIVS †) narrat rarum exemplum gravidae, laborandis variolis, quae feliciter et rite peperit. Nos aliquoties abortum obſeruauimus poſt feliciter ſuperatum variolarum morbum; id quod plerumque fieri et Cl. LEAKÉ aſſerit.

*) v. comm. noſtr. Vol. XX. p. 684, 699. et ib. decad. II dae ſuppl. II p. 201 et ſq..

**) v. comm. noſtr. Vol. XVII. p. 506. it. Vol. XIX. p. 75. ib. decad. Imae ſuppl. IV. pag. 694 ſeq.

***) v. ib. Vol. XVIII. p. 411.

†) v. ib. Vol. XIX. p. 75.

XIII.

A Treatiſe on the management of pregnant and lying-in women and the means of curing, but more eſpecially of preuenting the principal diſorders, to which they are liable. Together with ſome new directions concerning the deliuering of the child and placenta in natural births. Illuſtrated with caſes. By CHARLES WHITE F. R. S. Member of the Corporation of Surgeons in London and Surgeon to the Mancheſter Infirmary. London printed for Edward and Charles Dilly 1773. 8. pagg. 353. tab. aen. 2.

i. e.

Commentarius de cura praegnantium et puerperarum, nec non methodo medendi his morbis vel praeſertim praeſeruatione. Accedunt noua praecepta circa partum pariendi et modum placentam ſoluendi in naturali ſtatu, caſubus illuſtrata Auctore CAROLO WHITE.

Primum quidem Cl. WHITE inquirit in cauſas et ſymptomata febris puerperarum, dein contemplatur febrem miliarem et lacteam, poſtea vniuerſales cautiones tradit varios grauidarum morbos arcendi, item partum naturalem conſiderat, atque ſecundinarum ſolutionem, et dolorum poſt partum rationem habet; porro docet, quomodo febris puerperarum et lactea ſint arcendae, demum methodum medendi miliari febri communicat et varios caſus et obſeruationes ſimul cum appendice ad-

addit. Prodiit quoque huius libri verſio Germanica variis annotationibus ditata *).

Vera origo huius febris puerperarum cernitur ex Noſtri mente in putredinoſa aeris conditione **), quae non a calore aeris deriuanda eſt, nec exaeſtuantibus et calefacientibus medicaminibus interne datis tribuenda. Putredinem autem augere potuerunt hae res; calor enim aeris et omnino regimen calidum multorum ſymptomatum huic febri puerperarum ſuperuenientium cauſa eſt. Vti porro lochiorum retentorum vapores poſſunt reſorberi et ab humoribus excipi et cauſſa febris puerperarum fieri, quae horrore apparet: ſic ea febris puerperarum ex contagio interdum epidemice graſſatur et magis putridae, quam inflammatoriae eſt indolis. Oritur ergo, vti Cl. WHITE arbitratur, ex contagio putrido, bile acre putrida et putridis omnino impuritatibus inteſtinorum et partium genitalium, quas Cll. HVLME et LEAKE illaeſas ***) deprehenderunt. In abdomine eorum cadauerum reperitur extrauaſatum ſerum, ſero ſanguinis cum pure ſimile, talis quoque materia in ſuperficie inteſtinorum adeſt. Febris miliaris †), quae valde olim fuit communis puerperis, raroque critica, hic deſcribitur et huius morbi antiquitas traditur. Inter multos Auctores, qui purpurae mentionem fecerunt, a Noſtro notatos, memorabimus modo ALLIONIVM (*) et SCHVLZIVM

p. 1.

p. 27.

*) CARL WHITE *von der Bebandlung der Schwangern und Kindbetterinnen. Aus dem Engliſchen überſezt, mit Kupfern. Leipzig bey Caſpar Fritſch* 1775. 8.

**) v. comm. noſtr. Vol. XXI. p. 447.

***) v. ſupra p. 75 et 81.

†) v. comm. noſtr. Vol. XV. p. 420. 524. ib. Vol. XIV. p. 671. et 680 it Vol. XVIII. p. 349. it. ib. decad. IIdae ſuppl. III. p. 505.

(*) EIVSDEM tr. de miliarium origine progreſſu natura et curatione. Turin, 1758. 8.

ZIVM DE SCHVLZENHEIM *). Plurima enim huc pertinentia ſcripta v. g. HAENII, STOERCKII, CVLLEN, COLLIN cet. a nobis in his commentariis noſtris ſunt indicata, vti partim ex iis, quae iam laudauimus, apparet et praeterea ex indicibus horum commentariorum apparebit. Vtrum critica, an ſymptomatica ſit purpura? potiſſimum quaeritur, et varie quoque ab aliis atque aliis viris doctis ſentitur in hac re. Nos vero arbitramur, purpuram rariſſime eſſe criticam, eamque pariter, quae puerperis ſuperuenit, quam quae et in aliis aegris apparet, ſaepiſſime ſymptomaticam eſſe, atque pendere potiſſimum ab impuritatibus infimi ventris et regimine nimis calido. Noſter quoque purpuram non criticam eſſe iudicat.

p. 56. Febrem lacteam oriri Noſter affirmat ex collecto in mammis lacte, quod non ſugitur, ſed reſorbetur atque cum humoribus denuo communicatur. Cauſas inter alias, ob quas lactatio nequit inſtitui, Noſter et memorat nimis impreſſas papillas per anguſtos thoraces. Suctio conuenit cum antliae pneumaticae effectu, vti et Cl. STEINIVS **) monſtrauit ideoque antliam lacteam invenit. Ductus galactophoros in mammis dum deſcribit Noſter, aſſerit eorum ibi, vbi in papillà ſe finiunt, plerumque ſeptem numerari ſeu octo. Sunt autem ibi multo plures.

p. 64. Quarta in ſectione cautiones tradit Cl. WHITE morbos gravidarum arcendi. Vulgare remedium contra abortum hactenus fuit venaeſectio; Noſter vero eam caute eſſe inſtituendam ſuadet, quoniam ea ipſa minus opportune adhibita abortum ciere

*) v. comm. noſtr. Vol. XVII. p. 151.
**) v. comm. noſtr. Vol. XX. p. 101.

ciere poteſt. Omnino corpora noſtra non ita eſſe amplius plethorica, vti olim, monet, idcirco et venaeſectione non crebro opus eſt in grauiditate. Mentionem quoque facit Cl. LOBB*), qui, cum de abortu diſſerit, quaedam contra venaeſectionem in grauidis monita addit. Cl. LOBB nimirum putat quantitatem menſtruorum ſingula vice eſſe quinque aut ſeptem vnciarum. In decem menſibus itaque ſeptuaginta erant vnciae ſeu librae quatuor et ſex vnciae ſanguinis. Fetus autem cum ſecundinis pondus eſt multo maius. Narrat Cl. LOBB exemplum fetus, cuius pondus erat ſedecim librarum ſeptemque vnciarum, placentae vero librae vnius et quatuor vnciarum. Qua de re Cl. LOBB potius ad inopiam, quam ad copiam ſanguinis in grauidis reſpicit et ita venaeſectionem inter cauſas abortus refert. Noſter adhibuit ad abortum praecauendum lac aſininum, aquas Pyrmontanas et Selteranas, corticem Peruuianum, elixir vitrioli, balnea frigida interdum et equitationem. Balnea non nimis ſint frigida, ſed ſuadet Noſter aquas Buxtonianas ſ. Matlockianas **) aut domeſtica balnea parum tepida. Praeter haec auxilia, abortum arcentia, lenia laxantia quoque adhibet, nec timet hic Cl. WHITE de vomitoriis. Mentionem quoque facit radicis Columbo, quae putredini carnis non ita quidem reſiſtit, vti cortex Peruuianus, attamen hunc et flores chamomillae in bilis putredine arcenda eaque, ſi adeſt, quoque corrigenda ſuperat. Ea, quae Cl. PERCIVALL de hac radice monet, alio loco a nobis ***) iam ſunt narrata.

Oua

*) The practice of phyſic in general Vol. I. et II. By THEOPH LOBB London 771. 8. p. 89. it. *Anleitung zur ausübenden Arzneykunſt. Leipzig* 1772. 8

**) v. comm. noſtr. Vol. XXI. p. 100. 446.

***) v. comm. noſtr. Vol. XXI. p. 442.

Oua cruda impediunt et ſanant quoque icterum grauidarum, vti Noſter arbitratur, et ipſe expertus eſt: idque ita, vt mucum, orificium ductus choledochi communis infarcientem obſtruentemque, ſoluant, bilisque fluxum in inteſtina facilitent. Praeſente autem obſtructione hepatis, ſeu calculis in veſicula fellea habitantibus, nullum inde exſpectari poteſt auxilium. Quod ſi vero aeger oua cruda reſpuat, ſeu morbus nimis pertinax ſit, parua doſis calomel tuto et vtiliter poteſt adhiberi. Finit Cl. Auctor hanc ſectionem monitis contra thoraces et omnia omnino veſtimenta, quae abdomen comprimunt, et contra abdomen grauidarum nimis pendulum commendat ligaturas latas.

p. 82. Contemplatur tunc primum Noſter partum naturalem, de ſecundinis agit et, quomodo dolores poſt partum ſint arcendi, docet. Diligenter curat aeris puritatem in parturientium domiciliis. Quapropter ſuadet, vt parturiens nec in vno ſitu, nec in vno domicilio maneat continuo, ſed doloribus ad partum ſedatis et exploratione vteri facta, ambulet et ex vno domicilio in alterum ſe conferat, vſque dum noui dolores appareant. Eodem conſilio vrget non adeo magnum adſtantium numerum, quibus ipſis calor hypocauſti et inde quoque humorum circulus augetur. Repetit enim Noſter ex hac aeris impuritate et regimine parturientis calido, febres varias puerperarum aliasque moleſtias. Nec acceleranda nimis ſunt naturae conamina in partu, ſed potius ei committenda. Improbat igitur capitis extractionem citam, ſimulac pars capitis ſe oſtenderit, et deriuat inde ſecundinarum facilem et difficilem expulſionem et dolorum poſt partum lenimen. Porro ſi naturae haec tota res committatur, capite expulſo, axil-

axillae ſeſe vertunt atque prodeunt. Nam caput et axillae in vna eademque directione non prodire debere Noſter monet. Secundinarum placentarum ſubitam extractionem Noſter reiicit et naturae committit lubenter hanc expeditionem. Pinguium remediorum externus abuſus cernitur in impediendo eo humore, qui humectat et lubricat ſponte has partes et partum facilitat. Concedit itaque horum pinguium remediorum vſum non prius, quam muco naturali deficiente et ſiccitate partium praeſente. Improbat quoque nimis citam deligationem funiculi umbilicalis. Placenta interdum ſponte abſcedit et in vaginam propellitur. Hoc in caſu caute ea eſt tractanda, ne, vti alias ſolet, quid de membrana decidua ſ. caduca HVNTERI, quam Cl. LEAKE *) deſcripſit, ſeu de chorio et amnio remaneat.

Porro de febre puerperarum miliari et lactea Noſter agit. Atque hic potiſſimum vrget aeris puritatem, regimen non calidum, diaetam vegetabilem cet. horumque ratione habita, nullam puerperam Noſter amiſit. Deiectiones virides infantum multo saepius ſunt ſequela debilitatis et laxitatis in organis digeſtionis et inertiae bilis, quam lactis corrupti **) Laudat hic Cl. Auctor Sago ex America ſeptentrionali ***), vnde cum aqua gelatina paratur nutriens, p. 112.

*) v. ſupra p. 88.

**) Solent plerumque hae virides infantum deiectiones diaetae erroribus, a nutricibus commiſſis, et inde corrupto lacti tribui. Sed hoc non ſemper ſaltem ita eſſe, nobis ipſis nota ſunt exempla. Aliquoties eandem ob cauſam abdicatas eſſe nutrices, obſeruauimus; neque tamen ullam mutationem in deiectionibus deprehendimus.

***) Illa ſpecies vero nobis non eſt nota. Affertur enim ex India Orientali et eſt medulla Cycas circinalis

triens, acrimoniam inuoluens et recreans remedium. Praefert hoc remedium ratione gustus et pretii radici salab orientali. Minus tamen sumtuosior est praeparatio salab ex variis orchidis speciebus a Cl. MOVLT proposita *). Quemadmodum sudor omnibus hominibus et sanis quoque nocet, sic praecipue puerperis. Lochia enim turbantur, corpus relaxatur atque laeditur. Refrigeriis facilius quoque sunt exposita corpora sudantia. Quapropter Noster vrget aeris puritatem, item linteaminum vestimentorumque crebram mutationem. Cortex Peruuianus, vti et supra **) assertum est, non impedit lochia. Quae si sint nimia, temperantur vitriolico acido, epithematibus ex aceto cet. Sella commoda, ex qua lectus potest facile parari, hic in icone sistitur. Item lectum ferreum obstetricium hic in icone repraesentat Noster, quo facile vt sella quoque vti possunt puerperae.

p. 185. In septima sectione tractat Noster methodum medendi febribus puerperarum. Frigus, quo ipsa haec febris incipit, non adeo periculosum Noster iudicat, nec vnquam in eius stadio quandam mori vidit. Febrem algidam senum letalem et frigus saepe iis letale, qui vaga materie arthritica laborant, alii observarunt, Sudor subsequens per paucas horas durans meretur aliquo modo nomen sudoris critici. Quod si vero ille diutius duret, debilitat et relaxat corpus auget pulsus celerita-

nalis. Adest et vilior eius species, quae est ex Chamaerope humili LINNAEI.

*) v. ib. Vol. XVIII. p. 641. it. Vol. XIX. p. 97. it. Vol. XX. p. 289. it. Vol. XXI. p. 445.

**) v. ib. Vol. hoc p. 85.

ritatem, debilitat eius vim, efficit ſitim et alui obſtructionem, lactis et lochiorum copiam imminuit, ſeruit putredinis augmento et ſaepe purpuram albam rubramue ſeu vtramque cauſat. In omnibus febribus putridis iuuant emetica copioſe exhibita. Continet enim ſaliua, quae deglutita in ventriculum delabitur, et reliqui ſucci in ventriculo et duodeno confluentes parum aeris fixi *) ſeu plane nullum et ita facilius attrahunt particulas, quae ſaepius non ſatis euacuari poſſunt. Multa remedia, quae et Noſter hic propoſuit, a Cll. HVLME et LEAKE **) ſunt laudata. Diarrhoeae conducit decoctum fabae minoris ſiue equinae BAVHINI (*horſe beans*). Inter iulapia cardiaca miſcet Noſter adſtringens quoddam gummi profunde rubrum ex Africa allatum et a IOANNE FOTHERGILL deſcriptum***) qui, quoniam ex iſta potiſſimum regione, quam flumen Gambia dictum alluit, hucvsque allatum fuit, illud gummi rubrum adſtringens Gambienſe nominari poſſe arbitratur. Vſum aeris liberioris linteaminum recentium et aquae frigidae†) ad pedes manus dentesque lauanda Noſter commendat et in hac febre. Sudor in ea non vrgendus eſt ††). Nitrum eſt tam in hac febre, quam in reliquis morbis a nimia copia bilis putridae oriundis minus ſalutare remedium ſecundum Cl. PRINGLE tentamina. Venaeſectionem

*) v. comm. noſtr. Vol. XIV. p. 338. ſeq. v. ſupra p. 85.

**) v. ſupra p. 75. et 82.

***) v. Medical obſeruations and inquiries Vol. I. p. 358. In Germanica verſione huius libri, quae Altenburgi prodiit 1759. p. 327. it. comm. noſtr. Vol. VIII. p. 317.

†) v. comm. noſtr. Vol. XV. p. 350. ſeqq.

††) v. ſupra p. 75 ſeq. et 82 ſeq.

nem, de qua adeo diſputatum eſt in vtramque partem, vti Cl. HVLME *) et Cl. LEAKE **) narrarunt, Noſter hic non largitur, niſi inflammatione praeſente vteri. Fomenta et vapores ſunt noxia ob calorem humiditatemque, quae relaxant et putredini generandae ſeu augendae ſeruiunt. Omnes propemodum veſicatoriorum vſum in his morbis recte reiiciunt, ob vim irritantem et reſolventem cantharidum, quae inprimis penetrat vias vriniferas, item nocent emmenagoga remedia.

p. 222. Venimus nunc ad methodum medendi febri miliari, cuius arcendae non multum ante ***) dedit conſilia Cl. WHITE. Magnam omnino meretur attentionem haec febris miliaris puerperarum. Aegrae enim ſaepe nec nimis roborantia remedia, nec debilitantia ferre poſſunt. Euacuationes non debent eſſe magnae. Venaeſectio, purgantia et veſicatoria non admittenda ſunt, niſi in vltima morbi huius periodo. Diaphoretica et diuretica remedia hic nil praeſtant. Camphorae †) vſum non ſuadet Noſter. Ea enim copioſe adhibita ſtranguriam, alui obſtructionem, aeſtum, ſitim, ſpaſmos, quid quod conuulſiones in quibusdam aegris produxit. Nullum victum animalem, nil, putredinem alens, calefaciens ſtimulans ſeu humores reſolvens dari oportet, excepta vltima huius morbi periodo. Lenia vomitoria et clyſmata emollientia in hoc morbo proſunt. Aer frigidus, caute admiſſus, non repellit exanthemata.

Tran-

*) v. ſupra p. 77.
**) v. ſupra p. 83. ſep.
***) v. ſupra l. c.
†) v. comm. noſtr. Vol. XXI. p. 513.

Tranſit Cl. WHITE iam ad morbi hiſtorias et obſeruationes ex iis hic communicat, quae conſilia Cl. Auctoris in hoc ſuo libro propoſita confirmant atque illuſtrant. Placentam incarceratam Noſter non ſuadet manu liberare, ſed ſpaſmi vteri opiatis remediis ſunt compeſcendi. Quamuis porro placenta nonnullos dies poſt partum ſine euidente damno puerperae remanſit: tamen obſtetricius medicus puerperam non derelinquere poteſt, niſi placenta ſoluta. Situ denique puerperae bene obſervato et regimine frigido adhibito, raro Noſtro neceſſaria videtur placentae extractio. p. 242.

Appendicem Cl. WHITE addit, quae in ſe continet monita de hoc morbo puerperarum ac potiſſimum contra Cl. HVLME ſententiam de morbi huius indole, cauſis et ſymptomatibus. Putat ſcilicet Cl. HVLME, vti ſupra *) tradidimus et ex ſectionibus cadauerum, a Cl. HVLME ſuſceptis, patere videtur, ſedem huius morbi eſſe omentum, quod nimirum cum inteſtinis ſemper inflammatum et corruptum reperit. Deriuat quoque hunc morbum a preſſione partium per grauiditatem inducta. Vtrinque autem Noſter a Cl. HVLME partibus non ſtat. Neceſſe enim Cl. WHITE iudicat, vt prius, quam ex ſectionibus cadauerum quis quid colligit, diſquiratur, numne eaedem mutationes poſt alios morbos quoque apparuerint, et tum definiatur, vtrum haec febris puerperarum ſit inflammatoriae, an putridae indolis? Vtrique ſcopo attingendo ſervient, vti Cl. WHITE putat, quaedam loca aliorum Auctorum, hanc rem illuſtrantia, quae idcirco hic communicat. Sunt hi Auctores Cll. CLEGHORN **) p. 313.

*) v. ſupra p. 78.

**) v. comm. noſtr. Vol. I. p. 615.

PRINGLE *) CHICOYNEAV **) LIND ***) LE-CAT, qui commemorationem malignarum febrium, quae ſub finem anni 1753. et initium inſequentis anni Rothomagum depopularunt, philoſophicis tranſactionibus †) inſeruit. Et ex his locis elucet, in omnium febre putrida maligna demortuorum cadaueribus inteſtina et omentum fuiſſe gangraenoſa. Preſſionem grauidi vteri quoque non iudicat Noſter cauſſam huius morbi ††), nec omnibus puerperis ſuperuenire debere hanc febrim largitur. Id quod demonſtrat, addito catalogo defunctarum puerperarum, in variis magnis vrbibus, ex quo praeterea apparet, ſubinde numerum demortuarum puerperarum magis magisque decreſcere. Idem et hic Lipſiae obſeruatur et recte tribuitur regimini. Secundum Noſtri opinionem inteſtinorum et omenti inflammatio et ſubſequens ſphacelus non cauſa huius febris eſt, ſed ſequela ſeu effectus. Verum cauſſa immediata morbi eſt reſorptio acris putridae materiae ex inteſtinis et vtero, praediſponens accumulatio impuritatum ventris infimi, ſitus ſupinus, qui lochiorum ſtagnationem cauſat, et defectus liberi et ſaepe renouati aeris. Finit Noſter hunc librum relatione Cl. HVNTERI de hac febre puerperarum, qua fere omnes perierunt; et literis Cl. YOVNG, in quibus de modo puerperas tractandi in noſocomio ſuo refertur et multae cautiones inſunt, quae conueniunt cum iis, quas Cl. WHITE in hoc ſuo libro dedit.

XIV.

*) v. ib. Vol. II. p. 400.

**) v. Traité de la peſte a Paris 1744. 4. p. 1.

***) v. comm. noſtr. decad. IIdae ſuppl. III. p. 412.

†) v. ib. Vol. VIII. p. 140.

††) v. ſupra p. 78.

XIV.

Obſervations on epidemic diſorders, with remarks on nervous and malignant fevers. By IAMES SIMS, M. D. London, printed for T. Iohnſon; and T. Robinſon. MDCCLXXIII. 8. mai pagg. 278. praef. pagg. 6.

i. e.

Obſeruationes ſuper morbis epidemicis, cum annotationibus ſuper febribus neruoſis et malignis. Auctore IACOBO SIMS M. D.

Praemiſſis quibuſdam generalioribus de vſu de- p. 7.
ſcriptionum morborum epidemicorum, deſcriptionem breuem comitatus Tyronenſis in Hibernia, in qua ſequentes obſeruationes maximam partem inſtitutae ſunt, exhibet Cl. Auctor, ex qua patet, hanc regionem in genere eſſe humidam et vdam, cum ob fluuios lacusque, quibus circumdatur, tum ob fluuios, a quibus tranſeuntibus invndatur, imbresque copioſius per hyemem et ver decidentes: vnde rheumatiſmi, ſcrophulae aliique ſcorbutici dicti affectus hic endemii morbi ſunt. Ab annis 1751 ad 1761 perpetuo fere frigida temperies fuit; anni 1761. et 1762 plus ſolito ſicci erant, adeo, vt febres intermittentes ab eo tempore rariores exiſterent, et Noſter inde ab anno 1764 ne vnicam quidem regularem viderit; 1763 et 1764 variae erant tempeſtates, ſed magis humidae, absque tamen epidemico quodam morbo.

Tunc autem prima conſtitutio, quam Auctor p. 12
noſter pertractandam ſibi ſumſit, incipit, ab initio anni 1765 vſque ad finem aeſtatis 1767. Poſt hyemem tempeſtuoſam, ſed moderati frigoris, ver tempeſtiuum et aeſtas atque auctumnus ſicciores et

 amoe-

amoeniores sequebantur, in Decembrem vsque perdurante mitiore tempestate. Hyems anni 1766 cum frigore intensiore sicca erat, donec medio Februarii larga nix caderet; Martius in principio tempestatis amoenae, versus finem variabilis; ver et aestas subsequens amoenissima, versus finem Augusti procellis excepta, quas tamen versus aequinoctium auctumnale temperies grata insequebatur. Vltimis duobus mensibus eadem varia erat, inprimis ventis impetuosioribus interrupta; initium anni 1767 frigore intenso cum crebra niue stipatum erat, ver variabile, sed demum serenum; Maius et Iunius amoeni, intercedentibus interdum pluviis levioribus; Iulius frigidus et pluuiosus.

p. 14. Iam de morbis epidemicis, per hoc stadium obseruatis. Primo de febribus petechialibus, vere 1765 occurrentibus, quae adeo leues erant, vt vix auxilium requirerent; somno profundo terminabantur, qui si vesicatoriis et cardiacis turbaretur, morbus potius difficilior reddebatur.

p. 16. Post aequinoctium vernale subita venti mutatio phrenitidem veram inducebat, quae in iis, qui potulentis spirituosis abusi fuerant, saepe fatalis erat, et quarto die morte terminabatur. Potentissimum auxilium in venae sectione larga, protinus administrata, positum erat, cui tamen Noster arteriae temporalis aperturam praefert, asserens, 12 vel 14 vncias sanguinis ex hac emissas maioris esse efficacitatis, quam 30 ex brachio. Fascias ad hanc operationem sollemnes reiicit, et tantum numum mediae magnitudinis (*shilling*) linteo gradatim compresso inuolutum superimponendum et per satis longum tempus retinendum suadet. Antimonialia, vesicantia et sinapismi, aeque ac omnia remedia calefacientia aperte nocebant: sed insignis

nis vſus erat fomentum partium inferiorum cum pannis ex aqua calida expreſſis, crebrius repetendum, quo perſpiratio placida producebatur, quum ſudor quouis alio modo prolicitus noxius eſſet, et aegri ſub eodem profuſiſſimo furibundi perirent. Acida larga doſi exhibita etiam multum praeſtabant: ſed raro aegri aut haec aut alia medicamenta ſumebant.

Menſe Iulio Sequentis anni colica bilioſa incipiebat, Auguſto vlterius ſerpens, et cholerae, poſteaque iliaco morbo iuncta. Colica frequenter a refrigerio oriebatur, frequentiſſime feminas mediam aetatem vix ſupergreſſas inuadebat, inque his inſultibus repetitis facile in paſſionem iliacam tranſibat, quod etiam accidebat, vbi morbus intempeſtiue opiatis vel adſtringentibus repreſſus fuerat. Interdum ſubito inuadebat, interdum per vnum alterumque diem, torpor antecedebat, quo percepto ſi protinus larga ſucci citri quantitas vel euacuantia adhibebantur, morbus in primo principio ſupprimebatur. Si ſaburra bilioſa in veſicula haerebat, pulſus erat paruus et intermittens; ſin ad inteſtina iam deſcenderat, plenus et fortis. In vtroque caſu venae ſectio, et in poſteriori ſaepe eadem repetita requirebatur: qua occaſione de neceſſitate huius auxilii in inflammatione inteſtinorum vel iam praeſente, vel imminente, licet debilitas pulſus eam non indicet, inprimis contra BOERHAAVIVM, diſſeritur. Vomitoria non niſi tunc indicantur, quum ne leniſſima quidem inflammationis aut motus periſtaltici inuerſi ſuſpicio adeſt: hoc in caſu in ſolis laxantibus ſubſiſtendum, ex ſalibus neutris, cremore tartari, oleo ricini, vel pauca ialappa cum ſaccharo remiſta, opium nonniſi prorſus liberis redditis primis viis exhibendum eſt.

p. 20.

Eoſdem morbos iulio et auguſto 1772 obſeruauit, vbi inprimis ſemicupiorum vſum inſignem in morbo iliaco laudat. Subito recrudeſcentem vidit hunc morbum ab hauſtu vini pomacei adeo, vt aeger intra paucas horas periret. Quum ſolitae medendi methodi adeo inſufficientes saepe ſint, ſua-
p. 29. det, vt imminuta ſatis maſſa ſanguinis, profuſus ſudor, lectis copioſius impoſitis, excitetur: qui certe ſalubrior ſit futurus, quam qui, opio dato, proliciatur.

De vſu emeticorum antimonialium in cholera: vero ſimile videtur, eadem ſemper valentius agere, ſi acidum in ventriculo adſit, idque adeſſe ſemper in ventriculis debilioribus, quamuis non ſemper ſufficientibus ſignis ſe prodat. Vſus antimonialium in morbisillioſis a nullo alio medicamento tantus exſpectari poteſt: ſed communis ea exhibendi methodus in refractis doſibus Noſtro ob effectum purgantem minus placet, qui conuenientem doſin vnica vice ſumendam praecipit, cuius effectus ſi forte nimius fuerit, dato opio coerceri poterit.

p. 34. Frequens tunc temporis inprimis morbus erat, quem Noſter inflammationem hepatis iudicabat, cum febrilibus ſymptomatibus pleuritidem vel peripneumoniam mentiens, qui tamen error funeſtis ſequelis carebat: ſignum pathognomonicum erat dolor acutiſſimus in ſcrobiculo cordis a leuiſſima preſſione excitatus; crebrius, licet iam quatuor vel quinque hebdomadas duraſſet, recrudeſcebat paucis menſibus interiectis, adeo, vt intra paucos annos a ſex ad octo vices idem ſubiectum adgrederetur. Venae ſectione vix vnquam ſuperſederi poterat, imo interdum ſecunda vel tertia vice ſanguinem mitti

mitti oportebat, qui cruſtam inflammatoriam monſtrabat: dein lenia, ſed diu continuanda purgantia requirebantur; vomitoria autem aeque ac calida medicamenta morbum exaſperabant. Ad praecavendum relapſum diaeta refrigerans vegetabilis cum interpoſitis lenioribus laxantibus conducebat: recidiuae frequenter incurabilem icterum et hydropem producebant.

Tempore autumnali, quum epidemia biliosa ceſſaret, variolae peſſimae indolis ſuccedebant, vſque ad ver ſubſequentis anni 1767 graſſantes, quum antea per aliquot annos regionem immunem reliquiſſent. Ex mille infantibus vix dimidia pars, et ea quidem magnam partem aut alterutro, aut vtroque oculo priuata, aut facie cicatricibus foediſſime deturpata euaſit. Variolae maturitatem proprie non aſſequebantur, ſed totum corpus continua cruſta obtegebatur. Foetor intolerabilis tantum aberat, vt ſymptoma mali ominis putari deberet, vt potius euentum proſperum praenunciaret. Qui calida methodo tractabantur, a ſeptimo ad nonum, imo iam quinto die peribant, accedente purpura: alii, refrigerante methodo tractati, tamen vigeſimo die et tardius ſuccumbebant. Sudor, diarrhoea et ptyaliſmus vel nunquam, vel rariſſime vſum quendam praeſtabant, licet purgantia in principio morbi, per tempus ſufficiens continuata, vtiliſſima eſſent. Tantum etiam aberat, vt frigus hyemale ſubſequens morbum ſupprimeret, vt potius tunc magis inflammatorius redderetur. Qui paullo antea ſcabie humida laborauerant, eum feliciſſime ſuperabant: ex quo concludit Noſter, eiuſmodi ſubiecta inoculationi eſſe aptiſſima, ſicut ipſe a chirurgo quodam narratum accepit, puellam poſt exſtirpatos quoſdam tumores ſcirrhoſos a violentia externa ortos, quum vlcera adhuc

p. 36.

p. 41.

pure manarent, variolas naturales benigniſſimas ſuperaſſe.

Morbus hic omnibus remediis alias efficacibus obſurdeſcebat, licet methodus refrigerans aliquos ſeruaret, et in reliquis mortem ſaltem retardaret. Tandem Noſter aperturam puſtularum in facie reiicit, qua cicatrices euitare ſtudent: vnicam enim puſtulam hanc cautionem ſuperfluam reddere monet, et confluentes malignas ſemper dolorem exquiſitiſſimum produxiſſe memorat, quem oleum et lac nullo modo leuauerint.

p. 45. Circa aequinoctium vernale 1767, declinante diro hoc morbo, pleuritis et peripneumonia ſe manifeſtabat, quae ſi in principio negligebatur, res ſubito in peius ruebat; tunc antimonialia, cardiacis calidioribus iuncta, v. c. puluis IAMES in refracta doſi, addito ſale cornu cerui, vel melius adhuc opii quadam particula, largius exhibito potu calido et lecti calore aucto, vna cum vſu liberaliore vini potulentis admixti, et veſicatoriis aut ſinapiſmis, ſummi vſus erant. Cl. STACK itidem cum fructu kermes minerale adhibuit. Hac occaſione in tranſitu etiam ſententia HVXHAMI, omnia praeparata antimonialia eodem modo agere et ſolam differentiam in doſibus maioribus vel minoribus poſitam eſſe, refutatur. Venae ſectio largior requirebatur, etſi aeger quinto demum vel ſexto die auxilium poſceret, et iam ſputum purulentum excerneret, modo febris in corpore plethorico primum vehemens fuiſſet, neque tunc vires nimium fractae eſſent. Si poſt ſanguinem copioſius et iterata vice miſſum febris quidem imminuta erat, dolor autem lateris perſiſtebat, veſicatoriorum inſignis erat vſus: et communis reſina in pilulis ad dra-

drachmam et vltra data praeſtantior erat gummi ammoniaco ſimilibusque medicamentis.

Similis eodem tempore morbus infantes infe- p. 54. ſtabat, ſubito exitioſus, niſi larga ſanguinis miſſio, ſaepius iteranda, et protinus veſicatorium pectori impoſitum adminiſtrarentur: quibus auxiliis ſi morbus non protinus ceſſabat, emetica ex antimonio egregie conducebant.

Hos morbos excipiebant morbilli, febre ſolito p. 55. maiore ſtipati et facillime pulmones afficientes. Venaeſectione vix ſuperſederi poterat: ex adultis tamen nemo moriebatur, plures ex infantibus, licet efficaciſſima remedia in vſum vocarentur, ex quibus tamen balnea calida nonnumquam iuuabant, vbi reliqua prorſus inutilia erant. Frequentia etiam laxantia poſt morbum ſuperatum, vti poſt omnes alios inflammatorios, requirebantur.

Temporibus veris horum annorum, quae ſicciora p. 57. erant, eryſipelas communis morbus erat, bilioſis praecipue et ſcrophuloſis moleſtus, facile quotannis recurrens, et potiſſimum manus occupans, quae ſaepe per totam vitam contractae et tumidae manebant. De reliquo autem funeſtum exitum nunquam vidit Noſter. Poſt venae ſectionem purgantia ex rheo vel ſalibus mediis morbum tollebant: vbi materies bilioſa parcior aderat, ſudor lenis excitatus ſufficiebat, poſtea vero purgantia exhibere opus erat ad praecauendam recidiuam, quam aliquando cum paroxyſmo febris intermittentis redeuntem vidit Noſter, ad quem balnea frigida conducebant. Similiter venae ſectio et laxantia vel nitrum vernali, et ſerum lactis aeſtiuo tempore recidiuam praecauebant.

Tan-

p. 60. Tandem de febribus, durante hac constitutione, obseruatis, quae cum inflammatoriarum, tum exanthematicarum typum quodammodo seruabant. Saepe in purpuram transibant, cum rubram, tum albam, quae licet paroxysmo grauiore accederet, tamen morbum feliciter finiebat. Interdum, licet calidum regimen adhibitum non esset, a sola vehementia febris septimo vel octauo die maculae minores rubrae exoriebantur, febre interim cum delirio aucta, donec decimo quarto die post grauiorem paroxysmum copiosus sudor crisin salutarem efficeret. Vtraque morbi species facile spuriam pleuritidem et peripneumoniam inducebat, quae si in principio obseruabantur, venae sectionem requirebant; versus finem autem eadem noxia erat, et tunc vesicatoria et sudorifica, eaque in hac periodo calidiora, praestabant.

p. 65. Eadem febris tempore auctumnali, licet inflammatoria materia maneret, tamen indolem biliosam assumebat. Post copiosam sanguinis missionem totum negotium antimonialibus absoluebatur. Interdum nullam sensibilem euacuationem ab iis vidit Noster, sed profundum somnum ab iis inductum, quo plerumque morbus ipse disparebat. Similes effectus saepius in morbis acutis vidit, sed nonnisi in iis, qui antea pertinaci peruigilio laborauerant; idem etiam vesicatoria praestiterunt. Denique disquirit, quantum tribuendum sit appetitui aegrorum in morbis acutis: huic indulgendum praecipit in principio morbi, non autem aeque versus finem, vbi iam conualescere incipiunt, quo tempore vel minimus error subito exitiosus esse potest.

p. 70. Constitutio secunda ab Augusto 1767. incipit, qui tolerabilis erat, quem vero tempestas frigida varia-

variabilis excipiebat, vſque ad finem anni perdurans. Primi tres menſes anni ſequentis frigore frequenti, interpoſitis interdum pluuiis, ſtipati erant: aeſtatis et auctumni tempeſtas varia, ſed magis humida: verſus medium Nouembris frequens, at leuius, frigus, cum ventis variae directionis.

Primo loco morborum prioris conſtitutionis ſuccedebant rheumatiſmi chronici aeque ac acuti. Priores, frequentiſſimi in hac regione, ſaepe in morbum paralytico ſimilem degenerabant. Antimonialia, dum ſudorem mouebant, inſignis vſus erant, aeque ac tinctura guaiaci volatilis, aequali portione vini antimoniati remiſta, et ad cochlearis minoris menſuram veſperi exhibita, ſic etiam balſamus de copaiua, et terebinthina aut eius oleum. Pannus etiam rudior (*flannel*) cuti nudae impoſitus per tempora frigidiora anni morbum praecavebat; ſed principium oleoſum illi inhaerens, quicquid alii in contrarium adferant, potiſſimum has vires exſerit. Efficacius autem et promtius tollebant morbum ſudores vel partis affectae, vel totius corporis, vapore calidae excitati. Mercurialia etiam eximii vſus eſſe, primo caſu cognouit Noſter, ac repetitis ſaepius experimentis confirmatum vidit.

Rheumatiſmus acutus in principio venae ſectionem et laxans antiphlogiſticum requirebat: alvo libera reddita, ſudorifica ex antimonialibus protinus exhiberi oportebat. Quum autem aeger vel ſumme langueſcat, vel paroxyſmi regulariter remittebant, cortex Peruuianus requirebatur, licet eiuſdem vſus in principio, ad vnum vel duos dies, morbum intendere videretur. Interdum etiam in rheumatiſmo chronico, vbi debilitas viſcerum vel habitus ſcrophuloſus aderat, cum fructu eodem vſus eſt. p. 76.

Tuſ-

p. 80. Tuſſis tunc temporis frequens ſanguinis miſſionem non ferebat, niſi ingens pectoris dolor et pulſus durus eam requirerent: omnis cura in id dirigenda erat, vt ſputum rite coqueretur, quod ſub moderata febre, quae peculiarem curam non expoſcebat, fiebat regimine diaphoretico et potu tenui calido; febre autem imminuta ſudorifica paullo valentiora in vſum ducere e re erat, v. c. potum *punch* ante cubitum exhibitum: tunc etiam vomitoria multum praeſtabant. Nimis tenuis etiam diaeta in vltimo hoc ſtadio magis nocebat, adeo, vt ab exceſſu etiam in liquorum fermentatorum potu morbum plane diſparuiſſe Noſter viderit.

p. 84. Eodem tempore febris catarrhalis, ſed benignior, communis erat, cuius ſignum pathognomonicum conſtituebat ſtupor, leuem cephalalgiam primis morbi diebus excipiens, et ad finem vſque eiuſdem ſubſiſtens.

p. 86. Neque angina, alias auctumnalis magis in his regionibus morbus, facile funeſta erat, licet ingens interdum periculum portenderet: malignam vlceroſam hic loci nunquam conſpexit Noſter, niſi in vltimo vitae ſtadio phthiſicorum. Quae autem hic deſcribitur, non prorſus a contagioſa indole immunis iudicata ab Auctore noſtro, potius catarrhoſa erat, vix non ſemper exſpuitione lymphae copioſae clarae finiebatur, et quamquam venae ſectio in principio morbi vtilis erat, tamen tantos vſus non praeſtabat, quantos in morbis inflammatoriis exſerit: laxantia quotidie vſurpata morbum mitigabant, purgantia fortiora ob ſitim maiorem inde excitatum minus apta erant: ſummum vero remedium in veſicatoriis poſitum videbatur, quorum tamen primum raro effectum optatum edebat, qui ſecundum demum, cuicunque corporis parti impo-

positum, sequebatur; difficultatem spirandi calidus vapor aceti cum aqua permisti tollebat. Aeger quidam, in quo morbus hic ad suppurationem tenderat, solutione granorum decem vitrioli albi, summa adhibita vi, deglutita, indeque excitato vomitu, quo tumor rumpebatur, seruatus est. Ad praecauendum hunc morbum conducebat alumen in ore detentum, deglutiendo saliuam eodem impraegnatam.

Auctumno 1767 grassari coepit tussis conuulsiua, per subsequentem hyemem frequentissima, itidem contagiosa, potissimum inter infantes. In primo insultu, cui semper febris remittens iuncta erat, venae sectio vtilis erat: potentissimum postea remedium in emeticis positum erat, vel singulis vel alternis diebus exhibendis, potissimum ex ipecacuanha, cui interdum scillitica iungere conueniebat; antimonialia, vtpote valentiora, nonnisi prioribus incassum tentatis, in vsum vocabantur. Morbo superato, cortex peruuianus, balnea frigida, et alia roborantia cum exercitio corporis, inprimis equitatione, necessaria erant. Neque opiata, neque alia antispasmodica multum praestiterunt. p. 92.

Vltimus morbus, quem in decursu huius constitutionis describit Noster, ab eodem inflammatio hysterica dicitur, sexui sequiori tantum proprius, a variis caussis v. c. refrigerio, obstructione mensium cet. ortus, omnes corporis partes, praecipue faciem, infestans eodem modo, vt in aliis inflammationibus, mitiore tamen febris gradu, numquam suppuratione, sed resolutione terminatus, iam intra tres quatuorue dies, iam intra duas septimanas; si mensium vitium suberat, his redeuntibus celerrime morbus cessabat. In hac caussa purgantia emmenagoga praecipuum auxilium sistebant; p. 95.

bant; venae sectio et refrigerantia in maiori febris gradu conueniebant: topica vero nulla, nisi vesicatoria in parte vicina applicata et diutius aperta servata. Singulare huius morbi exemplum, vbi a potu frigido, corpore aestuante assumto, cum febre ingenti vomitus pertinacissimus cum acutissimo in regione ventriculi dolore oriebatur, quem omnibus incassum tentatis vesicatorium loco dolenti impositum tollebat.

p. 101. Tertia constitutio annos 1769 et 1770 complectitur. Prioris hyems humida erat cum leui frigore, ver in initio amoenum, sed a fine Maii per Iunium frigidum et pluuiosum; Iulius egregius, sed reliqua aestas humida; auctumnus serenus, December demum procellosus ac pluuiosus; primum tempus anni 1770 varium, a medio Martio frigus cum niue, et inde vsque ad finem Iunii frigus satis acre cum pluuia; reliqua anni pars, primis Iulii diebus et Augusto exceptis, ventosa et pluuiosa, sub finem interueniente gelu duas hebdomadas subsistente.

p. 103. Vti rheumatismi constitutionis superioris vsque ad ver 1769 perdurabant, sic iam ad finem vergente auctumno 1768 dysenteria se manifestabat, quae licet endemius huius regionis morbus sit, tamen in hac potissimum constitutione frequentissima fuit. Duplicis autem generis erat, altera acuta, quae post venae sectionem frequentiore vomitu per ipecacuanham curabatur, diaetam tenuissimam poscebat, et adstringentium opiatorumque vsum prorsus non ferebat; altera chronica, saepius ex priori neglecta, saepe, potissimum inter pauperes, sine ea ex victu crudo orta, multum, quantum ex descriptione Auctoris nostri patet, cum lienteria commune habens. Hic ipecacuanha in minori dosi

dosi, vt purgans, v. c. ad grana tria in forma pilulari quauis vespera sumta, et per aliquot dies repetita, melius praestabat; sed efficacius agebat vinum antimoniale, quauis hora ea dosi exhibitum, vt post tertiam vel quartam dosin effectum ederet, quarto vel quinto die repetendum, et intermediis diebus vnica de die dosi, vt lenius multum purgaret, interponendum. Amara et cortex sola facile purgabant: cum successu itaque opium iis iungebatur, quod tamen solum non conueniebat. Cum his omnibus diaeta exactissima opus erat, et interpositis purgantibus lenioribus, potissimum ex ipecacuanha et antimonialibus; fortiora semper nocebant: rheum effectus, ab aliis de eo praedicatos, non edebat. Vinum rubrum ob vim inebriandi alienum erat: vinum pomaceum (*cyder*) Hibernum praestabat, et magis adhuc Anglico, quippe magis austerum. Perspiratio, potissimum hyemali tempore, optimo cum successu mouebatur, ipso adeo potu spirituoso concentrato et inde parato eo potus genere, quod *punch* dicunt. Carnes etiam duriores, fumo induratae, in pauperioribus bene conueniebant, quibus adeo lardum in lacte recenti coctum medicina fuit.

Per auctumnum et hyemem 1769 variolae spuriae frequentes erant, interdum vero pure variolas veras mentientes, vnde (vt saepius factum esse suspicamur) variolas secunda vice corpus aggredientes putabant: eruptione earum purgantibus et regimine frigido intercepta et retardata, symptomata ingrauescebant, sed subito, sero lactis vinoso et regimine diaphoretico adhibito, disparebant. p. 115.

Vere sequentis anni phthisis communis morbus erat, quam in hac regione cum in hoc, tum aliis annis magis a dyscrasia sanguinis, quam ab inflammatione pulmonum ortum duxisse refert Cl. p. 117.

Auctor. Si contagium venereum praegressum in caussa fuerit, id non per plures annos, vti fit interdum, in ipsa massa humorum circulantium delitescere posse sibi persuadet, sed in glandula quadam lymphatica haerere, donec vel a caussa accedente quadam, vel sola mora temporis resolutum humores inficiat. Hoc in casu, nisi iam pulmones in inflammationem et suppurationem abierint, calomelanos, in refracta dosi pro scopo alterandi exhibiti, effectus egregius fuit.

p. 123. In reliquis phthiseos speciebus, modo aegri periculum sibi imminens cognoscant, dum adhuc in principio morbi medelae locus superest, vomitoria leniora, frequentius exhibita, ventriculum depurando morbum saepe leuant: his subiungebatur sulphur et cortex Peruuianus vel in electuario combinata, additis interdum balsamicis lenissimis (quae tamen sola numquam effectum laudabilem praestabant), vel sulphur solum vesperi, et cortex in decocto vel extracto aquoso per diem. Cum hoc frequenter elixirium vitrioli coniungebatur, si modo tussis illud ferre poterat. Dolor exquisitus in pectore cum febris solito maiore gradu singulis decem vel quatuordecim diebus venae sectionem ad tres vel quatuor vncias exigebat, imo interdum, si pulsus durior erat, ad sex vel septem adscendere opus erat. Vsum etiam panni istius (*flannel*) in nuda superficie corporis gestati, contra dubia quaedam defendit Noster. In corporibus phlegmaticis salutarem vidit effectum infusi picis liquidae, cui tamen, vtpote solas calefacientes particulas picis continenti, in maiori febris augmento, pilulas ex pice liquida ipsa praefert. Serum lactis caprilli egregie conducebat, sed versus finem morbi, quum iam diarrhoea colliquatiua aderat, vel phlegma tenacissimum pulmones nimium obruerat, nocebat;

cebat; oportebat autem illud in locis montoſis, vbi liberior erat aer, bibi, caute obſeruari, num ſatis inde redderetur aluus libera, quod ſi non fieret, adiungenda erant laxantia leniſſima, et doſibus non adeo magnis, vt ventriculus inde grauaretur, ingeri. Oleoſa omnia Cl. Auctor reiicit, ſolo, ſi vmquam iis locus fuerit, butyro recenti non ſalito conceſſo. Opiata itidem aliena ſunt. Lactis vſus ſuſpectus eſt ob viſcidum inde in ventriculo collectum: teſtaceorum contra eximius, ita vt ſolo oſtrearum vſu curatam viderit feminam. Huic tamen ſexui morbus hic vt frequentior, ita minus funeſtus eſſe ſolet: nonnumquam matrimonio ſolvi videtur; ſed ſaepe poſt duos vel tres annos recurrens exitialis fit. Praegnantem neminem, ſed quaſdam breui poſt puerperium eodem perire vidit, ſub ſpecie peripneumoniae ſolito grauioris; infantes debiliſſimi erant, vix 24 horas ſuperſtites. Menſtruatio ſaepe ad finem vſque morbi perdurat, vel initio ſuppreſſa verſus finem demum reſtituitur.

Eodem tempore morbilli, et protinus ab ini- p. 134.
tio aeſtatis variolae, ad mediam vſque hyemem perdurantes incipiebant. Priores nihil peculiaris habebant, niſi diarrhoeam interdum adeo auctam vt opiatis indigeret: ſed ſi variolae non adeo dirum in modum, vt ſuperius anno 1766, graſſabantur, id potius minori copiae aegrotantium, quam minori malignitatis gradui adſcribendum erat. Symptomata tamen aliquantum diuerſa erant, et potius neruoſum, quam inflammatorium morbum prodebant: mors etiam a ſumma virium debilitate orta, et mortificationi vniuerſali ſimilis videbatur. Periculi maior vel minor gradus in hac aeque ac ſuperiori epidemia non ex frequentia

 puſtu-

pustularum in facie tota, sed tantum in superiore regione frontis, patebat. Viuida descriptio peruersae medendi methodi a populo vsurpari solitae in calore regiminis et medicamentorum, cui Noster omnibus viribus restitit, quamquam non semper obedientes aut aegros aut adstantes inuenit. Solum incommodum ex regimine frigido adhibito erat tussis sicca, quam tamen tempestas serena et serum lactis caprillum tollebant. Rheumatismus rarissime insequebatur, si aeger remedio mercuriali sub initium morbi vsus esset; isque ipse successu temporis sponte disparebat. Opiata proficua non erant, et vires potius ad secundam febrem necessarias infringebant. Cardiaca calidiora nocebant, nisi quum versus finem maturationis variolae subito subsiderent et molestissima symptomata praesentissimum mortis periculum adferrent: tunc autem vinum sufficienter calefactum praestantissimum erat. Emetica, praecipue ex antimonio etiam tunc temporis vtilia fuisse nouit Cl. Auctor. Pessimus autem morbi status erat, si variolae sensim, interdum intra 24 horas, cum iisdem symptomatibus subsidebant, quo in casu vix quoddam auxilium proficuum inuentum fuit.

p. 150. Epidemica huius constitutionis febris lentescens erat, haud absimilis neruosae illi Cl. HVXHAM et GILCHRIST, sed in eo essentialiter ab eadem diuersa, quod raro, nisi vltima eaque funesta morbi periodus iam adesset, periculum adeo ingens portenderet, et quod alia eidem medendi ratione opus esset, plane contraria ei, quam febris neruosa postulat. In omnibus febribus eius classis nullum melius salutis signum existit, quam lingua pura et rubra. Vrina in principio morbi nubeculam gerens versus fundum vasis descendentem,

tem, poſtea ſenſim ſuperficiem petentem, ac demum diſparentem ſemper in hac aeque ac malignis febribus delirium praenunciat.

In curatione huius febris, quamquam euacuantia indicabantur, tamen leuiſſimis tantum vtendum, et non ſine taedio cum cunctatione quadam iiſdem inſiſtendum erat. Vinum et cardiaca in primis morbi periodis manifeſte nocebant; ſed morbo fere prorſus ſuperato, relicta ſola infirmitate, generoſior diaeta ſumme proderat. Tunc temporis etiam cortex Peruuianus, praecipue in vino rubro infuſus, egregios effectus praeſtabat. p. 154.

Morbus inter infantes familiaris, quem febrim verminoſam dicebant, Noſtro non quidem ſemper a vermibus ortum duxiſſe videtur, ſed a peruerſo et copioſius ingeſto victu: ſymptomata febris remittentis cum vomitu, tuſſi pituitoſa, conuulſiuis et comatoſis affectibus cet. Interdum communia ſigna vermium aderant, hi tamen ipſi rarius apparebant Morbus raro vltra ſeptimanam durabat, nec periculoſus erat. Difficulter ab hydrocephalo interno diſtinguitur, niſi quum is iam vitae finem propinquam nunciat; neque morbum hunc adeo infrequentem eſſe ſuſpicatur Cl. Auctor. Morbi noſtri curatio in principio largam venaeſectionem, et poſtmodum parcas, ſed crebrius repetitas doſes rhei, pro re nata cum magneſia vel pauca portione calomelanos ſociatas, exigebat. p. 163.

Pleuritis et peripneumonia non adeo largam ſanguinis imminutionem poſcebant, neque bene ferebant; vnica, eaque moderata, in principio ſufficiebat, cui laxantia leniora ſubiungi oportebat, quae copioſas bilioſas deiectiones efficiebant; his neglectis, vltimis morbi diebus diarrhoea bilioſa p. 167.

 fune-

funeſti euentus accedebat. His laxantibus antimonialia addita, licet vomitum excitarent, tamen proficiebant, neque dolorem augebant. Veſicatoria tantae vtilitatis non erant, quantae alias eſſe ſolent. Neque in periculo diſcrimen aliquod erat, ſeu dolor dextrum ſeu ſiniſtrum latus occupaſſet, quum alias dextrum ſemper periculoſius animaduerterit noſter Auctor.

p. 172. Conſtitutio quarta ab anno 1771 incipit, in quo inauditae vehementiae hyems fere ad finem Aprilis perdurabat; reliquus annus fere totus pluvioſus erat, nonnullis tamen, potiſſimum menſe Septembri, intercedentibus diebus ſerenis. Duos primos menſes anni 1772 conſtans frigus et nix comitabantur; vſque ad finem aprilis tempeſtas varia; ſuccedentes tres menſes ſicci et calidi erant.

p. 181. Vernale tempus 1771 veras pleuritides et peripneumonias inducebat, in quibus largiſſima ſanguinis miſſio protinus a principio requirebatur, adeo vt ſubiecta iuniora, plethorica, eadem ad 30 imo 40 vncias indigerent; ſed cautione opus erat, vt tanta copia non vno impetu, ſed intra paucas tantum horas, imo intra pauca minuta, digito tantum compreſſa apertura venae, educerentur. Iuſto minor copia, etſi ſaepius repeteretur, tamen morbum trahebat, eiuſque reditum quouis vere efficiebat, quod etiam de aliis morbis inflammatoriis valet.

p. 187. Ampliſſima eſt tractatio diri iſtius morbi, qui hoc anno totam ferme Europam deuaſtauit, quare eam penitus repetere nequeamus, aliqua ſaltem momenta excerpta ſufficient. Agitatio tremorque omnium membrorum potiſſimum tum conſpicua, quum febris ad ſummum faſtigium peruenerat

(quod

(quod nono circiter vel vndecimo die contingebat, notam characteristicam huius morbi praebebant. Peius etiam signum prognosticum suppeditabat continua apprehensio stragulorum ope solius pol- p. 188. licis et indicis, quam totius manus. Sudor digito exploranti peculiarem pungentem sensationem im- p. 191. primebat, non qualis a calore excitari solet (neque cutis ipsa vltra modum calebat), sed verbis non exprimendam. Intra vndecimum ac decimum tertium diem morbus vel sensim, licet vix perci- p. 192. piendo modo, declinare incipiebat, vel aegrum trucidabat. Durante hac epidemia pauci alii morbi obseruabantur (vt idem in peste solet fieri): qui tamen rheumatismo aut erysipelati erant obnoxii, per aliquot dies febrem epidemicae similem p. 194. experiebantur, quae subito in morbum iis familiarem et solito vehementiorem, transibat, Cl. Auctor, quamquam auxilium medici nonnisi morbo ad summum gradum euecto expetebatur, ex copiosis aegris nonnisi duos amisit, quorum alter liquoribus spirituosis ad mortis fere vsque momentum haustis peripneumoniam sibi contraxerat, et alter iam in agone erat, cum aduocaretur. Venae sectio rarissime, nec nisi in primo morbi insultu locum habebat, alias certissime nocebat; ipecacuanha parum vel nihil praestabat; sudorifica, etsi ex acidis vegetabilibus, nocebant; maximi vero errores in intempestiuo vesicatoriorum vsu committebantur, sicut in genere monet Noster, in febribus p. 201. malignis nimis subitam actionem huius remedii funestum signum praebere. Cardiaca itidem morbum magis exacerbabant.

E contrario, in primo stadio morbi, acida, cum p. 204. vegetabilia, tum multo magis mineralia, v. c. elixirium vitrioli ad dimidiam drachmam quauis hora, potui admistum, conducebant, et ad praecauen-

dum morbum egregie proderant: primas tamen hic partes malis Sinensibus, si haberi possunt, Noster tribuit. Tartarus emeticus cum cremore tartari, vel vinum stibiatum decocto senae et tamarindorum additum, primas vias egregie purgabat, et sub ipso hoc effectu vires aegrorum surgebant. Tartarus emeticus etiam ad vnum vel sesquigranum quotidie plerumque exhibendus erat. In summo morbi gradu valentissimum auxilium in
p. 211. frigido positum erat, ad quod ipse instinctus aegros impellebat: imo nonnulli in aquam frigidam se immergendo sanati fuerunt.

p. 217. Eo ipso tempore, quo aegri aeri frigido exponebantur, tussim inde reportabant, quam Noster semper boni ominis, aeque ac versus finem aliarum febrium, inuenit. Praeter hoc auxilium ingens vtilitas corticis Peruuiani fuit, quem in decocto saturato, additis plerumque ad singulam vnciam corticis drachmis duabus vel tribus elixirii vitrioli, dedit: rarissime tincturam eiusdem corticis decocto addere opus erat. Corticem in substantia non tentauit, cum decoctum facilius deglutiri posset. Sed maioribus dosibus vtendum erat, ita vt intra viginti horas tres, imo in minus quam triginta horis quinque vnciae corticis adhiberentur: minores enim doses morbum magis exasperare videbantur. Saepe medicus tunc demum accersebatur, quum morbus eo iam deuenerat, vt euacuantibus, nec tempus, nec vires sufficerent, tunc largissimus corticis vsus purgationes conuenientes praestabat, adeo, vt interdum, sed cum summa cautione, quatuor vel quinque guttae tincturae thebaicae porrigendae essent.

p. 224. Nonnumquam durante vsu corticis morbus mitior et remittens paroxysmo grauiore recrudescebat, quod interdum post 24, imo 36 horas accidebat;

debat; sic etiam delirium et insensibilitas saepe per aliquot dies restabant, reliquis omnibus symptomatibus cessantibus. In statu conualescentiae, vt in aliis febribus huius indolis, vinum largiori quantitate potui admistum conducebat, quam homines perfecte sanitati restituti ferre poterant. Denique diaeta exquisitissima ad recidiuas auertendas opus erat. p. 227.

Versus finem veris anni 1772 ophthalmiae frequentes erant, potissimum ex vitiis primarum viarum ortae, et venaesectione interdum sub initium administrata, postmodum laxantibus, nitrosis, diaeta tenui, vesicatoriis et aliis vsitatis remediis adhibitis facile cedebant. Hic nimiae laudes adstringentium in hoc morbo limitat Auctor noster, eaque nonnisi inflammatione iam discussa opem ferre docet: parum aluminis vsti cum dupla portione sacchari in puluerem subtilissimum redacti et flatu oculo applicati fere omnibus aliis remediis praefert. p. 230.

De biliosis morbis huius aestatis, leuioribus solito, nihil amplius commemorat, cum superius iam de iis egerit. p. 233.

Appendix de febribus neruosis et malignis, maioris operis olim forsan prodituri prodromus, eum potissimum finem habet, vt Auctor noster conuenientiam inter hos morbos enarret, solum discrimen in maiori vel minori gradu (vltimum quippe febris neruosae stadium cum febre putrida plane conuenit) positum esse doceat, et, quicquid alii viri celeberrimi, inprimis Cll. HVXHAM et PRINGLE, de caussis illarum tradiderint, primariam tamen vtriusque caussam in vitiis primarum viarum quaerendam esse monstret. Ex his necessitatem euacuantium, damnum ex iis neglectis, et p. 237.

peruerſis reliquis medendi modis, et neceſſitatem corticis Peruuiani, ſed largius, ad minimum intra duos dies tres vncias (ſaepe tamen in ſpatio duobus diebus paullo maiori vnciis ſex vel ſeptem opus fuit), exhibendi, euincit. Frigidum aerem, iam a CELSO quam maxime commendatum; hic ſumme proficuum putat, licet eius vſus nondum experientia ſatis confirmatus ſit, quod vt fiat, quam maxime in votis habet.

XV.

M. I. MARX Med. D. obſeruationum medicarum Pars Prima, ſiſtens vſum et abuſum veſicatoriorum in delirio febrili, hiſtoriam dein ac curam febris tertianae epidemicae prioris anni. Accedunt obſeruationes medicae de ſcrophulis, obſcuritate viſus, de ventriculi imbecillitate cum aliis quibusdam ex flatibus ſubortis ſymptomatibus de catarrho ſuffocatiuo ex affecto aſperae arteriae capite deque vſu olibani in fluxu vterino. Hanouerae MDCCLXXIV. apud Ioh. Wilh. Schmid 8. pagg. 126. cum praefatione et dedicatione.

Pergit hic Cl. Auctor obſeruata medico practica *) tradere, quorum ſummam hic cum noſtris Lectoribus communicamus.

p. 15. 1) *De vſu et abuſu veſicatoriorum in delirio febrili.* Variis Auctorum ſententiis de veſicatoriis narratis monſtrat, ea non vbique eſſe adhibenda. At quam ſaepe, inquit, videmus in conſueta praxi aegro ſanguinem largiter emitti et dein

*) v. comm. noſtr. Vol. XXI. p. 622.

dein veſicatoria applicari atque mox magnum praeſcribi numerum alexipharmacorum calidorum, cardiaca, caeteraque. Quod profecto aeque cum ratione conueniet, ac ſi quis partem incendii magni prius ſupprimere velit et mox poſtea reſiduam partem adiecto puluere pyrio aut ſpiritu vini extinguere anniteretur.

Sunt veſicatoria, ex Noſtri ſententia, neruina excitantia, quae conducunt irritabilitati imminutae, debilitati neruoſae, circulique humorum languori, item plus ſeruiunt obeſis et ſucci plenis corporibus, quam ſiccis et macilentis. Et quando delirium inde deriuandum ſit, tum ea locum quoque habent, ad ſtagnantes humores reſoluendos, ad rapidiorem circulum inuitandos, quin imo ad humores, potiſſimum ſeroſos, deriuandos. p. 27.

Quod ſi vero cauſſa febrilis ſit impedita perſpiratio ac obſtructio excretionis cutaneae, frigore ortae, ad quam promouendam expellendamque cauſam febrium praeparata regulina admodum vtilia Noſter deprehendit. Dantur haec ea in doſi, vt tantummodo conamen quoddam vomendi cieant, nec vomitum ipſum moueant. Atque hic ſeruiunt omnia emetica parua in doſi adhibita, quae tunc vt diaphoretica agere, quia corpus calefaciant, noſtro tempore non amplius ignotum eſt. Id quod Noſter in ſequente capite fuſius demonſtrabit. Exempli loco nominatur hic tartarus emeticus, mittimus alia antimonialia remedia. p. 48.

Plures ſubſtantiae metallicae et inprimis mercurius et antimonium multas poſſident virtutes medicas, ſique ſalibus artis chemicae ope diſſolutae atque vnitae ſint, facile ſe cum humoribus animalibus miſcere altiusque vaſculare ſyſtema penetrare, atque vt experimur, non modo tanquam eua- p. 49.

euacuantia irritando, ſed et vi reſoluendi et deobſtruendi agere videntur.

p. 49. Sit coniecturae locus. Eiusmodi forſan erat medicina, de qua HELMONTIVS gloriatur, dicens: „vnica nimirum falce amputatur omnium febrium cauſa occaſionalis. Id remedium eſt ſudoriferum, quod incidit, extenuat, reſoluit, liquat, abradit ac ſimul abſtergit cauſam occaſionalem, vbicunque locorum ea demum extiterit. Eſtque vniuerſalis febrium medicina diaphoretica quidem inſenſibilitas et citra ſudorem praedictos effectus parans.„

p. 50. 2) *De febre tertiana priore anno graſſante.* Febris haec continuae ſimilis erat, contagioſa omnium aetatum inuadebat homines. Paroxyſmorum typus plane erat nullus. Porro Noſter obſeruauit ſaepius, quando reciderit febris in quotidianam, rariſſime in quartanam mutatam fuiſſe. Cauſam quaerit Noſter in occulta aeris diatheſi, quam in bilem praecipue agere demonſtrat. Vomitus inde quoque bilioſos in hac febre apparentes Cl. MARX deriuauit.

p. 75. Tartarus emeticus in parca doſi adhibitus multum praeſtitit in hac febre. Nec ille ſolum, ſed omnia emetica, vt vinum antimoniale HVXHAMI cet. hic dari poſſunt. RIVERII mixturae *) addidit ſpiritum nitri dulcem aut nitrum. In infantibus hac febre laborantibus, epithemate ex thure, croco, ſale communi et fuligine parato carpis impoſito, ſimul datis tartari emetici doſibus minutiſſimis, octies cum ſucceſſu curauit Noſter febres. De externis remediis, in febribus intermittentibus, quae Noſter hic quoque ſuadet, ac potiſſimum in infan-

*) v. ſupra p. 76.

fantili aetate, quae medicamenta ſaepe plane reſpuit, Cl. NEIFELD *) multa habet.

3) *De ſcrophulis.* Natura cauſſisque affectionis ſcrophuloſae bene penſitatis, ad curationem Noſter progreditur, quae in eo conſiſtit, vt vniverſalis corporis cachexia corrigatur, lentor humorum attenuetur, ſolidaque corroborentur. Atque hic ſeuere vrget diaetam. Inter medicamenta vero princeps remedium attenuans atque minutiſſima vaſcula detergens iudicat Noſter radicem rubiae tinctorum, de qua iam alibi diſſeruit **). Huic ſolet Noſter ſequens remedium adiungere: recipe vitri antimonii in puluerem quam ſubtiliſſimum redacti grana quatuor, millepedum drachma vna, gummi ſagapeni drachmam dimidiam, olei iuniperi guttas decem, miſce fiant cum ſyrupo quodam pilulae numero triginta, duae vel quatuor mane vel mane et veſpera ſumendae. Poſtea corticem Peruuianum, qui praeterea ſcrophulorum diatheſin tollit, exhibet. Externe fotus mercurialis reſoluens nocte caute vſurpandus nonnunquam ſuccedit, mercurii corroſiui ſublimati ſcrupulum dimidium, ſoluti in aquae ſimplicis vnciis tribus, addita tincturae cantharidum vncia dimidia, continens. Interdum panni non modo, verum et ſacculi floribus aurantiorum aut ſimilibus impleti externe applicabantur. Obiter hic notat Cl. Auctor corticem cum radice rubiae tinctorum, praemiſſis rhabarbarinis et ſaponaceis egregie conducere rachitidi infantum. p. 105.

4) *De obſcuritate viſus.* Quae cortice Peruviano aliisque roborantibus remediis eſt curata et cum p. 113.

*) v. ERNEST. IEREM. NEIFELDII ratio medendi morbis circuli ſanguinei v. comm. noſtr. Vol. XX. p. 291.

**) v. comm. noſtr. Vol. XXI. p. 623.

cum altero anno rediret, eadem methodo medendi et exercitio corporis iterum ea eſt ſublata. Aliud enarrat exemplum, quod ſolis antirheumaticis remediis adhibitis et emplaſtro ſtimulante, temporibus applicato, viſum recuperauit.

p. 116. Omnino ipſam ophthalmiam rarius veram eſſe inflammationem, vt a pluribus creditur, qui antiphlogiſticum poſtulant regimen, ſed ſaepius rheumaticam eſſe, atque antirheumaticis remediis ſublatum fuiſſe pluribus exemplis Noſtro apparuit. Atque hic laudat potiſſimum corticem Peruuianum cum tinctura guaiaci volatili.

p. 117. 5) *De ventriculi imbecillitate cum aliis quibusdam ex flatibus ſubortis ſymptomatibus.* Infuſum rhei aquoſo vinoſum, carminatiua et cingulum goſſypio fartum, abdomini applicatum, cum crebra frictione abdominis, vectione in rheda, equitatione et diaeta hic egregium vſum praeſtarunt.

p. 119. 6) *De catharro ſuffocativo ex affecto aſperae arteriae capite.* Atque hic vſus Noſter eſt attenuantibus, incidentibusque remediis, inprimis linimento volatili ex oleo olivarum et ſpiritu ſalis ammoniaci collo externe applicato, ita feliciter, vt viginti quatuor horis praeterlapſis, catharrus, a pituita oriundus, ceſſaret.

p 121. 7) *De vſu olibani in fluxu vterino.* Olibani vires ſunt temperatae, atque ad profluuia muliebria ab acrioribus humani corporis ſuccis et lympha praecipue acri et ſalſa nimis orta, corrigenda aptae. Fluorem album interno olibani vſu in multis feminis Noſter curauit. Drachmam nempe dimidiam olibani ſeu thuris, ſaccharo triti aquaque cinnamomi tenui in formam potionis redacti, addita

tin-

tinctura corticis Peruuiani exhibuit cum decocto ſaſſaparillae et chinae ponderoſae. Regio vteri ſpongiis madentibus calido decocto florum papauerum et chamomillarum fouebatur. Diaetae ratione habita et lactis cura, aegra redacta eſt ad ſuam laudabilem temperiem.

XVI.

Die heilſamen und höchſt wunderbaren Wirkungen des Waſſerfenchels oder der ſogenannten Peer-Saat bey verſchiedenen Krankheiten des menſchlichen Körpers von D. IOHANN HEINRICH LANGE *Stadtphyſicus zu Lüneburg, wie auch der Römiſch Kaiſerlichen Academie der Naturforſcher und der herzoglichen Deutſchen Geſellſchafft der ſchönen Wiſſenſchafften zu Helmſtädt Mitglied. Neue verbeſſerte Auflage Francfurt und Leipzig. Im Verlag der Hechteliſchen Buchhandlung.* 1775. 8. *m. K. Seitt.* 48. *ohne Vorrede.*

i. e.

De ſalubribus et admirandis effectibus foeniculi aquatici in variis morbis corporis humani. Auctore IOANNE HENRICO LANGE. M. D. cet.

Botanica huius plantae deſcriptione et comparatione cum alia planta addita, hiſtoriam huius p. 13.
plantae Cl. LANGE tradit eiusque fata enarrat, partes conſtitutiuas perſequitur et eius effectus experimentis atque tentaminibus declarat. Icon huius

ius plantae, huic libro adiecta, desumta est ex alio libro *), quoniam Nostro optima videtur.

p. 16. Inter remedia domestica, quae a Brunsuigensibus rusticis adhibentur, est foeniculum aquaticum sine dubio princeps. Vtuntur enim eo in vulneribus, sugillationibus, contusionibus, fracturis, haemoptysi et phthisi, malo hysterico, febribus intermittentibus, flatulentia et aliis pluribus morbis. Inprimis semen huius foeniculi aquatici seu phellandrii aquatici laudatur, cuius contusi cochleare cum pane, butyro non salito illito mane, ieiunoque ventriculo sumunt. Externe inter vsum huius seminis pura seruentur vulnera aqua, et saliua sana dein deligentur. In malignis scorbuticis et carcinomaticis idem Noster obseruauit.

p. 18. Porro laudat Cl. LANGE hoc remedium in imminente phthisi ex haemoptysi, et asthmate.

p. 21. Iam reliquos illius seminis effectus, quos Noster partim non Ipse obseruauit, partim inter dubios refert, hic memorantur. Atque hic potissimum febres intermittentes, vbi illud semen cum osse sepiae coniungitur, malumque hystericum nominantur, item vmbilicales et crurales herniae ipso eo semine tolluntur. Id quod iam affirmauit LAVRENTIVS HEISTERVS **) qui idem hoc semen contra hernias laudauit et disquisitioni et vsui chirurgorum suasit.

Foe-

*) Phellandrologia physico medica seu exercitatio physico medica de medicamento nouo: vulgo *Peer Saat* dicto et multis in morbis tam hominum, quam animalium celebrato. Iam vero experimentis physico chymicis et obseruationibus medicis illustrato ab ARTHVRO CONRADO ERNSTINGIO M. D. et Practico Brunsuicensi. 1739. 8. c. f.

**) v. diss. de hernia incarcerata suppurata saepe non letali Helmstad. 1738. 4.

Foeniculi igitur aquatici diſcutiens et balſamica vis cum ex his obſeruationibus eluceat, locum illud meretur in materia medica. Quod tanto magis fieri poteſt, quanto citius vim balſamicam et vulnerariam per internum eius vſum illud ſemen prodit. Omnino Noſter optat, vt medici remedia domeſtica attendant et eorum vſum determinent ſecundum artis medicae praecepta et fidam experientiam, quoniam horum vſus vulgo non deſtituitur vanitate, praeiudiciis, traditionibus cet. quibus autem remotis, ea domeſtica remedia humanae ſocietati valde vtilia atque proficua redderentur. Eſt enim communis error vulgi, eiusmodi remedia vt vniuerſalia celebrandi et omnibus morbis opponendi. Vti ipſum hoc foeniculum exempli adinſtar ſeruire poteſt. Praeter hos enim morbos, hic a Noſtro dictos, dicitur illud ex mente vulgi prodeſſe oedemati pedum omni, hydropis ſpeciebus omnibus, ictero, cachexiae, menſtruorum ſuppreſſioni, fracturisque, vbi cum fructu et fruſtra eo vſi ſunt. p. 25.

Per deſtillationem Noſter ex foeniculo aquatico, ſal volatile, ſpiritum volatilem vrinoſum nec exiguam olei copiam, quod conueniebat cum oleo cornu cervi, et acri, amaro et balſamico ſapore erat praeditum euocauit. Maturationem vero ſufficientem huius ſeminis hic vrget Cl. LANGE, quae medio Auguſti potiſſimum accidit, et ſemen tum praeterea fuſco rubro cum flauo viridi colore eaque magnitudine eſt, quam habet commune ſemen foeniculi. Eſt contuſio huius ſeminis aliquantisper moleſta ob oleoſam eius indolem. p. 27.

His praemiſſis effectus huius remedii tentaminibus illuſtrat Cl. LANGE atque confirmat. Plurima attinent vulnera. Loco ſaliuae interdum No- p. 28.

ſter elegit lac tepidum, quod et nobis ſemper praeferri debere videtur, quoniam ſana ſaliua, quam vult hic Noſter, rara eſt. In vno exemplo inter vſum huius foeniculi apparebant menſtrua nec vllum cicatricis remanebat veſtigium. Id quod ad proprietates huius ſeminis Noſter refert.

p. 38. In cancroſis vlceribus mammarum eo ſemine interne et externe cataplaſmate radicis conſolidae maioris coctae cum butyro non ſalito et cereuiſia alba ad pultis conſiſtentiam feliciter vſus eſt. Porro et in fiſtuloſis vlceribus, aſthmate, dolore pectoris et ſputo purulento, vbi corticem Peruuianum cum foeniculo aquatico exhibuit. In pulmonum laeſione per externam vim, vbi magna cruoris copia exſpuebatur. electuario ex cortice Peruuiano, foeniculo aquatico et ſyrupo de ſymphyto FERNELII et infuſo arnicae verae cum optimo ſucceſſu vſus eſt.

p. 47. Quaedam monita inter vſum huius ſeminis. Vinum, aqua vitae et aromata noxia ſunt, quoniam ipſum hoc ſemen exaeſtuat ſanguinem. Ventriculum vero illud confortat. Sub initio curae purgans cum mercurio dulci eſt exhibendum et poſtea in plethoricis hominibus venaeſectio eſt admittenda. Nimius motus et ſudorem excitans eſt vitandus, quoniam volatiles balſamicae partes foeniculi nimis copioſe atque celeriter e corpore eliminantur, quae, diutius ſi remaneant, nutritioni auxilium praeſtant. In haemopthyſi et pthtiſi imminente. item externis laeſionibus, cumfebre vulneraria coniunctis, ſuadet Cl. LANGE corticem Peruuianum cum foeniculo coniungere, et omnia potulenta fortiora et exaeſtuantia aegris interdicere, ne potu quidem coffeae excepto, locoque eorum permittere tenue decoctum fagopyri cet. cum pauxillo ſucci

citri et ſaccharo. Iuſcula nimis nutrientia inprimis vero carnium, noxia ſunt. Nec minus hic ſeruit caro ſuilla alio atque alio modo praeparata, pariter duri et flatulenti cibi.

XVII.

Abhandlungen und Beobachtungen aus der Arzneygelahrheit von einer Geſellſchafft von Aerzten in Hamburg. Herausgegeben von D. PAVL DIETRICH GISEKE, *der Phyſik Profeſſor. Hamburg. gedruckt von Carl Wilhelm Meyn* 1776. 8. *Seitt.* 357.

i. e.

Tractatus et obſeruationes ex medicina a Societate medicorum Hamburgenſium. Editore PAVLO DIETERICO GISEKE. M. D. et Profeſſore Phyſices.

Coeperunt ſcilicet maxime vtiliter nonnulli medici conſilium anno 1772 conueniendi inter ſe, obſeruationes medico practicas communicandi et amico examini communiter ſubiiciendi. Vt autem hi conventus tantam, quantam optabat Societas, nanciſcerentur vtilitatem, et ordine potiſſimum placerent, conſtitutum eſt, omnes res tam, quae proponebantur, quam, quae diiudicabantur, ſcriptas tradere. Et huic potiſſimum legi tribuitur ſumma conſenſio amicorum in maximo ſaepiſſime diſſenſu, quae per tres annos iam durauit. Ab epiſtolis huius Societatis eſt Cl. GISEKE, qui, volente ita Societate, obſeruationes quasdam hic communicat, ita tamen, vt cuiuslibet ſententias tradat, praeterea vero nihil curet, et Auctori ipſi prorſus relinquat. Recenſiones librorum, inter ſe communicatas non integras Cl.

GISEKE, vulgauit, ſed id ex iis potiſſimum delibauit, quod, vel vlteriori rei propoſitae explicationi inſeruire, vel ad aliter ſentiendum allicere poſſet. Nouitatis ſtudium non quaerit Societas, Lectorique perinde eſſe arbitratur noſſe Auctorum nomen, quod hic reticuerunt.

Nos hic tractatuum inſcriptiones indicabimus et de quibusdam ſpeciminis loco videbimus.

p. 1. (1 *De dignitate medicinae* *).

p. 18. 2) *Diſquiſitio quaeſtionis : Reſtituunturne fere omnes aegri vi naturae et ſunt itaque medici non neceſſarii* **)?

p. 32. 3) *Annotationes quaedam ſuper quaeſtionem: cur medici non ſemper tantum praeſtent, quantum per artem ſuam adeo amplificatam poſſint* ***)?

p. 52. 4) *De eminentia veterani medici prae iuniore et quantum experientia conferat ad practicam cognitionem perfectiorem reddendam* †).

p. 67. 5) *Quaedam de incertitudine in medicina* ††). Exemplum hic narratur de cephalalgia, cuius cauſſa non potuit detegi nec viuo, nec mortuo, aegro. Arbitramur autem cum eo, qui recenſet hanc tractationem, cauſſam huius doloris capitis per multos annos durantis

*) Lect. d. 4. Febr. 1772.

**) Lect. d. 10. Nouembr. 1772.

***) Lect. d. 22. Iunius 1773.

†) Lect. d. 17. Octobr. 1773.

††) Lect. d. 1. Septemb. 1772.

rantis, nec alio morbo tandem letali cedentis, fortasse posse repeti a bile praeternaturaliter mixta et inde nata alui obstructione. Nam aluo laxantibus aperta, cedebat capitis dolor, item remittebat ille per tres dies, postquam crassam et viridem bilem aeger euomuerat. Quae cum ita sint, non temere, qui recensuit hunc tractatum, desiderat bilis disquisitionem in cadauere. Etiamsi enim aliae atque aliae praeternaturales mutationes in cerebro sunt repertae, tamen hae non ab initio videntur adfuisse, sed verosimiliter vltimo morbo obortae sunt, nec capitis dolorem causarunt.

6) *Proposita ad labores definitos* *). p. 78.

7) *De diuersis methodis artem medicam amplificandi et discendi cum diiudicatione tractatus: de laboribus definitis.* p. 89.

8) *De praestantia lactis humani prae animali et de officio matrum lactandi* **). Hac occasione disputatur de passionibus et moribus, quatenus a lacte deriuari possunt, id quod VANDERMONDE aliique sunt autumati, et hic reiicitur. p. 120.

9) *Hypotheses de propria et interna ratione variolosi contagii et obiectiones contra illud. Quid experientia de illo docet* ***). Primum quidem hypotheses variorum Auctorum, de contagio varioloso ab Arabibus medicis vsque ad nostra tempora enarrantur et reiiciuntur. Infectionem Noster largitur cum Cl. TISSOTO, febris autem diuersitas non pendet a contagio varioloso, sed per corpus, quod p. 135.

*) Lect. d. 1. Mart. 1774.
**) Lect. d. 14. April. 1773.
***) Lect. d. 4. Februar. 1772.

quod infectum eſt, et ab aliis externis conditionibus determinatur.

p. 143. Ille, qui hanc rem diiudicauit, vnam hypotheſium earum, quarum mentio hic eſt facta, et quae cernitur in pathologia verminoſa, inter alios et ab Ill. LINNAEO *) propoſita, defendit. Confugit Noſter nempe ad animalia infuſoria, quae in omni liquóre, ex affuſa ad animales vel vegetabiles partes aqua, nata ſeſe offerunt diuerſimodeque mouentur. Id quod et Cl. WRISBERG accurate experimentis illuſtrauit **). Noſter porro omnem omnino fermentationem ab his animalibus infuſoriis repetit et hanc ſuam hypotheſin de variolis viuis confirmat mercurialium medicamentorum efficacia in variolis, cum ea animalcula interficiantur a mercurio. Inoculatio contagium extenſiue auget, et intenſiue imminuit. Vti in fermento panis, quanto maior eſt farinae quantitas, tanto minor fit panis acor.

p. 150. 10) *Refutatio Sydenhamianae et Boerhaauianae explicationis de morbo varioloſo* ***).

p. 156. 11) *De metaſtaſi lactis* †). Noſter illam ad vterum et extremitates inferiores et ſuperiores vidit, aſſeritque ſequentia:

1). Hic morbus ex nulla nota cauſſa ſine praeiudicio poteſt repeti. Viginti grauidae vno eodemque vtuntur vitae genere et duae fortaſſe incidunt in hunc morbum.

2) Nec

*) Diſſ. ſiſtens exanthemata viua Reſp. *Io. C. Nyander*, quae inſerta eſt amoenitatum academicarum LINNAEI Vol. V. no. 82. p. 92. v. comm. noſtr. Imae decad. ſuppl. I. p. 108.

**) v. comm. noſtr. IIdae decad. ſuppl. I. p. 167.

***) Lect. d. 3. Mart. 1772.

†) Lect. d. 28. April. 1772.

2) Nec facilis nec difficilis partus confert quid ad hunc morbum.

3) Regimen puerperae hunc morbum neque excitat, neque arcet.

4) Aegrae hoc morbo laborantes, quae Noſtri curae erant commiſſae, ipſae lactarunt et lactis non ſuperflua gauiſae ſunt copia, lochiis inſuper rite fluentibus.

5) Vidit Noſter hanc lactis aberrationem cum et ſine febre. Optima methodus medendi huic aberrationi lactis cernitur in hoc morbo impediendo et arcendo. Cl. LEVRETI remedium e ſale tartari nonnulli quoque ferre pariter nequeunt, atque vnguenta. Epithemata ſicca quoque non iuuant.

12 et 13) *Quaedam de criticis diebus* HIPPOCRATIS *). Diuerſimode hic diſputatur de diebus criticis. p. 160. p. 189.

14) *Nonnulla monita de abuſu venaeſectionis* **) In morbis e. gr. chronicis, ab acri et bilioſa colluvie in ſyſtemate gaſtrico, inteſtinali, meſenterico, hepatico, extra vias circulationis poſita cum putrida indole, vti et HVXHAMVS monet. p. 206.

15 et 16) *De crocis martis eorumque effectu noxio interno* ***). Reiicitur eorum internus vſus et externus modo permittitur, ferrique ſcobi plus virium adſcribitur, quam omnibus eius praeparatis chemicis. Id quod in ſequenti decimo ſexto tractatu vlterius probatur. p. 226. et p. 237.

*) Lect. d. 5. Ianuar. 1773. Lect. d. 16. Februar. 1773.
**) Lect. d. 31. Mart. 1772.
***) Lect. d. 30. Septembr. 1772. Lect. d. 31. Mart. 1772.

p. 248. 17) *Quaedam de borace* *). Cum borax remedium ſit reſoluens, cum ſal ſedatiuum in eo contentum dolores leniat, deliria coerceat et lochia promoueat, porro cum cremor tartari, addito borace, ſolubilior reddatur: Noſter hanc in rem vlterius inquirebat, ac potiſſimum coniunctionem boracis cum cremore tartari attendebat tam in inflammatoriis morbis, quam in chronicis viſcerum obſtructionibus.

p. 251. Bis eapropter exhibuit Noſter duas partes cremoris tartari et vnam partem boracis in peripneumonia et dolor ſubito remittebat et expectoratio quoque accelerabatur. Praeterea aliquoties aluus quotidie mouebatur ab vna vncia huius pulueris. Porro eodem cum fructu in febre bilioſa viſcerumque abdominalium obſtructione hoc puluere Noſter vſus eſt. Similia tentamina cum hoc puluere a Cl. BERGIO enarrantur in nouis actis naturae curioſorum **). Obiectiones contra hoc remedium cernuntur in diuerſitate agendi. Cremor tartari enim eſt refrigerans et borax exaeſtuans remedium.

p. 255. 18) *Meditationes de remediis ſpecificis* ***). Narrat hic Noſter quaedam, vt corticem Peruuianum in febribus intermittentibus, mixturam Swietenianam in lue venerea, frigida balnea in neruorum debilitate cet. et optat, vt plura eiusmodi in poſterum inueniantur.

p. 273. 19) *De effectibus inopinatis remediorum emeticorum* †). Euomebatur nempe magna copia cruoris,

*) Lect. d. 8. Dec. 1772.
**) Tom. IV. 1770. 4. obſ. XXV. p. 95.
***) Lect d 10. Nouembr. 1772.
†) Lect. d 10. Nouembr. 1772.

oris, quae inveteratum dolorem in liene mitigabat et vetula ſeruabatur. In ſene vero emeticum foeces ſanguinolentas letales produxit. Obſtructiones vlceraque in abdomine contra emetica indicant.

20) *De externo vſu caſtorei in conuulſivis motibus* *). p. 277.

21) *Duae obſeruationes de vſu camphorae in magna doſi.* Exhibitae ſunt drachmae tres camphorae cum gummi Arabici mucilagine, quae optime camphoram ſoluit **), in variolis per duos dies cum optimo effectu, et pariter vtilis fuit et illa externe. Interim tamen, etiamſi magnae doſes camphorae laudantur ***), quaedam dubitationes hic adiiciuntur, quae contra nimium camphorae vſum quodammodo pugnant. Camphora enim cum vino et opio eam habet proprietatem, vt primum neruos roboret, dein maiorem debilitatem inducat. Porro b LVDWIG experientia confirmatur, duo grana camphorae eundem effectum habere, quam decem; et drachmam vnam vidit Noſter quotidie per ſex dies ſine effectu vllo exhiberi. Item vrgetur hic coniunctio camphorae cum nitro depurato et aceto, quoniam ſola inflammationem, ſaltem aeſtum ventriculi et anxietates procreat. cet. p. 281.

22) *De morbo ileo* †). Cauſa huius morbi erat vel intuſſuſceptio, vel ſpaſmus. Illam non poterat laudanum SYDENHAMI iuuare, et hic videtur Noſtro non eſſe cauſa ſola motus periſtaltici inuerſi. Quoniam autem laudanum vomitus leniuit, et ae- p. 299.

 ger

*) Lect. d. 2. Septembri. 1772.
**) v. comm. noſtr. Vol. XXI. p. 140. 513.
***) v. ib.
†) Lect. d. 10. Novembr. 1772.

ger ſanatus eſt, ille, qui recenſet hunc caſum, omnia ſymptomata hic a ſpaſmo repeti poſſe arbitratur.

p. 307. 23) *De vlceribus, quae haemorrhagia aluina ſuperueniente ſanata ſunt* *). Mulier quadraginta et duorum annorum, menſtruis rite fluentibus, ſaepe lipothymia et epilepſia affecta ſentiebat in toto corpore pruritum, inprimis in extremitatibus inferioribus, vbi et vlcera apparebant, Tum acerbis doloribus in regione oſſis ſacri aegra cruciabatur, quibus poſt duos dies haemorrhagia aluina ſuccedebat, qua tres librae ſanguinis tenuis et cruoris emanabant. Durante hac haemorrhagia per quatuor dies, cedebat haec et debitum lunare ſequebatur. Vlcera autem interea ſicca fiebant et conſolidabantur, nec lipothymia atque epilepſia reuerſa ſunt. Duplicem Noſter hanc criſin iudicat. Vlcera enim epilepſiam et haemorrhagia vlcera iuvabant. Fontem praeterea huius haemorrhagiae altius **) quaerit Auctor, quam in vaſis haemorrhoidalibus.

p. 310. 24) *Obſeruatio de retropulſae ſcabiei effectibus* ***). Hi cernuntur in effluxu acris ſeroſae materiei ex papilla dextrae mammae, qui durabat per quatuor annos, vix autem externis remediis cedebat, in peripneumoniam incidebat. Qua curata, poſt annum ſanguinolentam materiam exſpuebat, quam purulenta ſequebatur copioſa. Quae cum ita eſſent et praeterea Noſter luis venereae haberet ſuſpicionem, dabat mercurium ſublimatum cum camphora interne et externe ſetaceum in cer-

*) Lect. d. 7. Iul. 1772.

**) v. comm. noſtr. Vol. XX. p. 690.

***) Lect. d. 4. Aug. 1772.

ceruicem applicuit. Quatuordecim diebus non plane praeterlapſis, febris et ſputum purulentum cum leuamine aegri imminuebantur et ſex hebdomadibus poſt ſcabies totum corpus occupabat cum maiori indies ſymptomatum imminutione. Hic vtebatur aeger vnguento mercuriali Werlhofiano, cui Noſter ſub finem ſulphuris portionem addebat, et continuabat per quatuor menſes vſu ſublimati ita, vt viginti et octo grana ſublimati interea ſumſiſſet. Alimenta erant lac et panis albus. Simulac autem tuſſis et ſputum prorſus ceſſarant, ſetacei loco fonticulum in ea mamma, quam primum ſcabioſa materia petierat, curabat Auctor noſter et corticis Peruuiani vſum per menſem ſuadebat. Et ita aegrum ſine tuſſi, aſthmate et ſcabie ſubinde reconualeſcere vidit.

25) *De tetano ab externa laeſione.* Ille non prius curabatur, quam amputato digito laeſo. Quo diſquiſito, prima phalanx laeſa et acuminata erat, ita, vt per perpetuam irritationem nec opium, nec alia medicamenta illum tetanum ſedare potuerint. p. 313.

26) *De hemiplegia faciei*)* Externe feliciter hic eſt aqua Hungarica cum ſapone Veneto et nonnullis guttis olei caiaput adhibita. p. 319.

27) *De quodam linguae cancroſo vlcere feliciter curato **)* Videtur potiſſimum hoc vlcus dyſenteria accedente curatum fuiſſe. Cicuta vero et aqua Goulardiana cum liquamine myrrhae antea adhibita, inprimis cum iam ante dyſenteriam ichor cancroſus p. 322.

*) Lect. d. 7. Iul. 1772.

**) Lect. d. 5. Mai. 1772.

ſus in pus bonum ſeſe mutauiſſet, indubitato plus praeſtiterunt, quam dyſenteria.

p. 329. 28) *De inuerſo et deſcendente vtero* *). Per viginti annos hic deſcenſus vteri adſuit et ſine grauiditate ille apparuit. Primo magnae cum eo coniunctae erant haemorrhagiae, dein fluor albus malignus accedebat. Quoniam autem ſine grauiditate nulla inuerſio vteri fieri poſſit, arbitratur Noſter, hanc mulierem fuiſſe grauidam et forte inter partum ab obſtetrice male eſſe tractatam.

p. 333. 29) *De iniectionibus in gonorrhoea ad eius curationem accelerandam* **). Quamdiu inflammatio aderat, tam diu lac aqua dilutum tepide iniiciebatur; qua ſedata, ſequente ſolutione vtebatur: Mercurii ſublimati corroſiui granum vnum ſolue et tere in aqua calcis viuae vnciis duabus, dein adde mellis roſarum eandem quantitatem. Et hac iniectione optime materiam effluentem correxit, etiamſi et interne ſunt remedia adhibita.

p. 336. 30 et 31) *Fragmentum de vtilitate caſuum me-*
p. 346. *dicorum et continuatio eius* ***). Sed ſufficiant haec, quae breuiter hic excerpſimus et exſpectamus faſciculum ſimilem latine ſcriptorum tractatuum, qui a Societate eſt pollicitus in praefatione.

*) Lect. d. 3. Mart. 1772.

**) Lect. d. 6. Decembr. 1774.

***) Lect. d. 8. Decembr. 1772. Lect. d. 5. Ian. 1773.

XVIII.

XVIII.

Rerum naturalium hiſtoria, nempe quadrupedum, inſectorum, piſcium variorumque marinorum corporum foſſilium, plantarum exoticarum, ac praeſertim teſtaceorum exiſtentium in muſeo Kircheriano; edita iam a P. PHILIPPO BONANNIO, nunc vero noua methodo diſtributa, notis illuſtrata, in tabulis reformata, nouisque obſeruationibus locupletata, a IOH. ANTONIO BATARRA, Ariminenſi, Philoſophiae Prof. Pars. I. Romae MDCCLXXIII. In typog. Zempeliana vetere Venantii Monaldini Bibliopolae. Fol. 1 Alph. 14plagg.

Iam a. MDCCIX. editum eſt a PHIL. BONANNI muſeum Kircherianum forma folii totius: cum vero diuendita eſſet prima editio, noua haec editio Cl. BATARRAE curis commiſſa eſt, qui totum muſeum in duas partes diuiſit, quarum prior, ea, quae in titulo indicantur, corpora naturalia continet, altera vero teſtacea complectitur. In praefatione huic parti praemiſſa Cl. BATARRA hiſtoriae naturalis vtilitatem demonſtrat atque contra methodorum copiam, diuerſitatemque nomenclaturae dicit, eamque reiicit, praeterea autem, quod vehementer miramur, matheſeos omnem vſum negat. Quum BONANNII liber iam cognitus ſit, nos de Cl. Editoris opera inprimis hic agamus.

Ordine magis ſyſtematico corpora naturalia recenſere promittit, atque in notis ſubiectis, nomina animalium deſcriptorum ex aliis linguis, et ab aliis Auctoribus, tum veteribus, tum nonnunquam recentioribus, LINNAEO etiam data, commemorat; ob-

obſeruationesque et eorum, et ſui ipſius de natura corporis deſcripti inſtitutas exponit, omninoque multa ad melius intelligendum BONANNII textum praeſtitit, erroresque eius ſaepe correxit.

p. 10. Primo *de Quadrupedibus.* Ad cornua *Caprae Rupicaprae* adnotat: Rupicapram habere os frontale valde depreſſum ſupra nares, fere vt *Delphinus*, et integumenta plicam quandam conſtituunt. Perperam autem quidam ſtatuerunt eſſe rimam interne in palato apertam: Cl. BATARRA enim contrarium in capite rupicaprae vidit, quod in Mu-
p. 16. ſeo Cl. PLANCI conſeruatur. Recte reprehenditur icon de cornu *Rhinocerotis* data: qua occaſione Cl. Editor bonam ſatis deſcriptionem huius bruti dat, atque notat, modum, quo ad cubandum corpus diſponebat: coepit namque totum corpus a cauda ad caput ancipiti vndulatione tarde vrgere, dein inflexis lente anterioribus cruribus, et hinc poſterioribus poſtquam ventre terram attigit, totum corpus depoſuit, et capite verſus alterum latus declinato pronum iacuit.

p. 22. *Hippopotami amphibii* LINN. noua datur icon, etſi nón optima.

Quadrupeda ſequuntur *Reptilia* et *Inſecta*, pauca quidem et imperfecte deſcripta. De *Vipera*
p. 34. ſ. *Colubro Bero* LINN. agens commemorat FELICEM FONTANAM, qui de veneno Viperae egregie ſcripſerit. Putat FONTANA Viperae venenum nec acidum, neque alcali eſſe, neque in ſanguinem agere, ſed immediate in muſculos, iisque irritabilitatem auferre, et gangraenam in iis producere. Addit Cl. Editor capitis viperae iconem, ita, vt dentes veneniferi conſpici poſſint dentesque evulſos ſingulatim depingi curauit; ſed omnino male facta

eſt

eſt icon, praeſertim, quae coloribus fucata eſt. Crotali, quoad partes genitales anatome, ex *Actis Lipſ.* a. 1684 deſumta eſt, et crepitaculum deſcribitur: p. 36.
quod facta ad perpendiculum ſectione, ex variis pileis Phrygiis coaleſcere videtur, alio in aliud inſerto. Quilibet pileus ex tribus conſtat annulis et apice oſſeo.

Affirmat Cl Editor, quod alii multi negant, p. 39.
morſum *Lacertae vulgaris* eſſe noxium, et conuulſiones diras inducere. Obſeruauit Noſter in Agro Ariminenſi *Lacertae* ſpeciem, quae *Stellioni* multum ſimilis eſt, eo, quod totum dorſum ſuperius viride habet, in cuius medio a capite ad caudam linea protenditur, quae ex nigris trapeziis coaleſcit; cutis reliqua toto cinerea et maculis nigris adſperſa eſt: aliamque, cute cinerea nata, non viridi, maculis nigris adſperſam.

Ex Inſectis quaedam, vt *Scorpio*, *Lucanus ceruus*, *Pediculus*, *Pulex*, *Cimex*, *Culex*, deſcribuntur; ac poſteriora, vti etiam ſquamae alarum de variis Papilionis ſpeciebus ſumtarum, microſcopio aucta depinguntur; ita tamen, vt icones ex aliis ſumtae ſint, et coloribus multum deformatae. Simili modo variae partes plantarum, ſpinae, aculei, textura foliorum, pappus florum, et ſimilia, microſcopio diſquiſita et depicta traduntur. Sic etiam ſanguinis atque vermiculi aceti et piperis examen, vti quoque de piſcium ſquamis quaedam traduntur. Squamae hic diſquiſitae ſunt, *Triglae Lucernae*, *Pleuronectis ſoleae*, et *Mulli* cuiusdam. Claſſe tertia foſſilia comprehenduntur, et quidem 1. metalla et ſemimetalla 2. Succi oleoſi tam liquidi, quam concreti. 3. Marmora, lapidesque ſilicei, Gemmae, et figurati. 4. Petrefacta. 5. Salia et 6. Terrae. Sed omnino fatendum eſt et BONAN-

NIS

nii textum, et BATARRAE notas parum de vera fossilium natura proponere, multa superflua atque imperfectas descriptiones afferre. Caeterum saepe Cl. BATARRA alios scriptores nominat, etsi et hic optimos saepe omisit, atque vana remedia recte reiicit.

p. 98. In Etruria TARGIONIVS cupri fodinas detexit; Eugubini quoque Aeris fodinas habent, quas neglectas, nuper STVPPANIVS proferre in apricum tentauit. Ad Ferrum Cl. BATARRA, quod mirandum est, perperam refert *Stalactitem calcareum*, ramosum, vulgo *Flos ferri* dictum.

p. 123. In agro circa Bibiennam fodina Amianthi inventa est, qui valde albus et filamentosus erat. Taurini ars amianthum nendi restituitur.

p. 138. Opercula cochlearum esse putat partem eiusdem organicam, quae simul cum testa conspicitur.

p. 153. In Classe quarta *Pisces et reliquae maris incolae* continentur, vt sunt *Squali* quaedam species, ex *cetaceis* animal, *Capitolium* dictum, quod, etsi ab ARTEDIO ad *Delphinum* interrogatiue refertur, nobis tamen, cum dentes in maxilla inferiore tantum habeat, *Physeteris* species, et haud dubie *macrocephalus* esse videtur. Cl. BATARRAE huius subiicit dimensionem, nouamque priori substituit
p. 162. iconem. — *Raiae* species tres in mari Hadriatico Editor affirmat, *Raiam fullonicam*, *laeuem*, *et oxyrynchiam*, quarum quasdam partes describit. Miramur BATARRAM, cum ordinem musei mutauerit, Astacos, Cancros, Asterias, aliaque insecta et vermes sub vna classe cum piscibus referre, a quibus tamen insigniter differunt. Huc etiam relata sunt Litho-
p. 169. phyta. Defendit Cl. BATARRA sententiam de animalitate horum corporum, sat bene: etsi multa plura et grauiora huius rei afferri potuissent argumenta.

Bonae

Bonae ſunt Cl. Editoris ad lithophyta obſeruationes, ſpecies curatius definientes.

Praeterimus Claſſem quintam, in qua apparatus rerum peregrinarum, ex variis orbis plagis collectus, fructus ſcilicet, plantae, aues et alia quaedam animalia comprehenduntur: cum vix, vel noui quidquam, vel ſatis vtilis reperiamus. Non poſſunt enim peregrinae res, in muſeis ſaepe mutilatae, bene deſcribi.

In Appendice reperitur.

1. Epiſtola Cl. IO. MAR. DE TVRRE ad Cl. BATARRAM, in qua putat, partes ſanguinis globoſas comprimi poſſe; ſtructuram pilorum eſſe intus compoſitam particulis irregularibus, et inciſuris, globulisque diſtinctam; BONANNI diſquiſitiones microſcopicas eſſe ſaepe falſas; et venenum Tarantulae eiusque curationem muſicis ſonis eſſe dubiam, atque ſola vulgi opinione confirmatam. p. 234.

2. Epiſtola BATARRAE ad IOH. CHRISTOPH. AMADVTVM: vbi varia a ſe inuenta deſcribit corpora naturalia: primo *Vrticam*, quae *Patera Neptuni* illic dicitur; haec quatuor pollices diametro habet, albida, et pellucida eſt; palpitationem et motus vitales extra aquam marinam per diem oſtendit. Ex vna parte plana, ex altera varios in circumferentia bulbos habet. Pars media ſulcum prominentem habet; craſſities corporis lineam circiter aequat. Nobis ſtructura vix cum *Meduſa*; ſed magis cum *Actinia* conuenire videtur. p. 233.

2. Vuam marinam ſ. oua ſepiarum. 3. Marinum corpus, quod Marſupium appellatur. Putat hoc eſſe *Cancri* cuiusdam ouum ſeu vterum. In cauo marſupii aliud continetur corpus, in quo cancelli reperiuntur, quod ſpeciem Amnii eſſe ait.

 Si

Si exiguus cancer ad lupini fere magnitudinem pervenit, adſcendit, marſupium perforat et exit. Cancer eſt hirſutus, a RONDELETIO *vrſus* dictus. *Cancro Maena* LINN proximus. 4. *Experimenta circa Hirudines marinas*, quae in aliam aquam miſſae ſemper perierunt, neque corpori humano applicatae, ſugunt.

p. 236. 5. Obſeruata circa *Raias*, vbi KLEINII obſeruata Miſſ. Piſc. III. p. 41. corriguntur. Nempe omnes *Raiarum* mares pene duplici inſtruuntur. Deinde quilibet Raiae penis oſſiculis decem conſtat. Raia femina autem vnicum vterum habet, atque veſica vrinaria carere dicitur, oviductus autem et vreteres in vtero deſinere. 6. *Trachinum Draconem* deſcribit, eiusque iconem mediocrem dat. 7. Sub nomine piſciculi ignoti deſcri-
p. 238. bit laruam *Ranae* cuiusdam.. 8. *Tellinam Peloridem*, cum animale. Animal per duos corporis trientes caudis neglectis e teſta eminet. Duas cylindricas habet caudas, atque defendit Noſter eaſdem eſſe entrochi protypum. 9. Corpus marinum ſpongiae ſimile, tubuloſum, in quo *Oniſci cetis* latebras quaerunt. Nominat illud *Alcyonium caudatum*. 10. *Fucum globoſum*, *laciniatum*, *croceum*. 11. *Spongiam*, *ramoſam*, *flauo croceam*, non alibi deſcriptam. 12. *Porum Anguinum* IMPERAT. Atro rufi coloris, qui eſt *Cellepora Spongites* LINN. 13. *Porum facie Sabinae* IMPER., quem MARSIGLI. hiſt. de la Mer. Planch. XXXII. depinxit. 14. Animal, quod Manum marinam, quae eſt LINNAEI *Alcyonium exos*, MARSILIVS dixit; ſed ſi ex icone colligere licet magis videtur *Gorgoniae* ſpecies eſſe,
p. 243. et forte *Gorgonia ſetoſa* LINN. 14. Quaedam foſſilia, vt Numulariam, ſ. Cornu Ammonis paruum petrefactum, et concretiones Gypſeas, qua-

quarum vnam Tarſum, alteram Pilam Feretranam dicit.

3. HYACINTHI VOLII, Bonon. Med. Prof. de quadam Gypſi ſpecie. Lapidem diſquirit, qui a PASSERIO lignum foſſile habitus eſt, atque in Italia paſſim reperitur: experimenta chemica autem demonſtrarunt, eſſe eum Gypſum fibroſum.

Quodſi generatim noſtrum de hoc libro iudicium ferre licet, putamus eum temere nimis pretioſum affectum eſſe, neque tamen vel rerum deſcriptarum grauitate aut nouitate, neque bonis deſcriptionibus aut iconibus ſe commendare. BONANNII textus, eo, quo ſcripſit tempore, magis perfectus vix elaborari poterat, noſtris temporibus autem valde eſt mendoſus; atque etſi Cl. BATARRA multa emendauit, multaque addidit, nimis multa tamen ſunt ſuperflua, plerumque ex aliis ſcriptoribus ſumta, nouas ad naturam ipſam factas, curatas deſcriptiones ſane paucas reperimus. Omnino itaque de vſu, quem, vel periti naturae, quoniam pleraque cognita ſunt, vel tirones cum non perfectam rei cognitionem accipere poſſint, ex hoc libro capiant, dubitamus. Icones ſunt imperfectae, tum quoad ſculpturam, tum etiam colorum illuſtrationem: vix hariolari licet, quod corpus indicetur. Triplici forma prodiit hic liber folio minori, tabulis non coloratis atque coloratis, et charta regia tabulis coloratis.

XIX.

Recueil de cente trente trois oiſeaux des plus belles eſpeces, gravés ſur LXXXVI. planches, et colorés d'après nature par d' habiles maitres. à Rome. chez Houchard et Gravier libraires françois. MDCCLXXI. fol. reg.

i. e.

Collectio trigentarum et trium auium, tabulis aeneis octuaginta et ſeptem, vivis coloribus illuſtratis depictarum.

Iuuat indicare aues hic depictas, quae ſine vlla deſcriptione, absque nominibus Claſſici Auctoris, ſolo nomine triuiali, Gallico, Latino et Italico, tabulae ſingulae aeneae ſubſcripto, prodierunt.

Tab. I. *Falco fuluus* LINN.

II. Falco, *Aquila romana*, *colore caſtaneo* dictus: mas et femina, cera pedibusque luteis, femina fronte, genis, roſtrique mandibula ſuperiore coeruleis, collo ſubtus carneo, corpore fuſco; mas dilute caſtaneus.

III. *Falco Melanaetus.* LINN.

IV. Falco, *Aquila Etruſca* hic nominatus: roſtro, cera, pedibusque coeruleis, corpore nigro cineraſcente, fauce flaua.

V. *Falconis gentilis* LINN. varietas, *Aquila rapax*, *ſ. naeuia* dicta.

VI. *Falco leucocephalus* LINN.

VII. *Falco chryſaëtos* LINN. haud bene picta.

Tab. VIII.

Tab. VIII. *Falco fuluus, var β. canadenſis.* LINN.

IX. Aquilae Pullus, cuiusnam ſpeciei ſit, neque indicatur, neque coniicere licet.

X. *Falco Haliaetus* LINN.

XI. *Vultur Aquilinus* dictus, an *Harpyia* LINN. roſtro pedibusque ſanguineis, corpore nigro et ferrugineo.
Emberiza Cyris LINN. quae male picta ex EDWARDI opere huc ſumta eſſe videtur.

XII. *Vultur Percnopterus.* LINN.

XIII. *Vultur Monachus* LINN.? occipite prominente, collo albo corpore bruno: dicitur hic *Vultur leporarius.*

XIV. *Vultur Braſilienſis* RAII, *qui eſt V. Aura* LINN. Sed cum deſcriptione LINNAEI non conuenit: coeruleus eſt, remigibus rectricibusque ſubnigris, tectricibus alarum brunis depingitur.

XV. *Vultur Papa* LINN.

XVI. *Vultur barbatus* LINN.

XVII. *Vultur aquilinus* cinereus; remigibus extimis nigris, capite flauo, pedibus carneis.

XVIII. *Falco vulgo in Etruria Milano.* an *F. ſubbuteo* LINN.

XIX. *Falco Aquilinus* fuſcus, an *Falco Gyrfalco* LINN. at pedes, non lutei, ſed cinerei.

XX. Eadem ſpecies, pedibus humerisque ſanguineis.

Tab. XXI. *Falco barbarus.* LINN. mas, vt videtur: brunus, rectricibus, caudaque coerulescente abdomine albo, fusco maculato.

XXII. *Falco Pygargus* LINN. femina.

XXIII. *Falconis Halyaeti* LINN. varietas.

XXIV. *Falco cyaneus* LINN. femina.

XXV. *Falco Buteo* LINN. mas.

XXVI. *Vultur Albiulla* LINN. male picta.

XXVII. *Falco boeticus*, rostro aquilino, an *Vultur barbatus*, iunior, LINN.

XXVIII. *Falco tinnunculus* LINN.

XXIX. *Falco gentilis* LINN.

XXX. *Falco barbarus.* LINN. femina.

XXXI. Varietas praecedentis pennis mutatis.

XXXII. et XXXIII. *Falco Palumbarius* LINN.

XXXIV. *Falco lanarius.* LINN. pedes vero sunt flauescentes, collum abdomenque rufum maculis brunis.

XXXV. *Falco Gyrfalco* LINN. ex Muscouia.

XXXVI. *Strix stridula* LINN. et *Accipitrina* PALL *).

XXXVII. 1. *Falco*, *Albanella rufescens* dictus: corpore ruso bruno, rostro pedibusque subnigris, cauda subtus alba.

2. *Falco* in Etruria vulgo *Barletta*; niger, pectore, remigibus primoribus in basi albis, crisso et femoribus plumosis rubris, orbita lutea.

XXXVIII.

*) vid comm. nost. Vol. XXI. p. 310. cf. et D'AVBENTON t. 463. comm. nostr. Vol. XXI. p. 16.

Tab. XXXVIII. *Falco coerulescens* LINN. ex EDWARDO videtur esse desumtus. et *Falco murorum*, qui etiam est *F. tinnunculus* LINN.

XXXIX. *Falco*, *Albanella torquata* dictus; nigro brunus: tectricibus alarum caudaque albo coeruleis, capite dilute bruno, rostro coeruleo, pedibus flauis.

XL. *Falko Gyrfalco*, LINN. aetate canescens. *Falco tinnunculus* LINN. varietas, capite remigibus caudaque coeruleis.

XLI. Eiusdem varietas, remigibus nigris, cauda fasciata.

XLII. 1. *Falco*, vulgo *Barletta*, superius fuscus, subtus rufescens, tectricibus alarum, et rectricibus mediis coeruleis, exterioribus et remigibus subnigris:

2. *Falco* cinereo coerulescens, crisso flauo, cera, pedibus orbitaque rubris.

XLIII. *Falco diuersicolor*, coeruleo, rubro, flauoque varius 2. *Falco paruerius*: LINN.

XLIV. 1. *Falco Nisus*. LINN. Emerillon 2. *Falco Palumbarius*. LINN. Vtriusque huius *Falconis* varietas tabula XLV. sistitur.

XLVI. *Falco Nisus*, LINN. femina. 2. *Falco sacer*, cera pedibusque luteis, corpore rufo, coeruleo cinereoque vario, rostro coeruleo.

XLVII. 1. *Cuculus mindanensis et* 2. *coeruleus* LINN.

XLVIII. *Cuculus sinensis et* 2. *paradiseus* LINN.

Tab. XLIX. 1. *Cuculus cristatus.* 2. *niger.* LINN. male tamen coeruleus pingitur.

L. *Cuculus glandarius.* LINN.

LI. *Cuculus canorus* LINN. 2. *C.* niger et albo mixtus, cristatus: supra niger, subtus albus, collo subtus flauo, remigibus primoribus rubris, rectricibus duabus extimis albis, cauda rotundata.

LII. 1. *Cuculus coromandus.* LINN. 2. *C. aeruginosus*, supra rufus, subtus albus, transversis maculis fuscis.

LIII. *Cuculus Iamaicensis* longiroster: capite viridi, corpore supra bruno, subtus albo coerulescente, cauda cuneata, rectricibus subtus nigris apice albis: rostrum male sculptum, rostro anserino similius, quam *Cuculi* est.

LIV. *Cuculus variegatus.* 2. *C. Persa* LINN.

LV. *Caprimulgus Europaeus*, cum var. *β.* LINN.

LVI. *Strix Asio.* LINN.

LVII. *Strix Nyctea.* 2. *Scops* LINN.

LVIII. *Strix funerea* LINN.

LIX. *Strix Otus* LINN.

LX. et LXII. *Strix Bubo.* LINN.

LXI. *Strix Aluco.* LINN.

LXIII. *Strix flammea* LINN. *et Nyctea.*

LXIV. 1. *Strix hudsonica*, alba rufo varia. 2. *Strix rufa;* inauriculatae ambae.

LXV.

Tab. LXV. *Strix ulula.* 2. *Strix alba;* forte prioris varietas.

LXVI. 1. *Strix flaua* dicta; sed est bruna, subtus albo viridique varia. 2. *Strix cinerea*: ambae inauriculatae, pedibus nudis pictae.

LXVII. *Psittacus Macao.* LINN.

LXVIII. 1. *P. erithacus.* 2. *aestiuus* LINN. *var.*

LXIX. *P. serenus.*

LXX. *P. amazonicus.* LINN.

LXXI. *P. amboinensis.* 2. *garrulus.* LINN.

LXXII. *P. accipitrinus.* 2. *garrulus. var. β.*

LXXIII. *P. leucocephalus.* 2. *aestiuus* LINN.

LXXIV. *P. lory.* 2. *aestiuus* LINN. varietas.

LXXV. *P. brasiliensis.* 2. *cristatus* LINN.

LXXVI. *P. domicella.* 2. *autumnalis* LINN.

LXXVII. *P. Ararauna.* LINN.

LXXVIII. et LXXIX. *P. cristati* LINN. varietates.

LXXX. 1. *Lanius canadensis.* 2. *manillensis*, niger abdomine dilute coeruleo, axillis, vropygio, et rostri basi albis. 3. *L. Senegalus.* 4. *L. Barbarus.*

LXXXI. *Lanius collurio* LINN. 2. *L. madagascariensis*, *supra coeruleus subtus albus.* 3. *L. curuirostris.* LINN.

LXXXIII. *Lanius coerulescens.* 2. *L. cristatus.* 3. *L. cayanus.* 4. L. totus sanguineus, rostro pedibusque flauis; Surinamensis.

Tab. LXXXIV. 1. *Lanius minor*, rufo cinereus. *Frisch.* au. t. 61. 2. *L. rufus.* LINN. 3. L. madagascariensis, maior, viridis, subtus albus BRISS. II. t. 19. f. 2. D'AVB. t. 374.

LXXXV. 1. *Lanius Excubitor.* 2. eius varietas. 3. *minimus*, passeri similis, fuscus, pedibus rostroque subnigris.

LXXXVI. *Paradiseae.* 1. *apoda*, eiusque varietates 2. *regia.* ex EDWARDO sumta.

Quodsi iudicium nostrum de iconibus requiritur, non possumus, quin ingenue fateamur, eas esse omnino rudes, atque potissimum offendere artem sculptoriam, quae nostris temporibus multo magis profecit: Accedit et hoc, quod colores crasso nimis et rudi penicillo illiti sint; vt adeo ei rei, quae in titulo indicatur, esse nempe has icones a summis artificibus factas, non conuenire possimus. Caeterum saepe etiam situs multarum avium nimis est distorsus, flexus, et incongruus. Interim tamen ex his rudiusculis iconibus licet auis ipsius, quae depingitur, si eam iam cognoueris, aliquam similitudinem reperiri. Et si primae essent de auibus icones, laudem et plausum mererentur: cum vero iam plures iconographi, EDWARDVS, FRISCHIVS, BVFFONVS, et cuius icones nuper indicauimus, *) D' AVBENTONVS adsint, non videtur multum vtilitatis, ex hoc satis pretioso libro redundare: cum praeterea nulla adsit auis descriptio, vel aliae de historia auium obseruationes. Sane haud multum emolumenti in scientiam naturalem, ex his libris sperandum est: cum augeantur temere sumtus impendendi, et iconibus malis, saepe tirones et alii in errores ducantur.

XX.

*) v. comm. nostr. Vol. XXI. p. 11.

XX.

Marmora et adfines aliquot lapides coloribus ſuis exprimi curauit et edidit *Adamus Ludovicus Wirſing*, Chalcographus Norimbergenſis. Noribergae. 1775. fol. 6. plagg. Tab. aen. 13.

Depictae ſunt ſeptuaginta et octo marmoreae tabellae, in forma quadrata ſciſſae, quae varietates colorum ſatis inſignes marmoris, ex diuerſis regionibus Germaniae ſumti, repraeſentant. Addita eſt breuiſſima quoad colores deſcriptio Germanica et Latina, in qua locus natalis indicatur, tum etiam magnitudo fragmentorum marmoris, in quae vnaquaeque varietas ſecedere ſolet.

Tabulae ipſae multa arte pictae ſunt: interim tamen multum abſunt icones a nitore naturali marmoris ipſius; cum maculae venaeque diuerſi coloris male expreſſae ſint, praeſertim albae. In vniuerſum etiam hanc rationem, marmora illuſtrandi, phyſico mineralogo plane inutilem iudicamus, cum, vti ſatis conſtat, colorum varietas in marmore innumera ſit, neque ex ea ſola, ſed ex duritie et ſubtilitate particularum marmorum diuerſitas aeſtimetur.

XXI.

IOHANN IACOB FERBERS *Beſchreibung des Queckſilber Bergwerks zu Idria in Mittel Cräyn. Berlin.* 1774. *Bey Chriſtian Friedrich Himburg.* 8. 5. *Bog.* 3. *Kupf.*

i. e.

Deſcriptio fodinae hydrargyri, quae Idriae in Carniolia inferiori reperitur; Auctore IOANNE IACOBO FERBERO.

Exactiſſimam atque omnibus mineralogis certe acceptiſſimam Cl Auctor hoc libello dat deſcriptionem fodinae Hydrargyri Idrienſis, ita quidem, vt hiſtoriam naturalem eiusdem, ipſam fodinae culturam, et numerum operarum, eorumque diſtributionem et ſtipendia iis data, machinarum hydraulicarum illic adhibitarum, tum etiam contuſionis, triturationis, et loturae, docimaſiae et vſtionis ſ. ſublimationis minerarum rationem exponat: deinde ſyluarum naturam, eaque, quae ad politiam monticolarum ſpectant, expenſas nempe et reditus, et magiſtratus indicet: denique quaedam hiſtorica de hac fodina referat.

p. 1. *Idria* poſita eſt in altitudine polari 45 ½ graduum, in valle, quae vndique montibus calcariis, qui eiuſdem cum alpibus ſummis Carniolicis ſunt indolis, cincta eſt. In valle ipſa ab occidente verſus orientem aqua nonnullorum fontium et pluuialis fluit; fluuius *Idria* ſ. *Idriza* autem ab oriente verſus occidentem ruit.

Mons, qui a mineris nomen habet, (*der Erzberg*) ab horizonte vallis, quinquaginta perticas Idrienſes eleuatur, humo fertili tegitur, ſub quo argilla calce mixta ſ. marga reperitur: His ſuppoſitus lapis

pis calcareus, qui vel albeſcentis, vel flaueſcentis, vel nigreſcentis eſt coloris, atque lapidem montis conſtituit: incumbitque hic vti alibi *) ſchiſto argillaceo, in quo, tamquam lata vena, calcareum perforante, minerae omnes mercuriales reperiuntur, qui itaque lapidem venae hic conſtituit, et probabiliter cum lapide argillaceo, qui in alpibus Carnioliae, calcareo lapidi ſubiacet, in altitudine nondum detecta cohaeret.

Huius venae ſchiſtoſo - argillaceae iacens et pendens eſt lapis calcareus, extenſio eiuſdem eſt a meridie verſus ſeptentrionem: quoad deſcenſum eſt vena *erecta* maxime, quamuis in ſuperioribus *pendens*, et in inferioribus locis *improba* ſit. Craſſitie variat, interdum vnam, in pluribus autem locis decem, imo viginti quatuor perticas aequat. In venae craſſiore loco interdum cunei ſpati cal- p. 6.
carei, vel compacti argillacei lapidis intruſi ſunt, quae venam in plures minores diuidunt.

Schiſtus argillaceus venae eſt mollior, atque bituminoſus, ſaepe pice montana, inſtar lithanthracis miſtus, ita vt ad flammam ardeat. Schiſtus hic ad lapides primaeuos, et qui lapide calcareo prius adfuerunt referendus eſt, atque prius iam Hydrargyro videtur penetratus eſſe, quam lapide calcareo tegeretur. Partes calcareae, ſchiſto immixtae, tum etiam cunei calcarei ſpatoſi in rimis reperiundi inundationibus originem ſuam debent. Atque forte mutatio hydrargyri in cinnabarem **), poſtea, calcarei particulis adlatis, facta eſt.

Hy-

*) cf. Cl. Auctoris litteras, quas indicauimus in comm. noſtr. Vol. XX. p. 244. vti quoque Cl. de BORN literas. vid. comm. noſtr. ibid. p. 506.

**) cf. Cl. WIGLEBII chemica ſcripta, qui Cinnabaris parationem humida via docuit.

p. 10. Hydrargyrum et Cinnabaris in vena Idrienſi, vel omnem lapidem venae ſchiſtoſum penetrarunt, et quaſi in mineram mutarunt; vel in fiſſuris, et glandulis compacta reperiuntur. Quo magis niger, et mollis eſt ſchiſtus, eo magis etiam hydrargyro abundat. Minerae ditiores plerumque ſunt margaceae, quae ſi non maiori pyritae copia praeditae ſunt, quam ad mineraliſationem hydrargyri opus erat, polituram aſſumunt, et in centenario, ad 80 libras hydrargyri continent. In ſchiſto compacto et ſicco hydrargyrum natiuum reperitur. In fiſſuris et rimis calcarei lapidis interdum cinnabaris teſſularis et cubicus, cryſtalliſatus adhaeret. Optaremus, vt Cl. Auctor curatius has cryſtallos deſcripſiſſet.

Tota Idrienſis fodina ambitum complectitur, quoad longitudinem venae extenſae 350 perticarum, quoad latitudinem 130 perticarum: altitudo maxima verticalis eſt III. perticarum.

Quotannis exinde 3000 centenarii hydrargyri obtinentur.

His praemiſſis Cl. Auctor breuiter mineras et lapides hic reperiunda recenſet, cum iam a Cl. SCOPOLI*) indicata ſint, varia tamen addit, vt Gypſum cryſtalliſatum, forma vitrioli martialis cryſtallis ſimile. Minerae mercurii hic dicuntur rubra, (*Rotherz*) hepatica, (*Lebererz*) bituminoſa, (*Branderz*) coralliformis; (*Korallerz*) atque fibroſa (*Schnürelerz*): eas vero nihil eſſe niſi, ſchiſtum vario modo ab hydragyro penetratum, ſupra iam diximus.

Ad

*) Vid EI. tentam. de hydrargyro Idrienſi. Venet. 1761. 8. et *Einleitung zur Kenntniß der Foſſilien.*

Ad aëris circulationem promouendam nullis opus eſt machinis, cum ea per ſe ſuſtineatur: inquibusdam tamen locis, praeſertim vbi hydrargyrum natiuum in molli ſchiſto reperitur, vapores noxii ſulphurei ſunt, atque operarii illic vix per duas ſeptimanas commorari poſſunt, alias ſaliuatione atque artuum tremore affliguntur. Aquae vero machinis, aquis iterum agitatis, extrahuntur. p. 35.

Lotio minerarum hic duplex eſt: altera, quae ſolum lotio his in locis dicitur, fit cribris ſeptem vel pluribus ſibi impoſitis, ita vt ſubtiliora infimum occupent locum: ita maiora et ditiora fruſta a minoribus et pauperioribus ſeparantur: altera eſt ea, quae vbique fieri ſolet, atque hic elutriatio dicitur *). p. 38.

Separatio hydrargyri a terris et ſulphure fit ſublimatione, atque quidem modus eam inſtituendi conuenit quoad eſſentialia cum ea, quam Cl. IVSSIEV in *Actis Pariſinis* **) deſcripſit, in multis tamen magis eſt correcta: correctio praecipue in eo conſiſtit: camera ad fumum recipiendum exſtructa, diſſepimentis in plura ſpatia diuidatur; quo fit, vt hydrargyri vapor prius refrigeretur et condenſetur, quam in aërem liberum expandatur, atque ſic nihil mercurii perdatur. Caeterum Cl. Auctor omnem ſublimationis methodum vberius et curate deſcribit, fornacesque tabulis aeneis delineatas tradit; recte autem reprehendit ſtudium hanc artem hic tacendi atque tamquam arcanam tractandi, quod vti generatim a doctis et rerum peritis abeſſe debet, ita hic ignorantiae in chemicis doctrinis manifeſtum eſt ſignum. Nam oſtendit p. 42.

Cl.

*) vid. WALLER. metallurg. p. 200. vid etiam SCOPOLI princip. mineral. p. 151.

**) vid. Mem. de l' Arat. de Paris. ann. 1719. p. 461. ſqq. cf. SCOPOLI. l. c. p. 154.

Auctor multis modis hic errores committi; ipsa elutriatione multum cinnabaris perdi; sic per iuncturas aludulorum magnam hydrargyri copiam vaporum forma diffundi: mineras post aliquot horas in fornace ipsas aduri sicque compingi, et exitum impedire, id quod facile agitatione minerarum prohiberetur; cameram vaporariam nimis esse a fornace propinquam, neque vllum fere esse, aerem in hac refrigerandi adhibitum remedium, quod tamen aqua machinisque aereis fieri posset: atque maxime vtile esse futurum, si lapis calcareus, tanquam fusionis adiuuans, mineris immisceretur, quod hic negligitur.

Nos dignissima tantum indicauimus, plura omittere cogimur, quae potissimum politiam fodinarum spectant; certe autem sperare licet, librum hunc lectu dignissimum ab iis, quorum interest, ipsum diligenter lectum iri: Cl. Auctori autem cum omnibus veris naturae studiosis pro tam vtili et egregia fodinae Idriensis descriptione gratias libenter agimus.

XXII.

IOHANN HÜBNERS *curiöses und reales Natur- Kunst- Berg- Gewerk- und Handlungs Lexicon, darinne nicht nur die in der Physik, Medicin, Botanic, Chymie, Anatomie, Chirurgie und Apothekerkunst, wie auch in der Mathematick, Astronomie, Musick, Mechanick, bürgerlichen und Kriegs- Baukunst, Artillerie, Schiffarthen etc. ferner bey den ritterlichen Exercitien; bey Bergwerken, Jägerey, Forstwesen, Fischerey, Gärtnerey; wie auch in der Kaufmannschaft, bey Buch-*

halten und in Wechſelſachen, bey Künſtlern und Handwerkern gebräuchlichen Kunſtwörter beſchrieben werden: Sondern auch alle im Handel, und Wandel, ingleichen im Jure und vor Gerichte vorfallende Wörter, deutlich erkläret ſind. Welches als der zweete Theil des realen Staats-Converſations und Zeitungs-Lexici mit groſſem Nutzen zu gebrauchen. Ehemahls herausgegeben von D. GEORG HEINRICH ZINKEN, *ietzt aber aufs neue durchgehends verbeſſert und umgearbeitet. Mit römiſch. Kaiſerl. und churfürſtl. ſächſiſchen allergnädigſten Privilegiis. Leipzig. In Iohann Friedrich Gleditſchens Handlung.* 1776. 8. *mai. Seiten* 2538.

i. e.

IOANNIS HÜBNERI curioſum et reale naturae, artium, metallorum, fodinarum et commercii Lexicon cet.

Etiamſi completas et perfectas rerum propoſitarum deſcriptiones hic liber non complectitur; tamen eum vtilitate non plane deſtitutum eſſe manifeſto apparet ex variis eius editionibus, quae ſubinde prodierunt.

Contenta in hoc libro partim ex inſcriptione libri ipſius poſſunt intelligi, partim ex praefatione b. HÜBNERI cognoſci. B. ZINKIVS quidem iam multas res in eo correxit et accuratius definiuit; attamen cum res ſpectantes hiſtoriam naturalem, quae hodie inprimis diligentiſſime colitur, multis erroribus ſcatebant, eae potiſſimum in hac ipſa noua editione, quam hic indicamus, curatius ſunt propoſitae et prorſus aliter interdum elaboratae.

Linnaeana nomina in animali et vegetabili regno vbique adhibita ſunt: ita enim confuſio et repetitio multorum vnam eandem rem indicantium nominum diuerſis in locis eſt euitata et ſpatium aliis nouis articulis eſt impletum. Plantae non ſolum officinales, ſed et oeconomicae, hortenſes et exoticae hic inueniuntur, atque inprimis quidem arbores ex America Septentrionali, quae plantationibus ſtruendis ſeruiunt.

Regnum minerale ſpectantes res ſecundum WALLERIVM deſcriptae et chemice emendatae ſunt. Quae pertinent ad anatomiam et chirurgiam res, breuius et hoc recte quidem ſunt indicatae, quoniam medici et chirurgi alios ſciunt fontes.

Ex articulis aſtronominicis id, quod ſuperſtitionem ſapit, de influxu ſcilicet ſtellarum in corpora et terreſtrem globum cet., omiſſum eſt. Ex his ergo, quae in praefatione ad nouam hanc editionem leguntur, patet multas res, vt ſermonem in hoc lexico ipſum, emendatas eſſe et mutatas ita, vt ſubinde illud magis magisque correctius et emendatius euaſurum eſſe ſperare liceat.

XXIII.

FRID. BERN. ALBINI de natura hominis libellus. Lugd. Batauorum, apud Petrum Delfos Iun. MDCCLXXV. 8. mai. plagg. 14½ c. praefatione.

Accedit huic libro ſuppellex anatomica. Pars prior rerum anatomicarum, quae phialis continentur in liquore limpido; pars altera rerum anatomicarum, quae ſiccatae conſeruantur. Haec igitur praeparata anatomica, quorum nonnullorum iam BERNHARDVS SIEGFRIED ALBINVS in academicis an-

annotationibus ſuis aliisque ab EODEM ſcriptis libris mentionem fecit, tredecim plagulis accurate hic deſcribuntur. Atque ipſa haec ſuppellex anatomica licet ſat magna, tamen in titulo libri ipſius, de quo nunc videbimus, non eſt indicata, et quoniam nouus numerus paginarum eſt inceptus, plagulas tredecim ſuppellectilis, cum plagulis quatuordecim et dimidia ipſius libri in inſcriptione libri non ſimul ſupra indicauimus.

Neglectis coniecturis ex ſectis artificioſe cadaveribus, ex oeconomiae humanae tum integritate, tum ab aegritudine, recreatione attento perſpectis animo, hominem deſcribit totum Cl. ALBINVS, nec nouam vult, vti in praefatione Ipſe profitetur, proferre doctrinam. Cum quaſi eorum ſit compendium, quae frater Noſtri, in anatome olim et chirurgia, dein et in phyſiologia ductor ac praeceſſor docuit in ſcholis: quin etiam complectatur cogitata, familiares inter ſermones ab eo accepta, aliaque, aut in manuſcriptis obuia, aut impreſſis in operibus definita. Haec omnia in praefatione ipſa inueniuntur.

Conciſo dicendi genere has inſtitutiones Noſter conſcripſit, ideoque breuitati ſtuduit. Ordo huius rei tractandae, quem ſequutus eſt Cl. Auctor, placebit. Nomina vero interdum occurrunt, quae novitatem produnt, vti ſunt *nutricatio*, *burſula*, *virginal*, *cadurdae*, *receptaculum venoſum dextrum*, *ſpiritualis fiſtula*, quae excipit pulmones.

Praeterea et index locuples rerum in hoc libro contentarum eſt a Noſtro additus duplex, quorum vnus res de natura hominis indicat, alter ſuppellectilem anatomicam recenſet.

Haec, quae ſequuntur exempli loco addimus.

p. 3. *Principia hominis.* Sunt in homine corpus; vis actuoſa; mens.

p. 5. Siue *actuoſa vis*, ſiue impetum faciens, ſiue ſenſilitas, ſiue irritabilitas, ſiue vitalis dicta, natura ſua non cognoſcitur.

Coniunctio corporis, vis actuoſae, mentis.

p. 7. Conſpirant corpus, vis actuoſa et mens.

Phaenomena vnionem docent, cuius modus ignoratur.

p. 8. *Poteſtas agendi principiorum hominis in ſe inuicem.*

Actuoſa vis multis modis corpus afficit; ab eoque afficitur.

Vix veroſimile coniunctas inter ſe vim actuoſam et mentem vnam conficere naturam, quae pro conditione partium corporis, quibus ineſt, alia efficit, aliaque; atque alio alioque modo ab iis afficitur.

Determinare vetat ignota vtriusque natura.

Dubium faciunt proprietates vis actuoſae in brutis ſimiles ac in homine, illaeque mentis in homine ſolo perfectae; imperfectae, ſi vllae in brutis.

p. 11. *Oeconomia hominis.* Corpus viuum agit, multisque defungitur.

Eſt *functio* agendi poteſtas, quae efficere apta, quamuis non efficiat.

Actio re ipſa efficit.

Functio eſt *vitalis, naturalis, animalis, genitalis.*

XXIV.

XXIV.

Noua phyſica medica.

Academia Regia chirurgica *Pariſienſis* ſequentem cum viris eruditis communicauit quaeſtionem: *Exponere regulas diaeteticas reſpectu inprimis alimentorum in curatione morborum chirurgicorum.*

(*Expoſer les regles diététiques relatives aux alimens dans la cure des maladies chirurgicales*).

Praemium erit nummus aureus quingentarum librarum Gallicarum pondere. Tractatus ſunt ſcribendi vel Gallica vel Latina lingua et Cl. LOVIS, qui ab epiſtolis perpetuo eſt Academiae, ſolutis vectigalium pecuniis, ante finem anni 1776. tradendi.

Inter ea problemata a Societate Regia ſcientiarum *Hafnienſi* propoſita, indicamus hoc, quod claſſem eiuſdem phyſicam attinet et ita ſeſe habet: *explicare geneſin acidi nitroſi exquiſitis experimentis.* Qui hancce rem optime expoſuerit, nummum aureum centum thaleros Danicos aequantem praemii loco accipiet. Elaborationes ipſae Gallica, Latina, Germanica vel Danica lingua ſcriptae mittantur ante Maii 1777 finem Ill. DE HIELMSTIERNA.

Regia *Gottingenſis* ſcientiarum ſocietas repetit quaeſtiones, quae et a nobis partim ſunt memoratae.

Ad Nouembrem anni 1776.

Quaenam vegetabilia in Hannouerano territorio ſine cultura creſcant cet *).

Ad Iulium anni 1777.

Haec quaeſtio attinet *vſum vitrioli albi oeconomicum* **).

*) v. comm. noſtr. Vol. XX. p. 552.

**) v. ib. Vol. XXI. p. 168.

Ad Nouembrem anni 1777.

Quaerit ſocietas: *num coryza equorum ſit contagioſa?* *)

Ad Iulium anni 1778.

Solida inſtructio pro ruſtico, qua tempeſtatum viciſſitudinum, quoad rura, per omnia anni tempora habere poſſit rationem.

Commentaria ante Maium et Septembrem ſemper ſunt tradenda. Praemii valorem et alias cautiones mittendorum commentariorum ex locis hic laudatis intelligere poſſunt Lectores.

Societas oeconomica *Petropolitana* hanc theſin propoſuit:

Dare et deſcribere modum, facile, nec adeo ſumtuoſe ſalis culinaris praeparandi, idque ex diuerſis ſalſis lacubus, quos Academici in itineribus ſuis ultimis per Ruſſiam detexerunt, ipſum ſeparandi ſolo adiuuante calore ſolis, quod ita purificetur et a ſale amaro et ab imperfecto culinari, quae fere ſemper mixta inter ſe inueniuntur, ut uſurpari poſſit ad omnia alimenta ſale condienda.

(*Donner et decrire un moyen aiſé et peu couteux de preparer le ſel de cuiſine, qu'on peut tirer des diuers lacs ſalés, que les Académiciens ont decouverts en Ruſſie, dans leurs derniers voyages, de façon que ce ſel ſe depoſe de lu même, et par la ſeule chaleur du ſoleil, qu'il ſoit purifié tant du ſel amer, que du ſel de cuiſine imparfait qui ſ'y trouve ordinairement mêlé, et qu'on puiſſe l'employer pour ſaler les alimens quelconques*).

Qui hoc problema definiuerit, accipiet monetam viginti et quinque numos aureos Hollandicos aequantem, ſi quidem ante Octobrem 1776. acceperit Societas. Conſcribantur tractatus Ruſſica, Ger-

*) v. comm. n. Vol. XXI. p. 344. ſeqq.

Germanica vel Gallica lingua et inſcribanrur: *à la Societé économique libre de St. Peterſbourg.*

Excellentiſſimus CHRISTIANVS GODOFREDVS GRVNER Profeſſor medicinae in Academia, quae *Ienae* floret, celeberrimus, die 6. Februarii 1776. inter ſodales Academiae Naturae curioſorum eſt receptus, atque etiam nuper Conſiliarii Aulici munere a Sereniſſimo Duce Saxo-Vimarienſi ornatus eſt.

Experientiſſimus CONSPRVCH in Academia militari *Stuttgardina* Profeſſor medicinae ordinarius creatus, nec non Cl. MORSTATT *ibidem* deſignatus eſt Profeſtor.

Cl. I. W. GVLDBRANDT medicinae Doctor Hafnienſis Conſiliarii Aulici honore eſt condecoratus.

Maxima cum voluptate relatum legimus Cl. IGNATIVM DE BORN *) muſeum quod Vindobonae ſeruatur, deſcripturum eſſe. Quotannis volumen eius deſcriptionis pollicetur.

Cl. CHRISTOPHORVS GOTTLIEB BÜTTNER medicinae doctor et anatomiae profeſſor publicus ordinarius, tunc temporis Rector Academiae Regiomontanae die 10. Aprilis 1776. anno aetatis ſexageſimo octauo eſt mortuus.

Cl. IOANNES PIPER Archiater Regius et Conſiliarius Aulicus**) *Hafniae* aetatis anno ſeptuageſimo tertio diem ſupremum obiit.

*) v. comm. noſtr. Vol. XXI. p. 170.

**) v. comm. noſtr. Vol. II. p. 543.

Cl. CAROLVS PHILIPPVS BRANDES Medicinae Doctor, chemiae professor cet. *) anno aetatis quinquagesimo sexto *Berolini* vitam cum morte commutauit.

Experientissimus I. F. LENTNER Physicus Brigensis die 21. Maii 1776. desiit viuere.

Experientissimus SEIP, qui *Hamburgi* cum nominis celebritate medicinam fecit, summa senectute pressus ad finem praeteriti 1775 anni ibidem ex hac vita discessit.

Quae beatus Illustris LIEBERKÜHN olim industria laborum sibi comparauerat praeparata anatomica, hucusque apud haeredes viri celeberrimi optime conseruata, venalia nunc offeruntur, vna cum iconibus quarundam praeparationum sub auspiciis Illustris Possessoris a peritissimo pictore *Balbe* ad viuum dexterrime delineatis. Collectio praeparatorum vt plurimum selectissimorum, structuram membranarum, glandularum, vasorum et viscerum praecipue illustrantium, partim artificiosissimis iniectionibus coloratorum, continetur duobus thecis nitide exstructis et ornatis.

No. 1. In prima cystide continentur CXIV. praeparata. Quodlibet eorum capsulae singulari ex aurichalco confectae inclusum est, in cuius fundo, nigro colore obducto, praeparatum repositum ope vitri politissimi a latere opposito affixi optime sese conspiciendum dat. Omnes capsulae numerum indici respondentem incisum habent, et microscopio tam simplici, quam composito immitti possunt, quod ex argento totum confectum tam artificiose con-

*) v. ibid. Vol. III. p. 351. Vol. IV. p. 725.

conſtructum eſt, vt non ſolum vſui anatomico, ſed omnibus, vbi microſcopio opus eſt, ſeruire poſſit. Lentes multaque ad apparatum microſcopicum pertinentia, omnia ex argento confecta, in patinis aureis repoſita inueniuntur.

N. 2. In altera cyſtide XLVIII. praeparata repoſita iacent tabulis vitreis planis laeuigatis, hermetice ſigillatis incluſa. Vnumquodque ex his praeparatis ſingulari machinae microſcopicae ex aurichalco confectae et neceſſario apparatu inſtructae adaptatum eſt.

N. 3. Icones XIX. et duae tabulae aeneae.

Beati LIEBERKÜHNII *vidua Berolini* degens, *primam* offert thecam pretio *centum et ſexaginta* nummorum aureorum Fridericianorum: ſecundam pretio *octoginta* eorum nummorum aureorum, ſic vti *icones* pretio *quadraginta* nummorum aureorum venales ſunt.

In theatro anatomico *Gothano* Cl. SVLZER per hyemem 1776. cadauer equinum, praeſentibus multis artis veterinariae amicis diſſecuit, vt chirurgi atque medici veterinarii iuniores diſcerent internarum partium ſtatum.

XXV.

Supplementum indicis ſcriptorum phyſico medicorum, quae anno 1771. prodierunt.

Giornale d' Italia ſpettante alla ſcienza naturale e principalmente all' agricoltura, alle arti, ed al commercio. Tomo ſettimo in Venezia 4. c. f. (*Plurimae, quae in hoc opere continuato inveniuntur res, ſpectant oeconomiam, artes, commerciaque, pauca ad hiſtoriam naturalem pertinent.*

 Ela-

Elaborationum nimirum nouarum, quae potiſſimum laudantur, recenſionum ex vtilibus Italicis libris et breuium relationum de libris exteris viciſſitudo in eo opere occurrit. In hoc ſeptimo, quem hic indicamus, tomo de turfa, de morbis mororum albarum et index botanicus plantarum pabularium continetur.

Noui commentarii Academiae Petropolitanae Tom. XVI. v. comm. noſtr. Vol. XX. p. 13.

Auserleſene mediciniſche, anatomiſche und botaniſche Abhandlungen der Römiſch Kaiſerlichen Academie der Naturforſcher 30ter Theil Nürnb. 4. m. K. (Eſt Continuatio epitomes Actorum Academiae Naturae curioſorum.)

Wittenbergiſches Wochenblatt ſ. TITIVS.

Der Eklektiker eine mediciniſche Wochenſchrifft 1ſtes Vierteliahr Hamb. und Bremen 8.

Stralſundiſches Magazin oder Sammlungen auserleſener Neuigkeiten zur Aufnahme der Naturlehre, Arzneywiſſenſchafft und Haushaltungskunſt, 2ten Bandes 1ſtes Stück. Berlin und Stralſund 8.

Ephemerides du citoyen, ou bibliotheque raiſonnée des ſciences morales et politiques Tom. VIII. Paris. 12. (*Hoc opuſculum coepit vulgari anno 1767. et continet oeconomicorum, politicorum et moralium nouorum ſcriptorum, narrationum et contemplationum iudicium. Primos tomos curauit Abbas* BOVDEAV, *ſequentes Cl.* DVPONT. *Varia ſcripta vero, quae hic continentur, ſunt eodem tempore ſeu non diu poſt ſeorſim edita. In hoc tomo de cultura rubiae tinctorum, et quidem optimae partis eius, quae dicitur* Crap, *agitur, de oryza ſicca* (riy ſec) *cet.*)

Allgemeines Künſtler Lexicon zweytes Supplement. Zürch 4. (Auctore Cl. FÜESLIN.)

Ency-

Encyclopedie ou dictionnaire univerſel des arts et des ſciences, françois, latin et anglois, Tomm. II. Londres et à Dreſde 4.

Der kluge Hausvater beym wirthſchafftlichen Geſchäffte der Aufbehaltung verſchiedener wirthſchafftlichen Producte. Neue Auflage Leipzig 8.

Les économiques (Par I. D. H.) a Amſterdam Tom. III. et IV. 12 Mai. (*Eſt ſyſtema oeconomiae a* Cll. DE LA RIVERE et DES QVESNAY *captui vulgi accommodatum. Duo priora volumina iam* 1769 *prodierunt*).

Kurze Inſtruction den Ackerbau betreffend Wien 8. (*Res non adeo notatu dignas nec vbique veras in ſe continet hic liber*).

Neues Färberbuch oder kurzer Vnterricht Wolle, Seide und Leinewand zu färben. Kopenhagen 8. (*Nova editio atque emendata a* Cl. ABILDGAARD).

Neuentdeckter Cotton: oder Indianerdruck nebſt der Sächſiſchen Schönfärberey. Neue Auflage. Carlsruhe 8.

Gedanken über die gegenwärtige theure Zeit mit angehängten untrüglichen Mitteln ſich ſolche erträglich zu machen. Vlm 8.

Vnterricht für den Naſſauiſchen Landmann wegen der Bienenzucht in Magazinen. Fr. und Leipzig 8. *m. K.* v. infra ſub nomine IO. IAC. REINHARD.

Dizionario del filugello o ſia baco da ſeta che contiene le regole pratiche per la buona educazione di eſſo, ſecondo le piu 'recenti ſcoperte. In Torino 8. (*Eſt vocabularium et attinet educationem laruae* phalaenae bombycis mori L. *Pauca noua hic inueniuntur*).

Briefe

Briefe an das ſchöne Geſchlecht über verſchiedene Gegenſtände aus der Naturlehre. 3ter Theil. Iena 8. *m. K.*

Anfangsgründe der Naturlehre für Kinder. Arnſtadt. 8.

Storia naturale degli vccelli cet. Tom. III. v. comm. noſtr. Vol. XVII. p. 293.

Sammlung ausländiſcher und ſeltner Vögel des 7. Theiles 1-12. *Stück Nürnb. fol,* mai (Eſt continuatio auium ex EDWARDO et CATESBY operibus ſumtarum, quae ſumtibus SELIGMANNI prodeunt).

Flora Danica Faſciculus X. v. comm. noſtr. Vol. XIV. p. 217. *de quo dicemus, cum XII. faciculum, quam proxime exſpectamus, receperimus.*

Recueil de plantes deſſinées et grauées anciennement â Francfort par la celebre famille DE MERIAN Tom. 1. a Francfort fol. av. fig. 383.

Beyträge zur Waſſergeſchichte Böhmens v. comm. noſtr. Vol. XX. p. 507.

Vnterſuchung die Weſenheit des Magneten und deſſen Anziehungskrafft betreffend. Berlin 8.

Die Kunſt Thürme vor den ſchädlichen Würkungen des Blitzes durch Ableitungen zu bewahren. Sagan 8. (Confer. inferius ſub FELBIGER).

Allgemeine Reiſegeſchichte von allen Ländern Völkern und Zeiten von einer Geſellſchafft gelehrter Leute 29. *Theil Franckf.* 4. mai. m. K.

Derſelben Fortſetzung als Beyträge, als Anleitung zur Reiſegeſchichte neuerer Zeiten. ib. m. K.

Hiſtoire genérale des voyages par mer et par terre. XIX. Vol. à Dresde 4. c. f.

Anweiſung für diejenigen, die ſich der Theologie, Rechtsgelehrſamkeit, Philoſophie und der Arzneygelahrtheit wiedmen, wie ſie ſolche auf der Vniverſität treiben ſollen. Königsberg. 4.

Phar-

Pharmacopoea Wirtenbergica in duas partes diuiſa edit. noua, reviſa, aucta et emendata. Stutgard. fol.

Spiegel der Alchymie des vortreflichen Philoſophen IOH. VON MEHVN *aus dem Lateiniſch-franzöſiſchen; dem noch beygefügt* BEN. ADAMS *Traumgeſicht nebſt* FRIEDRICH GALLI *Reiſe nach der Einöde St. Michael. Ballenſtädt und Bernburg* 8.

Neue Sammlung von einigen alten und ſehr rar gewordenen philoſophiſch und alchymiſtiſchen Schriften. 3ter Theil. Wien 8.

Das Geheimnis von dem Salze, als dem edelſten Weſen der höchſten Wohlthat Gottes in dem Reiche der Natur von ELIAS ARTISTA HERMETICO. *Wien.* 8. (Idem liber Manhemii quoque venditur apud *Tobiam Löfflerum*).

Der Triumphwagen des Vitriols oder Beſchreibung von der Generation und Wundern dieſes groſen Subiects der Alchymie Franckf. 8.

Gegründeter Beweiß, daß Galmey die wahre minera vitrioli philoſophici *ſey. Iena* 8.

Kunſt Butter und Käſe zu machen, nebſt einigen Gedanken über die Vrſachen des Eckels vor dem Käſe bey einigen Perſonen. Leipzig 8.

Wieneriſches Kochbuch: neue und mit einem Regiſter über die unbekannten öſterreichiſchen Wörter vermehrte Auflage. Bamberg und Würzburg 8.

Betrachtungen über den Gebrauch des Rauchtabackes. Königsb. 8.

Vnterricht fürs Volck gegen die Peſt. Dantzig 8.

Der Arzt der Frauenzimmer. Eine mediciniſche Wochenſchrifft 2ter Band. Leipzig 8. (Eſt liber parvi momenti.)

Be-

Beſchreibung von dem vortrefflichen Nutzen und der Würkung verſchiedener Arzneymittel. Hamburg und Güſtrow. 4.

Die edle Reitkunſt nebſt einem Anhange von der Roß-arzney. Eiſenach. 8. *m. K.* (Editio noua.)

Chirurgie complette ſuivant le ſyſteme des modernes, contenant les maladies chirurgicales et les vertus des drogues ſimples 2. Voll. à Paris et à Dreſde 12.

Neueröfneter Schauplatz geheimer philoſophiſcher Wiſſenſchafften, darinnen ſo wohl zu der Chiromantie, Metopoſcopie, Phyſiognomie, Ophthalmoſcopie, der Punctirkunſt, Onomantie, Nativitätkunſt, Cabala, Cryptologie, Cryptographie, Steganographie und Dechifrierkunſt Anleitung gegeben wird etc. *Regensb.* 8. *m. K.* (Noua editio libri parui momenti).

Enumeratio ſuppellectilis librorum praeſtantiſſimorum atque rariorum omnium facultatum latina aliisque doctioribus vſitatis linguis conſcriptorum, adiectis annotatiunculis litterariis et indice materiarum locupletiſſimo. Dresdae 8.

IO. FRID. ACKERMANNS *Nachricht von der ſonderbahren Würckung eines Wetterſtrales. Zweyte vermehrte Auflage. Hamb. und Güſtrow.* 8.

ADAM's of the ſtone v. comm. noſtr Vol. XXI. p. 269.

AVBENTON V. d' AVBENTON.

ERNEST. GOTTFR. BALDINGERS *Biographien jetztlebender Aerzte und Naturforſcher 1ſtes Bandes 3tes Stück Iena* 8.

EIVSD. *Auszüge aus den neueſten Diſſertationen über die Naturlehre, Arzneywiſſenſchafft und alle Theile derſelben. 1ſten Bandes 3 und 4tes Stücks. Berlin und Stralſund* 8.

Erneſt.

ERNEST. GOTTFR. BALDINGER progr. ſecale cornutum perperam a nonnullis ab infamia liberatum Ien. 4.

BAVME' *Abhandlung vom Thon.* v. Vol. XVII. p. 436. Vol. XIX. p. 725.

BERENS de dracone arbore CLVSII. (*Haec diſſertatio primum Gottingae prodiit.* v. comm. noſtr. Vol. XVI. p. 448. *Ibidem* VANDELLI et CRANTZ *quoque ſcripta de eadem re ſunt recenſita. Hoc vero anno Cl.* BERENS *diſſertatio iterum prodiit Rigae in forma octaua apud.* I. Fr. Hartknochium).

I. E. BODENS *monatliche Anleitung zur Kenntnis des Standes und der Bewegung der Planeten und des Mondes von Monate May* 1771. *bis April* 1772. *nebſt kurzgefaßter Abhandlung und deutlichen Entwurfe der partialen Mondfinſterniß* 1771. *den* 29. *April, mit einen Kupfer. Hamburg* 8.

HERRMANN BOERHAAVE rariorum morborum hiſtoriae prior et altera, recudi curauit ERNESTVS GODOFRED. BALDINGER Frfti et Lips. 7.

BOLTEN de nouo quodam zoophytorum genere v. comm. noſtr. Vol. XVIII. p. 466.

M. BOSSV *neue Reiſen nach Weſtindien aus dem Franzöſiſchen Magdeburg.* 8. (Pauca ad hiſtoriam naturalem continet).

HEINR. CHRIST. BROCKENS *wahre Gründe der phyſicaliſchen und Experimental allgemeinen Forſtwiſſenſchafft.* 3. *Theile Leipz.* 8.

LVDOV. BVXTORFII cura valetudinis religioſorum ad normam naturae ſecundum rationis et experientiae dictamen delineata. Ed. 2da Baſil. 8.

Tracta-

Tractatus medicus de morbis infantum ex mechanica solidorum structura fluidorumque genio demonstratis a G. G. C. Hamburg. 8.

PETR. CAMPER *Vorlesungen über das herumgehende Viehsterben auf der anatomischen Schaubühne zu Gröningen 1769 gehalten. Aus dem Holländischen. Kopenhagen* 8.

ANDR. CHRIST. CHRISTENS *neues Kochbuch nebst einem Unterrichte, wie man die Speisen bey verschiedenen Gesundheitsumständen nützlich anwenden soll. Quedlinburg* 8.

IO. DEGENDESCH *nützliches und aufrichtiges Pferde oder Roßarzneybuch nebst, einem Anhange von Rindvieharzeneyen und Registern. Tübingen* 12.

DANI *aufrichtige und bisher in Schrifften verborgen gebliebene Entdeckung von der wahren Beschaffenheit der hermetischen Kunst. Hamb.* 4.

D' AVBENTON planches d' histoire naturelle. v. comm. nostr. Vol. XXI. p. 11.

Supplément au traité de la conservation des grains; nouvelle edition augmentée de la conservation des farines, par M. DVHAMEL DV MONCEAV, á Paris. 8.

ARTH. CONRAD ERNSTING nucleus totius medicinae *oder des vollkommenen und allezeit fertigen Apotheckers 2 Bandes 2 und letzte Abtheilung. Lemgo.* 4 *mai.*

IO. LEOHNH. EYRICHS *der fränkischen Gesellschafft Vernunfft und Erfahrungsmäßiger Entwurf zur vollkommensten Bienenpflege für alle Landesgegenden. Vierte vermehrte und verbesserte Auflage. Nürnb.* 8.

10. IGNATIVS VON FELBIGER *die Kunſt Thürme oder andre Gebäude vor den ſchädlichen Würkungen des Blitzes durch Ableitungen zu bewahren. Breslau* 8. *mai.*

10. FLOYERS *Verſuch zu beweiſen, daß kaltes Baden geſund und nützlich ſey. Breſslau* 8. (Verſio germanica noti libri).

10. LVDOLF FOCKENS *Verſuche und Beobachtungen Erfahrungen und Curart in der ſogenannten Kriebelſucht. Zelle* 4.

Saggio d' oſſervazioni ſopra l' iſola di Cherſo ed Oſero d' ALBERTO FORTIS, della ſocietà Imperiale e Reale di Siena etc. In Venezia 4. pagg. 169 c. fig. et chart. geographic.

Hae duae inſulae Cherſo *et* Oſero *multas res ad hiſtoriam naturalem pertinentes, nec hactenus notas, in ſe continent. Meretur itaque hic liber* Cl. FORTIS *omnem attentionem: quapropter verſio Germanica, quam proxime vulgari accepimus, omnibus erit accepta. Iacent hae inſulae iuxta Iſtriam et Dalmatiam et per canalem quendam ab iis ſunt ſeparatae. Media earum pars eſt ſaxoſa et montoſa.*

Ex regno vegetabili haec producta notabiliora huius p. 68 *inſulae notanda ſunt.* Coronilla cretica; Vitex agnus caſtus; Phyllirea latifolia; Onoſma echioides *quod Cerinthae eſt affine.* Arethuſa Neapolitana *habitat hic et circa Neapolin, praeterea per Italiam non reperitur.* Saluia *copioſiſſime hic creſcit.* Maſtichen *admodum colunt et ex ſeminibus oleum premunt incolae, quo Turcae, tam vt medicamine vtuntur, quam ad vſum domeſticum illud praeferunt oleo oliuarum.*

Ex regno animali inprimis huc pertinet quod oues *ſint vi-* p. 72. *lioris generis et ſemper ſub diu viuant. Pereunt itaque multi, et per annum, etiamſi nulla graſſetur lues, ad* 4000 *vſque. Piſcium magna adeſt copia.*

p. 79. *Praeterea reperta ſunt varia oſſa animalium, inter quae et humana, maiora tamen, vt ſolent, cernebantur, cum ſcilicet cortice ſpatoſo ſuperinducta eſſent, calcinata et alba. Caua oſſa impleta erant ſpatoſa cryſtallo. Maxillae reperiebantur cum dentibus, qui lamina ſua vitrea adhuc gaudebant.* cet.

p. 91. *Non poſſumus non quin commemoremus hic relationem de fatis* VITALIANI DONATI, *qui nimis praemature mortem cum vita commutauit et hiſtoriae naturali inprimis maiorem in modum multaque cum moleſtia ſeruiuit. Id quod inprimis ex tentamine ſuo de hiſtoria naturali marina Adriatici maris,* v. comm. noſtr. Vol. I. p. 475. *et de terrae motu, quod inſeruit Philoſophicis Transactionibus* v. comm. noſtr. Vol. VIII. p. 164. *elucet. Patauii die octavo Septembris MDCCXVII.* VITALIANO DONATI *natus eſt. Duodecimo aetatis anno accurata rei herbariae cognitione inſtructus coepit herbarium colligere, qua in re ſtudium* PONTEDERAE *et* VALLISNERI *multum iuuabat eum. Anno* MDCCXLIII. *profectus eſt in Dalmatiam et multas profecto nouas obſeruationes interea collegit* v. comm. noſtr. l. c. *Quo itinere facto Profeſſor botanices et hiſtoriae naturalis Taurinenſis eſt electus. Non diu autem poſt, eum oportebat Aegyptum, Arabiam, Perſiam, Indiamque Orientalem cum tribus iuuenibus peragrare ad naturae cognitionem augendam,* v. comm. noſtr. Vol. VII. p. 367. et Vol. X. p. 727. *Baſſorae ſeu Balſorae autem febre putrida periit Noſter, vbi et* GRANGERVS *anno* MDCCXXXIV. *eodem modo vitam ſuam amiſit. Relatio de* DONATI *morte menſe octobri* MDCCLXIII *Taurinum allata eſt. Londinenſis et Holmienſis ſcientiarum Academiarum ſocius quoque erat* Cl. DONATI. *Reliquit plurima manuſcripta, quae ut vulgentur optant et optabunt omnes profecto naturae amici. Varia*

quo-

quoque, quae ad fata Cl. DONATI *eiusque manuſcriptorum ſpectant, in* Cl. NIEBVHR *deſcriptione Arabiae occurrunt.*

GARDANE *neue practiſche Unterſuchungen über die verſchiedenen Arten die veneriſchen Krankheiten zu heilen. Aus den Franzöſiſchen. Augsburg* 8. v. librum Gallicum in comm. noſtr. decad. IIdae Suppl. III. p. 519.

IO. PHILIP. AVGVST. GESNERS *Sammlung von Beobachtungen aus der Arzneygelahrheit. Erſter Band. 2te Auflage.* v. comm. noſtr. Vol. XVII. p. 423.

Naturlig og oeconomisk Beskrivelſe over Hoelands Praeſtegield i Aggerhuus Stift i Norge af REIERO GIELLEBÖL. Kiöpenhave 8. c. fig. (*Plurimae res hic ſpectant oeconomiam*).

THOM. GLASSI commentarii XII. de febribus ad HIPPOCRATIS diſciplinam accommodati: denuo edidit ERNEST. GODOFREDVS BALDINGER Ien. 8. mai.

GMELINI flora Sibirica. TOM. IV. v. comm. noſtr. Vol. XVIII. p. 37.

ADAM. IVL. GÖTZENS *kurzer Beytrag zur Geſchichte von den hyſteriſchen Krankheiten. Meinungen* 8.

IO. GORDACKS *Geſchichte der Krankheit und Cur eines 27. Iahre hindurch mit der Epilepſie geplagten Frauenzimmers. Königsberg* 4.

BERNH. GRANT praelectiones encyclopedicae in phyſicam experimentalem et hiſtoriam naturalem. Erford. 8.

IO. FRID. GRIMMS *Abhandlung von dem Mineralwaſſer zu Ronneburg. Altenburg* 8. *mai.*

IOACH. CHRIST. GROTS *zweyte Kanzelrede von der Rechtmäßigkeit der Blatereinnimpfung aus beſondern Gründen. Mietau und Haſenboth* 8. *mai.*

GRVNERI censura librorum Hippocrateorum, v. comm. noſtr, Vol. XX. p. 127.

L. D. H. les économiques v. anonymos ſupra p. 171.

ALB. VON HALLER *Abhandlung über die Futterkräuter der Neuern. Bern.* 8. (Inſerta eſt haec commentatio nouis commentariis Göttingenſibus. v. comm. noſtr. Vol. XIX. p. 255.)

A compleat body of planting and gardening. By WILLIAM HANBVRY. Vol. II. London. Fol. c. f. (*Pleniorem titulum reperiunt Lectores* in comm. noſtr. Vol. XVIII. p. 555, *ex quo et inſtituti huius ratio intelligi poteſt. Primum volumen prodiit anno* 1770. *et conſtat* 885 *paginis, alterum habet paginas* 832. *Index praeterea duplex eſt additus, quorum vnus latina, alter Anglica complectitur nomina. Tabulae aeneae ſunt XX. paucae vero earum botanicis poſſunt ſeruire. Aloes margaritiferae tamen icon laudatur*).

GVSTAV. HARMENS de febre epidemica in et circa Chriſtianſtadium anno proxime praeterlapſo, graſſante. Reſp. *Carol. Saur.* Lund. Goth. 4.

FRANC. XAV. HARTMANN formulae remediorum in materiam medicam et chirurgicam Cl. Viri CRANTZ. Vienn. 8. mai.

LAVR. HEISTERS Compendium *der Anatomie. Neue Auflage Wien* 8. *m. K.*

C. F. C. HENNEMANN diſſ. inaug. de obliquitate vteri et poſitura infantis obliqua et iniqua. Gotting 4.

CHRIST. PHILIP. HERWIG ſelectus medicamentorum cet. v. comm. noſtr Vol. XIX. p. 69.

L. E. HIRSCHELS *mediciniſcher Briefe* 3*ter Theil Berlin* 8.

FRID. HOFFMANN de morbis infantum. Oxoniae et Francof. 8.

IO. HORN *die durch Fragen und Antworten treulich anweiſende Wehemutter. 6te mit neuen Anmerkungen vermehrte Auflage. Leipz.* 8. (Parui momenti ſunt, quae addita fuerunt.)

HYGIANDERS *Regeln zum Vrinbeſehen. Neue Auflage Nürnb.* 8.

NIC. IOS. IACQVIN obſeruationum botanicarum Pars IV. v. comm. noſtr. Vol. XVIII. p. 298.

Eiusd. Hortus botanicus Vindobonenſis ſeu plantarum rariorum in illo cultarum deſcriptio ib. Fol. reg. (*Sumtibus Auctoris hic ſplendidiſſimus liber, quem proxime indicabimus, editus eſt.*)

Eiusd. *chymiſche Vnterſuchung der Mayeriſchen Lehre von der fetten Säure und der Blackiſchen Meinung von der fixen Luft.* ib. 8. (Librum hunc latine primo ſcriptum recenſuimus in comm. noſtr. Vol. XVIII. p. 481. Ibidem et CRANTZII, WIEGLERII, WELLII, BVCHOLZIIQVE ſcripta de eadem re indicauimus.)

ENGELBERT IORLIN diſſ. inaug. ſiſtens partes fructificationis ſeu principia botanica illuſtrata. Reſp. *Eric. Rumberg* Lund. Goth. 4.

IO. GOTTFRIED IVGEL *Bergwerkskunſt* v. comm. noſtr. Vol. XIX. p. 572.

MELCHIOR CHRIST. KAEPLERS *überzeugender Beweiß, bey welcher Abholtzungszeit die Laubholzſtücke am beſten wieder ausſchlagen. Eiſenach.* 8.

NICOL. KAMPENS *und Sohnes genaue und richtige Beſchreibung der Hyacinthen und Tulipanen. Aus dem Holländiſchen überſetzt. Quedlinburg* 8.

ADRIAN. KEMBTERI veterum diſciplina in re ruſtica. Tom. I. Lindauiae 4. c. fig. aen.

LVDOV. GODOFR. KLEINII interpres clinicus ſiue de morborum indole exitu in ſanitatem cet. v. comm. noſtr. Vol. III. p. 272. (*Ibidem ſumma huius libri, qui tum temporis anno* 1753. *prodierat, eſt a nobis indicata. Iam ille locis et forma iisdem iterum vulgatus eſt ita, vt ne vllam quidem mutationem intellexerimus.*)

G. H. A. KLEINII enarrationes quorundam morborum. Lemgouiae et Giſſae. 8. mai.

M. KVRELLA *kurzer Entwurf der alten und neuern Bienenzucht in Preußen, nebſt einer Anweiſung wie die Bienenzucht in Preußen verbeſſert werden könnte. Königsberg* 8.

IO. LVDW. LEBERECHT LÖSEKE *Phyſiologie oder Lehre von dem geſunden Zuſtande des menſchlichen Körpers* 3*te Auflage. Dreßden* 8.

HENR. MATTH. MARCARDI diſſ. inaug ſiſtens ſpecimen examinis rigoroſioris malignitatis febrilis. Götting. 4.

PETR MASCATI *Rede von dem körperlichen und weſentlichen Unterſchiede zwiſchen der Structur der Thiere und des Menſchen. Aus dem Italiäniſchen von* I. BECKMANN ib. 8.

IO. FRID. MAYERS *Beyträge und Abhandlungen zur Aufnahme der Land und Hauswirthſchafft* 3*ter Theil. Fr. am Mayn* 8.

PHILIP. MILLERS *Abbildungen der ſchönſten nützlichſten und ſeltenſten Pflanzen. Aus dem Engliſchen Erſter. Theil. Nürnb. fol. mit illuminirten K.* (Eſt verſio et noua editio iconum earum, quae MILLERVS in vſum dictionarii ſui edidit, et quas in comm. Noſtr. Imae decad. ſuppl. IV. p. 667. recen-

recenſuimus. De dictionario ipſo v. comm. noſtr. Vol. III. p. 153.)

GOTTFR. WILH. MÜLLERS 15. *Kupfertafeln, welche die meiſten kleinen und zarten Mäuslein an dem menſchlichen Körper vorſtellen. Franckf.* 4. (Nova editio boni libri.)

I. E. NEVBAVER diſſ. inaug. ſiſtens obſeruationes anatomico-chirurgicas de epiploo-oſcheocele. Ien. et Francof. 4. (*Erat hernia congenita.*)

C. C. OEHLHAFENS *Abbildung der wilden Bäume Stauden und Buſchgewächſe etc.* 1-6te *Abhandlung Nürnb.* 4. *mai. m. illum. K.* (Tractatio, quae ad foreſtalem cognitionem ſpectat, ſatis bona, icones vero vix mediocres.)

PETR. SIMON PALLAS ſpicilegia zoologica Faſciculus VIII. v. comm. noſtr Vol. XVII. p. 418.

Eiusd. ſpicilegia. Faſciculus IX. v. ib. Vol. XIX. p. 668.

PARACELSI AVR. PHIL. THEOPHR. BOMBAST AB HOHENHEIM *Geheimniß aller ſeiner Geheimniße, welches noch niemahls gemein gemacht, ſondern allezeit geheim behalten worden. Franckf.* 8.

Eiusd. *natürliches Zaubermagazin. Fr. und Leipz.* 8.

RICH. PEARSALLS *Geſpräche zwiſchen einem Vater und ſeinen Kindern aus der Naturlehre nebſt einigen moraliſchen Abhandlungen von* IO. WATTS. *Aus dem Engliſchen. Flensburg* 8.

D. POERNERS *phyſicaliſche Nachricht von dem Mineralwaſſer zu Stecknitz. Prag.* 8.

IO. HEINR. PRATIE *Beantwortung der Frage: ob unſer Erdboden von einem Kometen etwas zu befürchten habe. Altona* 8. *mai.*

IO. HEINR. PRATIE *Landwirthſchafftliche Erfahrungen zum Beſten des Landmannes. 4tes Quartal Altona.* 8. *mai.*

BEGVE DE PRESLE *Zuſätze zu* DONALD MONRO'S *Beſchreibung derer Krankheiten, welche in dem Brittiſchen Feldlazarethen in Deutſchland von Ian.* 1761. *bis Mart.* 1763. *am häufigſten geweſen. Altenburg* 8. *mai.* (Cl. MONRO librum indicauimus cui ex PRINGLIO, SWIETENIO cet. ſcriptis varia addita ſunt, vid. comm. noſtr. Vol. XIV. p. 50.)

IO. IAC. REINHARDS *correſpondirender fränkiſch badendurlachiſcher Bienenvater mit practiſchen Anmerkungen von der fränkiſchen Bienengeſellſchafft. Anſpach* 8. (Hic liber quoque anno et forma iisdem, alio loco autem et titulo ſupra a nobis indicato: *Unterricht für den Naßauiſchen Landmann.* v. ſupra p. 171. prodiit).

ADAA DAN. RICHTERS *Lehrbuch einer für Schulen faßlichen Naturlehre. Zweyte verbeßerte Auflage Budißin* 8. *m. K.* (Erroribus nonnullis exceptis, liber eſt vtilis).

CHRIST. RICKMANN *von dem Einfluße der Arzneywiſſenſchafft auf das Wohl des Staates und den beſten Mitteln zur Rettung des Lebens. Iena* 8.

IO. FERD. IVNGSCH. DE ROEBEREN de praecipuis cautionibus venaeſectionis in febribus inſtituendae. Götting. 4.

D. EBERHARD ROSEN diſſ. inaug. de doloribus ſpaſtico flatulentis primarum viarum. Reſp. *Io. Adolph. Wadſtroem* Lond. Goth. 4.

Eiusd. diſſ. inaug. de ſanatione epilepſiae per imminutum vitium irritabilitatis neruorum Reſp. *Paul Bånge* ib. 4.

NILS

NILS ROSEN VON ROSENSTEIN Vnderrättelser om barn Siukdomar och deras bote Medel: cet. *Anweisung zur Kenntnis und Cur der Kinderkrankheiten aus dem Schwedischen mit Anmerkungen von* IO. ANDR. MVRRAY *3te vermehrte Auflage. Göttingen und Gotha.* 8. (Versio Germanica 1774. prodiit. Suecica huius libri prima ac genuina editio a nobis recensita est in comm. nostr. Vol. XIV. p. 511. Dein in varias linguas translatus est hic liber, et annotationibus auctus emendatusque, quarum versionum ratio atque diuersitas ex eodem loco laudato commentar. nostr. intelligi possunt. Haec vltima Cl. MVRRAY editio, cuius hic mentionem facimus, haec inprimis habet augmenta: primum Cl. ROSEN DE ROSENSTEIN vitae descriptio, quae quoque in comm. nostr. Vol. XXI. p. 348. legi potest, est addita. Dein morbi infantum strangulatorii historia est narrata, quae Germanice a Cl. MVRRAY appellatur *die häutige Bräune* et a nobis quoque hic Lipsiae obseruata est. Non opus autem est huius morbi noui vlteriore explicatione, quoniam Cll. E. D. SALOMON et A. BAEK historiam eiusdem quam inseruerunt actis Academiae Regiae scientiarum suecicis anni 1772. Tom. 33. pag. 332, accurate excerpsimus. v. comm. nostr. Vol. XXI. p. 645 et 646. Praeterea versionem Cl. MVRRAY curavit secundum hanc editionem tertiam suecicam, quae prodiit 1771. et a b. ROSENSTEIN ipso insigniter aucta atque emendata est. Huc accessit Cl. MVRRAY studium profecto vtile atque omnibus medicis carum et acceptum, quod potissimum cernitur in variis annotationibus doctissimis; quas hic vlterius persequendi ipsa huius libri vetat vtilitas, cuius ipsius lectio cuilibet placebit.)

Stads-Maiorens ANDERS ROSENSTENS gründeliga Vnderwisning om Skogars Skötsel, eller wilda Trånsoch Buskars, plantering, Natur och Egenskaper iämte bihang om allahanda fruktbärande trås wård hwilka höra til Trägården; på hög Befallning det Allmänna til Tienst, tredje Uplagan med förnyat Företal och behörige anmerkningar tilökt och förbättrad af D. CLAS BLIECHERT TROZELIVS Professor wid Academien i Lund. Stockholm. 4. (*Agitur hic potissimum de conseruatione syluarum et pomariorum et maxima pars tractatuum ex aliis Auctoribus est desumta et hic collecta. Finit hunc librum vtilis index, satis accuratus, insectorum, quae arboribus officiunt. Prima huius libri editio prodiit iam anno* 1752.)

LVDOV. ROVSSEAVS *Rede von dem wechselsweisen Einfluße der Naturkunde und Chymie auf die Wohlfahrt eines Staats in Erweiterung der Künste und Wissenschafften. Nürnb.* 8.

Observations sur la physique cet. Par M. L' Abbé ROZIER. v. comm. nostr. Vol. XXI. p. 272.

M. SARCONE *Geschichte der Krankheiten, die durch das ganze Iahr* 1764 *in Neapel sind beobachtet worden. Aus dem Italiänischen* 1. *Theil. Zürich* 8.

AVG. SCHAARSCHMIDT *kurzer Begrif der allgemeinen Curmethode in der practischen Medicin. Berlin* 8.

Eiusd. *nützliche Nachricht von der Natur und Cur der Krankheiten, die mit den Bewegungen, auf die güldene Ader unmittelbar verbunden zu seyn pflegen. ib.* 8.

IAC.

Eiusd. *erstere und fernere Versuche mit Schnekcen nebst einem schwarzen und 7 ausgemahlten Kupfern. 2te Auflage ib.* 4.

IAC. CHRIST. SCHAEFFERS *Nachtrag zu dem erstern und fernern Versuchen mit Schnecken. Leipz.* 4. *m. K.*

Eiusd. *wiederhohlte Versuche auf ordentlichen Pappiermühlen aus allerhand Holzarten und Pflanzen Pappier zu machen. Nebst zehn Mustern solches Pappieres ib.* 4.

Eiusd. fungorum icones. Vol. III. ibid. 4. (De primo ac secundo volumine v. comm. nostr. Vol. XII. p. 99.)

IO. CHRIST. SCHLEGEL diss. de metastasi in morbis Ien. 4. Acc. BALDINGER progr. de secale cornuto v. supra p. 175.

C. C. SCHMIDELS *Erzstufen und Bergarten nicht nur mit Farben fein abgebildet, sondern auch in Lateinischer und deutscher Sprache beschrieben* 27. *und* 28. *St. Nürnb.* 4. *gr.*

Eiusd. icones plantarum et analyses partium aeri incisae atque viuis coloribus insignitae, adiectis indicibus nominum necessariis, figurarum explicationibus et breuibus animaduersionibus. Norimb. Fol. max.

CHRIST. HEINR. SCHOBELTS *Betrachtungen über die Cur der venerischen Kranckheiten Magdeb.* 8. *mai.*

I. S. SCHROETERS *lithologisches Reallexicon von Steinen und Versteinerungen. Erster Theil Berlin* 8. *mai.* (Liber compilatus).

M. STEPH. SCHVLTZENS *Beschreibung seiner Reisen in Europa, Asia und Afrika. Erster Theil, betreffend die Reisen in Europa Halle* 8. *mai.* (Nullas con-

continet obſervationes hiſtoriam naturalem illuſtrantes).

** SCHWEIZERS *richtige phyſicaliſche chimiſche Verſuche und neue Beſchreibung eines vortreflichen Stahlbrunnens zu Langenſchwalbach. Eiſenach.* 8.

Eiuſd. *vollſtändige Geſchichte einer ſehr merkwürdigen Krankheit, welche mit dem heftigſten kalten Brande an gewiſſen äuſerlichen Theilen des Leibes begleitet worden. ib.* 8.

** SCOPOLI flora Carniolica v. comm. noſtr. Vol. XVIII. p. 619.

IO. CHRIST. SENKENBERGS *Stiftungsbriefe zum Beſten der Arzeneykunſt und Armenpflege ſamt Nachricht wegen eines zu unternehmenden Hoſpitals zum Behufe der Stadt Franckfurt. Frankf. Fol. m. K.* (Huius fundationis mentionem fecimus in comm. noſtr. Vol. XVIII. p. 544).

THOM. SIMSONI de re medica diſſertationes IV. Ed. noua, curante I. C. F. SCHLEGEL. Ienae 8.

I. C. SOMMERS *Beobachtungen und Anmerkungen über die in der Gebährmutter zurückgebliebene, und in einem Sacke eingeſchloſſene Nachgeburt. Göttingen und Kiel* 4.

GEORG. WILH. STEINS *theoretiſche Anleitung zur Geburtshülfe* v. comm. noſtr. Vol. XXI. p. 422. (*Ibidem* et de practica inſtitutione in artem obſtetriciam eiusdem Auctoris, quae anno 1772. prodiit, quaedam Lectores poſſunt reperire).

ANTON STÖRKS *Abhandlung von dem heilſamen Gebrauche der ſchwärzlichen Küchenſchelle Nürnb.* 8. *m. K.* (Hic liber de pulſatilla nigricante primum latine ſcriptus a nobis indicatus eſt in comm. noſtr. Vol. XVIII. p. 530.)

S. A.

S. A. TISSOT *Verſuch von denen Krankheiten, welche aus der Selbſtbefleckung entſtehen. Aus dem Lateiniſchen überſetzt Frankf.* 8.

Eiuſd. *Verſuch von dem Krankheiten vornehmer und reicher Perſonen an Höfen etc. Nürnb.* 8. *mai.* v. comm. noſtr. Vol. XIX. p. 734.

Eiuſd. *Abhandlung von der hinfallenden Sucht. Aus dem Franzöſiſchen Leipzig* 8. (Idem liber et Germanice prodiit Berolini eodem anno et forma apud *Haude et Spener.* De prima Gallica huius libri editione v. comm. noſtr. Vol. XX. p. 698.)

Wittenbergiſches Wochenblatt zum Aufnehmen der Naturkunde und des oeconomiſchen Gewerbes aufs Iahr 1770 *von* I. D. TITIVS 3*ter Band. Wittenberg* 4.

T. TRONCHINI de colica pictonum tractatus. Denuo edidit I. C. T. SCHLEGEL Ienae. 8. mai.

RVD. AVG. VOGELS *Neue mediciniſche Bibliothek.* 8*ten Bandes* 3 *und* 4*tes Stück. Göttingen* 8. (Hic liber hactenus continuatus, mortuo Auctore, hoc octauo volumine ad finem perductus eſt. Coepit autem Cl. MVRRAY medico practicam bibliothecam vulgare, cuius inſtituti vtilitatem iam laudauimus v. comm. noſtr. Vol. XX. p. 152.)

Della utilità morale, économica et politica delle Academie di agricoltura di ANTONIO ZANONI, Cittadino et Accademico d' Vdine Tomo octavo. In Vdine 8. pagg. 334.

Hic huius continuati operis Tomus vltimus poſt mortem Cl. ANTONII ZANONI, *quae accidit menſe Decembri* 1770, *prodiit, cui praemiſſa quoque eſt memoria b.* ZANONI *cum quibusdam Eius ſcriptis. Explicatur hic potiſſimum origo ſocietatum atque academiarum ſcientiarum, inprimis oeconomi-*

nomicarum. Ac cum omnium omnino ſocietatum et academiarum ſcientiarum, artium, litterarum elegantiorum, oeconomiae, cet, quae a ſeculo decimo et tertio in Italia ſubinde ſunt fundatae, index ſat magnus ſit adiectus, magnam profecto meretur hic Tomus attentionem doctorum virorum.

Septem praecedentes Tomi annis 1763. 1764. 1765. 1766. 1767. *Venetiis forma octaua prodierunt, et ſpectant commercium, artes, textrinas et agriculturam. Plurimi tractatus ex aliorum Auctorum quidem hic collecti ſunt ſcriptis, attamen fontes hi boni ſunt, nec adeo multum noti. Rebus ita ſeſe habentibus miramur nullam verſionem Germanicam huius libri eſſe curatam, quae, quantum nobis conſtat, hactenus non proſtat.*

10. FRID. ZÜCKERTS *Abhandlung von der diätetiſchen Erziehung der entwöhnten und erwachſenen Kinder bis in ihr mannbares Alter. Neue verbeſſerte Auflage Berlin* 8.

Eiuſd. Vnterricht für rechtſchaffene Aeltern zur diätetiſchen Pflege ihrer Säuglinge 2te Auflage (Prima huius libri editio indicata eſt in comm. noſtr. decad. IIdae ſuppl. I. p. 116.)

Con-

Contenta in hac parte.